

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Co jsou Leisure Studies?

Vedoucí práce: PaedDr. Petr Bauman, Ph.D.

Autor práce: Bc. Jan Sattran

Studijní obor: Pedagogika volného času

Forma studia: Prezenční

Ročník: II.

2014

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

31. 3. 2014

Bc. Jan Sattran

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu své diplomové práce PaedDr. Petru Baumanovi, Ph.D., za věnovaný čas při metodickém vedení a za odborné rady při zpracovávání diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	6
1. <i>Leisure Studies</i> jako vědní obor.....	10
1.1 Institucionální zakotvení <i>Leisure Studies</i>	12
1.1.1 Organizace v <i>Leisure Studies</i>	12
1.1.2 Univerzity a studijní obory	14
1.1.3 Odborné časopisy.....	20
1.1.4 Další literatura.....	24
2. Počátky <i>Leisure Studies</i>	26
2.1.1 Vznik <i>Leisure Studies</i> v Severní Americe	26
2.1.2 Vznik <i>Leisure Studies</i> ve Velké Británii.....	29
2.1.3 Vznik <i>Leisure Studies</i> v Australasii.....	30
2.2 Historické vztahy <i>Leisure Studies</i> k jiným oborům.....	30
3. Vybraná témata <i>Leisure Studies</i>	33
3.1 Co je to <i>leisure</i> ? Sociologická a psychologická vymezení.....	33
3.1.1 Na čase založené přístupy (<i>Time based approaches</i>)	35
3.1.2 Na aktivitách založené přístupy (<i>Activity based approaches</i>)	35
3.1.3 Na postoji založené přístupy (<i>Attitude based approaches</i>)	36
3.1.4 Na kvalitě / povaze / hodnotách / vlastnostech založené přístupy (<i>quality based approaches</i>)	37
3.2 Historie <i>leisure</i>	40
3.3 Paradox <i>leisure</i>	43
3.3.1 Kenneth Roberts – <i>Leisure is freedom</i>	44
3.3.2 Peter Bramham a gramscianisté – <i>Leisure is not free</i>	46
3.3.3 Chris Rojek a Norbert Elias	47
3.3.4 Serious, casual a project-based leisure	49
3.4 <i>Restraints</i> - omezení	51
3.4.1 Věk.....	52
3.4.2 Postižení.....	54
3.4.3 Etnická příslušnost.....	56
3.5 Gender.....	57
3.6 Místa pro <i>leisure</i>	59
3.6.1 Ekologická perspektiva.....	60
3.6.2 Ekonomická perspektiva.....	60
3.7 Sport, tělo a zdraví v současné společnosti.....	62

3.7.1 Recreation specialization	64
3.8 Leisure education	64
3.8.1 Education for leisure	65
3.8.2 Education as leisure	66
3.8.3 Education through leisure	67
4 Závěr	68
Seznam použitých zdrojů.....	72
Seznam zkratk	79
Seznam příloh	80
Přílohy.....	81
Abstrakt.....	104
Abstract.....	105

Úvod

Ve své práci se pokusím rámcově představit *Leisure Studies*, vědu o volném čase rozvíjenou zejména v anglofonních zemích a odpovědět tak na otázku položenou již v jejím názvu – Co jsou *Leisure Studies*?. V našich podmínkách nejsou často rozebíraným tématem, ale je zřejmé, že mají značnou spojitost s pedagogikou volného času¹.

Práce je rozdělena do čtyř základních kapitol. Pro základní představení *Leisure Studies* jako vědního oboru budou v první kapitole představeny jeho základní cíle, institucionální zakotvení v organizacích, které *Leisure Studies* rozvíjejí, studijní obory *Leisure Studies* respektive příbuzné studijní obory a nakonec média oborové komunikace *Leisure Studies*, tj. odborné časopisy a jiné publikace.

V další kapitole uvedu stručnou historii *Leisure Studies* v USA, Velké Británii a Australasii, kde budou představeny podmínky, které zapříčinily a umožnily rozvoj tohoto vědního oboru. Zároveň bude poukázáno na vztahy k oborům, z nichž *Leisure Studies* vycházejí a z jejichž poznatků a metodologie čerpají.

Třetí kapitola se bude zabývat otázkou, jaká témata lze v současných *Leisure Studies* označit za významná, a to na základě vlastního výzkumného šetření. Výběr témat proběhl tak, aby představil *Leisure Studies* jako celek – jako konstituovaný obor. Dílčí témata v kapitole 3 sloužící k reprezentaci současných hlavních otázek *Leisure Studies*, byla vybrána na základě studia současné oborové literatury, odborných časopisů a díky odpovědím dotazovaných odborníků.

Identifikace významných témat dle jejich zastoupení v odborných časopisech proběhla na základě klíčových slov ročníků 2011-2014 tří stěžejních odborných časopisů oboru: *Leisure Studies*, *Leisure Sciences* a *Journal of Leisure Research*. Skutečnost, že se jedná o nejvýznamnější oborové časopisy, potvrdili dotazovaní experti R. Stebbins, M. J. Carterová a D. Jordanová.² Další potvrzení tohoto tvrzení můžeme nalézt v knize C. Rojeka *The Labour of Leisure*. Seznam klíčových slov s uvedením

¹ Srov. např. BAUMAN, P. Současné podoby pedagogiky volného času. *Pedagogika*, 4/2012, str. 411–412; KAPLÁNEK, M., (ed.) *Čas volnosti – čas výchovy*.

² Srov. Příloha 2.

četnosti jejich výskytu uvedu v přílohách 4-6. Dále byla využita témata speciálních čísel odborných časopisů (příloha 3). Ačkoli jsem měl v úmyslu zmapovat tematiku *Leisure Studies* z hlediska témat konferencí pořádaných jednotlivými asociacemi, nebyla tato perspektiva z důvodu obtížné dostupnosti použita.

Dotazovaní odborníci byli vybráni na základě těchto kritérií:

- 1) zastoupení všech hlavních států (Velká Británie, USA, Kanada, Austrálie a Nový Zéland) respektive hlavních asociací a redakčních rad jimi vydávaných odborných časopisů;
- 2) možnost získání kontaktních e-mailových adres;
- 3) přednostně byli vybíráni ti, jejichž jména se objevovala v dostupných publikacích jakožto záruka erudovanosti.

Z dotazovaných odpověděli R. Snape, K. Roberts, R. Stebbins, T. Blackshaw, N. Carr, M. J. Carterová, D. J. Jordanová. Jejich odpovědi jsou přiloženy v příloze 2. Za jejich odpovědi jim chci tímto velmi poděkovat.

Na základě vlastního šetření jsem se rozhodl tematickou šíří *Leisure Studies* shrnout do těchto podkapitol:

Nejprve bude položena otázka po významu *leisure* jakožto předmětu zkoumaného oboru. Budou uvedena nejdůležitější sociologická a psychologická vymezení, v nichž jsou zakotveny současné úvahy a výzkumy, tj. postoje založené na čase (*time based approaches*), aktivitách (*activity based approaches*), postoji (*attitude based approaches*) a na kvalitě (*quality based approaches*). Jako další podkapitola bude popsána historie *leisure* ve Velké Británii.

Dalším tématem bude takzvaný paradox *leisure*, ve kterém se střetávají sociologické úvahy o svobodě a nesvobodě při vymezení *leisure*. Tři stěžejní přístupy K. Robertse, P. Bramhama a C. Rojeka budou představeny podle knihy K. Spracklena *The Meaning and Purpose of Leisure*. K těmto třem přístupům bude ještě připojen koncept *serious / casual leisure* R. Stebbinse, který se také ukazuje jako přínosný pro vymezení aktuálních diskusí v rámci *Leisure Studies*.

Dalším identifikovaným významným tématem jsou pak omezení v souvislosti s *leisure*, která zažívají různé skupiny či jednotlivci. Často diskutovanými a zkoumanými skupinami jsou v této souvislosti staří lidé, lidé s postižením a příslušníci menšinových etnik. Jako samostatná podkapitola pak bude uvedena problematika genderu, která se v *Leisure Studies* objevuje často a je pro něj rovněž významná.

Seznam oslovených lidí, včetně základních informací ovlivňujících výběr je uveden v tabulce 1.

Tabulka 1. Seznam oslovených odborníků

M. McFee	Profesionální asistentka LSA, členka výkonného výboru LSA	University of Brighton
R. Snape	Předseda výkonného výboru LSA	University of Bolton
J. Zuzanek	Člen mezinárodní redakční rady WLJ, ALS fellow	University of Waterloo
K. Roberts	Člen poradní redakční rady Leisure Studies, člen redakční rady WLJ, člen výkonného výboru LSA	University of Liverpool
A. J. (Tony) Veal	Člen poradní redakční rady Leisure Studies, člen redakční rady WLJ	University of Technology Sydney
R. Stebbins	Člen redakční rady WLJ, ALS senior fellow	University of Calgary
I. E. Schneider	Šéfredaktorka JoLR, ALS fellow	University of Minnesota
M. J. Carter	Šéfredaktorka Therapeutic Recreation Journal	Western Illinois University
T. Blackshaw	Zástupce šéfredaktora ANZALS	Sheffield Hallam University
C. Rojek	Redaktor ANZALS	City University London
N. Carr	Managing editor Annals of Leisure Research	University of Otago
B. Smale	Předseda CALS	University of Waterloo
D. Auger	Ředitel představenstva CALS	University de Quebec
D. J. Jordan	Předsedkyně ALS	University of East Carolina

Pro ukázkou propojení *Leisure Studies* s dalšími obory a významnými tématy slouží podkapitola „Místa pro *leisure*“, která ukáže souvislost s ekologií, ekonomikou a urbanistikou.

V následující podkapitole bude pojednáno o sportu, jakožto důležité části britských *Leisure Studies*, a jeho vztahu k důležitým společenským tématům těla a zdraví.

K této kapitole bude připojeno i téma *recreation specialization* (specializace v rekreaci), což je v současnosti rozvíjející se koncept reflektující vývoj ve vybrané aktivitě (často právě sportu).

Jako poslední téma bude zmíněna pedagogická dimenze *leisure*, tedy *leisure education*. Ačkoli se z dostupných zdrojů nezdá, že by se nacházela ve středu zájmu většiny odborníků, považuji za podstatné ji zmínit především pro její vztah k pedagogice volného času.

V závěru budou shrnuty zjištěné informace a na jejich základě se pokusím věnovat několik úvah otázce vztahu *Leisure Studies* a pedagogiky volného času.

Pro jeho přesnou interpretaci a nezaměnitelnost s pojmem „*free time*“ je v textu používáno kurzívou psané nesklonné slovo mužského rodu „*leisure*“. V případě, že to text vyžaduje, je uveden český termín a v závorce kurzívou termín originální. Pokud není významový rozdíl mezi pojmy *leisure* a volný čas, může být užit i český termín. Stejným způsobem se v textu objevují výrazy, k nimž by vzhledem k odlišnému kontextu, v němž jsou zasazeny, nebylo příliš funkční hledat české ekvivalenty.

1. *Leisure Studies* jako vědní obor

Abychom se mohli zajímat o *Leisure Studies* jakožto o vědní obor, musíme si položit otázku, zda se o vědní obor vůbec jedná a co je jeho cílem. Podle Průchy³ musí vědní obor naplňovat základní čtyři dimenze: teorii, výzkumnou činnost, metodologii a informační základnu s organizační infrastrukturou.

Základní otázkou vědy je oblast jejího zkoumání. *Leisure Studies* jsou podle *The SAGE Dictionary of Leisure Studies*⁴ diskursivní formací zabývající se celou „ekonomií“ *leisure*, jako sporné oblasti společenského prostředí a kultury. Jejich hlavním cílem je objasnění významu *leisure*, zahrnují širokou škálu disciplín (sociologii, psychologii, filosofii, geografii a sociální historii), pohledů (marxismus, feminismus, postmodernismus atd.) a institucí (katedry *leisure* na univerzitách, historické archivy, klíčové asociace, odborné časopisy, konference a další), které jsou v rámci kategorie *leisure* použity k produkci vlastních idejí, konceptů a teorií a následně k vytváření strategií k vypořádání se s těmito vědomostmi. S odkazem na Rojeka, Shawovou a Veala⁵ uvádí tvrzení, že navzdory interdisciplinárnímu charakteru *Leisure Studies* v současné době dosáhly dostatečné úrovně a vyspělosti, aby mohly být považovány za samostatný vědní obor.

Rojek⁶ uvádí, že *Leisure Studies* dospělo k samostatnosti v posledních 20 letech. Tato vyspělost je doprovázena i značným nárůstem studentů terciálního vzdělávání v dané oblasti. Harris⁷ charakterizuje *Leisure Studies* jako subjekt, který nemá dohodnuté a pevně dané hranice, ale zaměřuje se na různá témata a koncepty v různých dobách. Témata se podle něho prolínají s diskusemi tělesné výchovy, cestovního ruchu (*tourism*) a sportu. V širším pojetí *leisure* zahrnuje aktivity zkoumané mediálními vědami, sociálními vědami, historií a ekonomii. Upozorňuje na diskusi uvnitř akademických kruhů ohledně hranic *Leisure Studies*. Existují požadavky na striktní

³ Srov. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, str. 14.

⁴ Srov. BLACKSHAW, T., CRAWFORD, G. *The SAGE Dictionary of Leisure Studies*, str. 131–132.

⁵ Srov. ROJEK, C., SHAW, M., VEAL, A. J. *A Handbook of Leisure Studies* str. 2–4.

⁶ Srov. Tamtéž str. 1.

⁷ Srov. HARRIS, D. *Key Concepts in Leisure Studies*, str. 1–3.

vymezení vůči cestovnímu ruchu (*tourism*) případně kulturním studiím. Tyto někdy protichůdné názory pocházejí i z vnějšku akademických kruhů. Harris tak poukazuje na důležitou roli vnitřních požadavků univerzit a jejich vzdělávacích programů při formování náplně *Leisure Studies*, při snaze získat studenty a čelit novým profesním nárokům na komerční aktivity a aktivity *casual leisure*.

Leisure Studies podle Harrise nemají stabilní koncepty ve smyslu matematiky, ale vždy směřují ke sporům a argumentaci. Sutherland a Canwellová⁸ se shodují s Harrisem na nejasně definovaných hranicích a zařazení *Leisure Studies* do širší rodiny sociálních věd a dokonce upozorňují na názory, že se nejedná o samostatný vědní obor, ale pouze o špatně definované oblasti jiných, dříve zavedených oborů.

Vedle termínu *Leisure Studies* se setkáváme ještě s termínem *Leisure Sciences*. Rojek⁹ vysvětluje rozdíl těchto směrů ve zkoumání *leisure*. Jedná se o dva tábory v jednom vědním oboru. *Leisure Studies* se vyznačují převahou kvalitativních výzkumů a interpretativní analýzou a dominují v západní Evropě a zemích Commonwealthu. Ve Spojených Státech zase převažují *Leisure Sciences*, ve kterých převažuje kvantitativní výzkum a pozitivistická analýza. Tato diference je pozorovatelná i v názvech institucí a odborných časopisů (Britský odborný časopis *Leisure Studies* a společnost *Leisure Studies Association* oproti americkým *Leisure Sciences* a *Academy of Leisure Sciences*). I přes současné globální propojení světa je pro volbu mezi těmito proudy výrazně určujícím faktem místo, ve kterém ten který vědec působí.

Podle různých definic a pohledů na *Leisure Studies* můžeme usuzovat na velkou rozptýlenost názorů danou širokým záběrem tohoto oboru a jeho prolínajícími se hranicemi s ostatními sociálněvědními obory. Co utvrzuje názor samostatnosti vědy je jeho institucionální zakotvení včetně univerzitních studijních programů, množství tematických monografií a řady odborných časopisů s mezinárodní relevancí.¹⁰ Institucemi v rámci *Leisure Studies* se proto budu nyní zabývat.

⁸ Srov. SUTHERLAND, J., CANWELL, D. *Key Concepts in Leisure*, str. 105.

⁹ Srov. ROJEK, C. *The Labour of Leisure*, str. 82.

¹⁰ Srov. např. BAUMAN, P. Současné podoby pedagogiky volného času. *Pedagogika*, 4/2012, str. 411–412; PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, str. 14.

1.1 Institucionální zakotvení *Leisure Studies*

Jak bylo poukázáno výše, je jedním z kritérií vědy existence informační základny a organizační infrastruktury. Do této infrastruktury oboru spadají instituce zabývající se danou problematikou, publikační kanály a univerzitní zakotvení předmětu zkoumání.

Nejprve se budu zabývat institucemi, které odvozují své cíle od *Leisure Studies*. Tyto instituce existují v mnoha zemích světa, ale já se budu soustředit na anglofonní země (tedy zejména na Velkou Británii, USA, Kanadu, Austrálii a Nový Zéland), které mají tradici v *Leisure Studies*. V ostatních zemích světa se zkoumání *leisure* objevuje jako *study of leisure*.¹¹

1.1.1 Organizace v *Leisure Studies*

Mezi nejvýznamnější organizace patří podle výsledků mého zkoumání i podle Baumana¹² World Leisure Organization (založená v USA roku 1952); National Parks and Recreation Association (USA; 1965), Leisure Studies Association (UK; 1975), Academy of Leisure Sciences (USA; 1980), The Canadian Association for Leisure Studies (Kanada; 1983) a Australian and New Zealand Association for Leisure Studies (Austrálie a Nový Zéland; 1991).¹³

Abychom potvrdili tvrzení o existenci asociací zabývajících se *leisure* v jiných zemích, můžeme jmenovat například další instituce zabývající se *Leisure Studies*: The Association for Tourism and Leisure Education (ATLAS)¹⁴ situovaná převážně do Holandska, Leisure and Recreation Association of South Africa (LARASA),¹⁵ Chinese Leisure Studies/Leisure Studies of China,¹⁶ jejíž zástupkyně Ma Huidi je jedinou reprezentantkou asijských zemí v ALS.¹⁷

¹¹ Srov. ROBERTS, K. Is Leisure Studies “Ethnocentric”? If so, Does This Matter? *World Leisure Journal*, Volume 52, Issue 3, str. 164–167.

¹² Srov. BAUMAN, P. Současné podoby pedagogiky volného času. *Pedagogika*, 4/2012, str. 412.

¹³ Tyto informace jsou založeny na obsahu internetových prezentací uvedených organizací.

¹⁴ Srov. *Association for Tourism and Leisure Education* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <www.atlas-euro.org/about.aspx#>.

¹⁵ Srov. *Leisure and Recreation Association of South Africa* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.larasa.org.za/about/>>.

¹⁶ *Chinese Leisure Studies/Leisure Studies of China* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <www.chineseleisure.org>.

¹⁷ Srov. *Academy of Leisure Sciences, profil Ma Huidi* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <www.academyofleisureciences.com/profile/ma-huidi>.

Nejstarší organizací je tedy World Leisure Organization (WLO), založená v roce 1952 (původně jako International Recreation Association (IRA), později World Leisure and Recreation Association (WLRA)) ve Spojených Státech Amerických jako nevládní organizace. Jejimi cíli při založení bylo:

- 1) sloužit jako centrum pro zprostředkování výměny informací a zkušeností mezi rekreačními agenturami celého světa;
- 2) pomoci zemím se zřizováním ústředních orgánů rekreačních služeb;
- 3) poskytovat vedení pro rozvoj světového rekreačního hnutí, určených k obohacení lidstva skrze zdravé využití volného času;
- 4) podporovat poskytování pozemků a vybavení, školení vedoucích, vývoj rozmanitých programů a veřejného objasňování hodnot, které přináší dětem hry, odpočinek mládeži a kreativní využití volného času všem věkovým kategoriím;
- 5) zajistit prostředek, jehož prostřednictvím mohou jednotně pracovat organizace z celého světa na jednom z běžných problémů člověka.¹⁸

Během prvních třiceti let svého působení se WLO zaobírala pouze Severní Amerikou (i přes deklarování mezinárodnosti a světovosti) a byla považována za pobočku NRPA.¹⁹ V současnosti se jedná o celosvětové nevládní sdružení osob a organizací, které má za cíle:

- 1) podporovat výzkum a bádání v oblasti objevování osobních a společenských možností prožívání *leisure*;
- 2) sdílet informace formální i neformální cestou;
- 3) obhajovat podmínky optimalizující prožívání *leisure* (legislativně, infrastrukturou, vedením a programy).

To vše skrze pořádání kongresů a seminářů, vydávání tištěných i elektronických médií, nabízením různých programů (výzkumných, vzdělávacích, aj.), vydáváním dokumentů (charty, prohlášení) a spoluprací s ostatními vládními, nevládními i soukromými subjekty z celého světa.²⁰

¹⁸ Srov. EDGINTON, C., R. History of the World Leisure Organization: a 50-year Perspective and Analysis. *World Leisure Journal*, Volume 55, Issue, 3, 2013, str. 264–297.

¹⁹ Srov. ROBERTS, K. Is Leisure Studies “Ethnocentric”? If so, Does This Matter? *World Leisure Journal*, Volume 52, Issue 3, 164–176.

²⁰ Srov. WLO [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.worldleisure.org/template.php?id=104&>

Obdobné cíle má i většina zbývajících organizací, jako například Leisure Studies Association, která má za cíle: podporovat výzkum v rámci *Leisure Studies*, podporovat zájem o *Leisure Studies* a o další vzdělávání v této oblasti; podnítit debatu prostřednictvím publikací, a mezinárodního odborného časopisu *Leisure Studies*; podněcovat výměny názorů o současných otázkách *leisure*, šířit povědomí o *Leisure Studies* za účelem vytvoření podmínek pro lépe informované rozhodování tvůrců politiky.²¹

Mírně odlišné zaměření má například NRPA, která vedle podpory výzkumu, konferencí a vydávání odborného časopisu *Journal of Leisure Research* poskytuje různé certifikované programy umožňující jejich absolventům vykonávat odpovídající zaměstnání.²² NRPA na první pohled nevyhlíží jako organizace zabývající se *Leisure Studies*, ale jsou s ní spojeny počátky a velký rozvoj *Leisure Studies* v Americe díky sponzorování výzkumu hlavně v oblasti *outdoor leisure and recreation*.²³

S NRPA spolupracuje další americká organizace *Academy of Leisure Sciences* (ALS), která sdružuje výzkumníky v oblasti *Leisure Studies*, podporuje výměnu zkušeností pomocí pořádaných fór, podporuje výzkum a v neposlední řadě pomáhá studentům doktorských studijních programů a zájemcům o postgraduální studium formou stipendií a umožněním účasti na kongresech NRPA.²⁴

1.1.2 Univerzity a studijní obory

O konstituovanosti vědy vypovídá také existence odpovídajících studijních oborů na univerzitách. Jen ve Spojených státech amerických je podle portálu Find the Best²⁵ (online portál s vyhledáváním vysokoškolských kurzů v USA) 130 škol nabízejících bakalářské vzdělání v oboru *Parks, Recreation and Leisure Studies*. Ve Spojeném Království pak při vyhledávání v oblasti *Leisure and Tourism Studies a Recreation and Leisure Studies* nalezneme 960 kurzů od 150 poskytovatelů. Při vyhledávání výslovně spojení „*Leisure Studies*“ nalezneme 42 univerzit a vysokých škol se

Who+Are+We+Home#/>; EDGINTON, C., R. History of the World Leisure Organization: a 50-year Perspective and Analysis. *World Leisure Journal*, Volume 55, Issue, 3, 2013, str. 264–297.

²¹ Srov. LSA [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.leisurestudies.org/home>>.

²² Srov. NRPA [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<https://www.nrpa.org/>>.

²³ Srov. AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*, str. 40; ROBERTS, K. Is Leisure Studies “Ethnocentric”? If so, Does This Matter? *World Leisure Journal*, Volume 52, Issue 3, str. 164–176.

²⁴ Srov. ALS [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.academyofleisureciences.com/about-als>>.

²⁵ Srov. *Find The Best*. [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <colleges.findthebest.com/d/o/Parks,-Recreation-and-Leisure-Studies>.

161 programy (z toho 146 bakalářských), 42 z nich je jednooborových (z toho 29 bakalářských).²⁶

Připomeneme-li Harrise²⁷ a jeho výrok o důležitosti univerzit v utváření obsahu vědních oborů, musí nás zajímat, co nabízejí a požadují vysokoškolské obory v rámci *Leisure Studies*.

Na začátku musím konstatovat, že kvůli existenci nepřehledného množství univerzit i studijních oborů zabývajících se *Leisure Studies* není možné je obsáhnout všechny. Shrnující výpověď o *Recreation and Leisure Studies, případně Parks, Recreation and Leisure Studies*, jak bývají tyto obory v USA nazývány, podává například portál Education-Portal.²⁸ Lze na něm nalézt informace o jednotlivých stupních vzdělání ve vybraném oboru, základní předměty studia i možnosti uplatnění absolventů, vše v rámci USA.

Leisure Studies bývají, jak bylo výše uvedeno, často spojovány s příbuznou oblastí rekreace, případně ještě s oblastí fitness. To potvrzuje i portál Find the Best,²⁹ kde je *Parks, Recreation, Leisure and Fitness Studies* společná oblast pro vyhledávání studijních oborů.

Leisure Studies je možné studovat v bakalářském, magisterském i doktorském studiu. V USA se dále dají studovat certifikované programy poskytované převážně NRPA, National Council for Therapeutic Recreation Certification (NCTRC) nebo California Board of Recreation and Park Certification (CBRPC).³⁰

Bakalářské programy Leisure Studies

Zde se pokusím na několika příkladech z USA, Velké Británie a Kanady načrtnout představu o obsahu vysokoškolských kurikul *Leisure Studies* a o možnostech specializace uvnitř tohoto oboru.

Vystudováním bakalářského stupně *Leisure Studies* by měli studenti získat vědomosti a dovednosti potřebné pro tvorbu a rozvoj *leisure* a rekreačních programů pro

²⁶ Srov. *Universities Central Council on Admissions* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://search.ucas.com/search/providers?CountryCode=&RegionCode=&Lat=&Lng=&Feather=&Vac=5&AvailableIn=2014&Query=Leisure+Studies&ProviderQuery=&AcpId=&Location=&SubjectCode=>>.

²⁷ Srov. HARRIS, D. *Key Concepts in Leisure Studies*, str. 1–3.

²⁸ Srov. *Education-Portal*. [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <http://education-portal.com/directory/category/Liberal_Arts_and_Humanities/Parks,_Recreation_and_Leisure_Studies.html>

²⁹ Srov. *Find The Best*. [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <colleges.findthebest.com/>.

³⁰ Srov. *Education-Portal*. [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <http://education-portal.com/articles/Bachelors_Degree_in_Leisure_Studies.html>.

různé skupiny obyvatelstva ve veřejné i soukromé sféře. Některé programy se zaměřují na specifické oblasti, jako jsou:

- a) Terapeutická rekreace (*Therapeutic Recreation*) – zdravotně orientovaná specializace, která připravuje studenty na poskytování rekreačních programů, které mají za cíl zlepšit nebo udržet současné fyzické, emoční, mentální a sociální schopnosti osob se zdravotním postižením. Využívá léčbu, *leisure education* a rekreační služby k podporování uspokojujícího životního stylu osob s akutním i chronickým postižením.³¹
- b) *Child Life* – specializace připravující studenty na poskytování služeb dětem a rodinám při zvládnání stresů z vážných nemocí či jiných náročných životních situací. Tato specializace klade důraz na zlepšování fyzických, emocionálních, sociálních a kognitivních vlastností dětí převážně skrze hru a volnočasové aktivity (*leisure activity*). Absolventi také pomáhají rodinám nemocných dětí se získáváním a zpracováváním informací a školí zdravotnický personál i širokou veřejnost o specifických potřebách dětí se zdravotními nebo jinými stresujícími problémy.³²
- c) Podnikání ve sportu a rekreaci (*Recreation and Sport Business*) – program zaměřující se na marketing a sponsoring sportu a celkově na komerční stránku *leisure* například v univerzitních kampusech, ve vysokoškolské atletické správě, v rekreaci ozbrojených sil, neziskových i na sport zaměřených profesionálních organizacích, soukromých klubech a komerčních rekreačních střediscích.³³
- d) Správa rekreačních zařízení (*Recreation Administration*) – má vzdělávat budoucí profesionály ve volnočasových službách (*leisure services*) včetně parků, rekreace, ochrany životního prostředí, cestovního ruchu, managementu sportu a podpory zdraví a wellness se schopností reagovat na sociální i technologické změny v profesích týkajících se rekreace a *leisure*, s potřebnými schopnostmi vést tým, kontrolovat a spravovat rekreační a volnočasové programy (*leisure programs*).³⁴

³¹ Srov. *University of Iowa* [online]. [cit. 2014-02-15]. Dostupné na WWW: <<http://clas.uiowa.edu/hhp/tracks/leisure-studies>>; *Southern Connecticut State University* [online]. [cit. 2014-02-15]. Dostupné na WWW: <www.southernct.edu/academics/schools/health/academic-programs/recreationleisurestudies/undergraduateprogram/therarec/>.

³² Srov. *University of Iowa* [online]. [cit. 2014-02-15]. Dostupné na WWW: <clas.uiowa.edu/hhp/tracks/child-life>.

³³ Srov. *University of Iowa* [online]. [cit. 2014-02-15]. Dostupné na WWW: <clas.uiowa.edu/hhp/tracks/recreation-and-sport-business>.

³⁴ Srov. *Kean University* [online]. [cit. 2014-02-15]. Dostupné na WWW: <www.kean.edu/~perh/program-recreationadmin.html>.

- e) Sportovní management, (*Sport Management*) – učí studenty navrhovat, řídit a poskytovat volnočasové služby (*leisure services*) pro různé populace v celé šíři sportovních (profesionálních, amatérských i univerzitních) odvětví.³⁵

Studium sestává z teoretických předmětů stejně jako z praxe a může být zakončeno titulem bakalář věd (*Bachelor of Science*), nebo bakalář umění (*Bachelor of Arts*).

Mezi typické předměty amerických vysokých škol patří: Principy terapeutické rekreace; Tvorba rekreačních a *leisure* programů; Právo v *leisure* a rekreaci; Služby a finance v *leisure* a rekreaci; Vedení a administrace programů ve volnočasových službách (*Leadership and administration of leisure services programs*); Rekreace mládeže; Veřejný projev / Rétorika; Outdoor *leisure*; Podnikání ve sportu; Rekreační zařízení; Úvod do obecného zdraví; Anatomie a fyziologie; Leisure ve společnosti; *Recreation, Park and Leisure Services*; Rozvoj lidských zdrojů; Evaluace aktivit v *leisure*.³⁶ Podrobnější přehled předmětů specializací *Child Life*, *Therapeutic Recreation* a *Recreation and Sport Business* se nachází v přílohách 7-9.

Velká Británie

Z britských vysokých škol můžeme vzít za příklad University of Ulster (a její studijní program *Leisure and Events Management*),³⁷ který obsahuje kurzy jako: Úvod do *leisure* a cestovního ruchu (*tourism*); Konzumní chování; Prostředí *leisure*; Úvod do managementu; *Leisure* a sportovní akce; Výzkumné metody v obchodu; Marketing pro služby; Problematika lidských zdrojů; Účetnictví; Firemní akce. Tyto obory patří k základu studia (zakončeno titulem *associate bachelor*)

Pro získání titulu *Bachelor of Science (HONS.)* musí studenti ve třetím ročníku absolvovat ještě: *Leisure* management, udržitelný rozvoj a společnost; Současné problémy *leisure* a cestovního ruchu (*tourism*); Strategie elektronického podnikání; Management akcí; a vybrat si dva z dalších kurzů: Vytvoření výzkumu/recenze/business plánu; Marketing a management ve službách; Manažerské účetnictví; Řízení lidských zdrojů; Služby v kontextu; Cestování za kulturou, festivaly a jinými akcemi (*Festivals, Events and Cultural Tourism*).

³⁵ Srov. *University of Illinois* [online]. [cit. 2014-02-15]. Dostupné na WWW: <rst.illinois.edu/Undergraduates/SportManagement.aspx>.

³⁶ Srov. *Education-Portal* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <http://education-portal.com/articles/Bachelors_Degree_in_Leisure_Studies.html>.

³⁷ Srov. *University of Ulster* [online]. Dostupné na WWW: <study.ulster.ac.uk/prospectus/course/201415/2427>.

Jako další britský příklad může sloužit Canterbury Christ Church University a její bakalářský studijní obor *Tourism and Leisure Studies*.³⁸ Zde v prvním roce všichni studenti absolvují úvodní moduly z Cestovního ruchu (*Tourism*) a *Leisure Studies* jako celkový základ pro studium. Studenti se v nich seznámí se základními pojmy a vztahy mezi obory *leisure* a cestovního ruchu (*tourism*) a poskytnou porozumění historickým, sociálním, behaviorálním a ekonomickým základům potřeb a prožívání v *leisure* a turistice (*tourism*). Dále studenti absolvují základy výzkumných metod a kurz vysokoškolských dovedností.

Ve druhém ročníku jsou moduly soustředěny kolem témat zajišťování lidských a hmotných zdrojů (*supply and resource provision*). Dále si studenti vybírají z různých možností jako Místo, kultura a životní prostředí; Cestovní ruch a politika akcí a jejich vytváření; Politika sportu a *leisure*; nebo Dramaturgie akcí (*Events staging*)

Třetí rok klade důraz na problematiku vyplývající z aktivit v rámci *leisure* a cestování (*tourism*), plánování, řízení a strategie. Volitelné moduly zahrnují Cestovní ruch, *leisure* a marketing akcí; Rozvoj cestovního ruchu v rozvojových zemích; Ochrana krajiny a řízení rekreace; Kulturní dědictví, zábava a umění. Studium je ukončováno vypracováním závěrečné práce nebo výzkumného projektu.

Kanada

Za kanadský příklad můžeme vybrat University of Waterloo, kde v rámci oboru *Recreation and Leisure Studies* nalezneme předměty jako: Úvod do rekreačních a volnočasových služeb (*recreation and leisure services*); Hra, kreativita a dětský rozvoj; Řízení zdrojů outdoorové rekreace; Principy rekreačního plánování; Městská rekreace;³⁹ Sociální psychologie sportu a Sociologie *leisure*.⁴⁰

Snažil jsem se ukázat rozmanitost studijních oborů odpovídajících *Leisure Studies*. Mnoho dalších studijních oborů je s nimi spojeno a ještě více se odlišuje od výše uvedených. To je zapříčiněno směřováním daného studia, které využívá poznatky *Leisure Studies*, ale samo se zaměřuje jen na jeho malou část, případně se jen okrajově protínají (sport, cestovní ruch, management cestovního ruchu, a další).

³⁸ Srov. *Canterbury Christ Church University* [online]. [cit. 2014-02-15]. Dostupné na WWW: <www.canterbury.ac.uk/StudyHere/Undergraduate/courses/c.asp?courseUrl=tourism-and-leisure-studies>.

³⁹ Srov. *University of Waterloo* [online]. [cit. 2014-02-15]. Dostupné na WWW: <uwaterloo.ca/recreation-and-leisure-studies/future-undergraduate-students/programs/recreation-and-leisure-studies>.

⁴⁰ Srov. *University of Waterloo* [online]. [cit. 2014-02-15]. Dostupné na WWW: <www.ucalendar.uwaterloo.ca/1415/COURSE/course-REC.html#REC999>.

Magisterské kurzy dále rozvíjejí získané vědomosti z bakalářského studia. Obsahují filosofické, výzkumné a manažerské otázky ohledně *leisure*. Značná část kurikula se týká výzkumné práce. Magisterský stupeň vzdělání často umožňuje specializaci v oboru (například management sportu, terapeutická rekreace, správa rekreačních zařízení (*recreation administration*) nebo management rekreačního sportu).⁴¹

Samostatnou oblast vzdělávání tvoří certifikované programy. Jak bylo zmíněno výše, jsou tyto programy realizovány např. NRPA, NCTRC a CBRPC. Některé programy vyžadují alespoň bakalářské vzdělání, některé je možné absolvovat bez předchozího vzdělání v *Leisure Studies* nebo příbuzných oborech. Předchozí vzdělání vyžaduje např. *state's recreator certificate* nebo *recreation therapist certificate* udělované CBRPC.⁴² NRPA může certifikovat vysokoškolsky vzdělané pracovníky ve čtyřech kategoriích:

- 1) *Certified Park and Recreation Professional* (certifikovaný odborník v oblasti parků a rekreačních zařízení) (dříve *Certified Leisure Professional*) (certifikovaný odborník v oblasti volného času / *leisure*);
- 2) *Park and Recreation Executive* (vedoucí pracovník parků a rekreačních zařízení);
- 3) *Aquatic Facility Operator* (provozovatel aquaparků a jiných vodních zařízení);
- 4) *Certified Playground Safety Inspector* (certifikovaný bezpečnostní inspektor dětských hřišť).

Programy, které nevyžadují žádné zvláštní prerekvizity jsou například *outdoor recreation* nebo *leisure travel*.⁴³

Možnosti vzdělávání v intencích *Leisure Studies* jsou široké, stejně tak záběr univerzitních programů a dalších vzdělávacích kurzů. Různorodá je i možnost uplatnění absolventů, kteří mohou zvolit zaměstnání jako kouč, dětský psychosociální poradce a terapeut (*Child life specialist*), park ranger, instruktor cvičení, organizátor a instruktor zážitkových akcí v divočině, konzultant environmentální výchovy nebo manažer

⁴¹ Srov. *Education-Portal* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <http://education-portal.com/leisure_studies_degree.html>.

⁴² Srov. *Education-Portal* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <http://education-portal.com/directory/category/Liberal_Arts_and_Humanities/Parks,_Recreation_and_Leisure_Studies.html>.

⁴³ Srov. *NRPA* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.nrpa.org/certification/>>.

mládežnických táborů, rekreační terapeut nebo ředitel hotelových volnočasových služeb (*Hotel leisure director*).⁴⁴

1.1.3 Odborné časopisy

Každý vědní obor vyžaduje publikační kanály, které šíří informace o uskutečňovaných výzkumech, slouží k výměně informací i dialogu mezi odborníky celého spektra vědy. *Leisure Studies* disponují celou řadou odborných časopisů i monografií. Odborné časopisy jsou vydávány jednotlivými asociacemi. V tabulce 2 uvádím jejich základní přehled. Periodika byla vybrána podle *Encyclopedia of Leisure and Outdoor Recreation*⁴⁵ a podrobnější informace byly získány z internetových stránek vydavatelů.⁴⁶

V tabulce jsou uvedeny základní údaje o devíti odborných časopisech oboru. Vedle základních údajů, jako jsou název, zastřešující instituce a rok založení jsem uvedl ještě zastoupení redakčních rad. Jde o pokus o potvrzení/vyvrácení předpokladu etnocentricity oboru. O ní informuje ve svém článku Roberts⁴⁷ a o její existenci hlavně v Severní Americe se rozepisuje Rojek.⁴⁸

Společně se shodují na přirozenosti introspekce v každé národní tradici studia *leisure*. Rojek ale poukazuje na přehnanost tohoto stavu hlavně u severoamerických vědců. Odkazuje na výzkumy Jacksona⁴⁹ a Valentinea.⁵⁰ Ti zjistili, že ve třech nejvýznamnějších odborných časopisech⁵¹ *Journal of Leisure Research*, *Leisure Research a Leisure Studies*, v roce 1999 respektive 2003 opravdu existovala vysoká míra etnocentrismu, zvláště pak mezi severoamerickými vědci. Elitní vědci z USA a Kanady jsou pak více kosmopolitní, kanadští pak celkově mezinárodněji orientovaní, než jejich američtí kolegové. Pro další potvrzení zaměření se na témata vlastní dané zemi (tj. USA) přidává Rojek neformální šetření „*Top Ten Books in Recreation and Leisure*“,

⁴⁴ Srov. *Education-Portal* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <http://education-portal.com/articles/Bachelors_Degree_in_Leisure_Studies.html>; <education-portal.com/directory/category/Liberal_Arts_and_Humanities/Parks_Recreation_and_Leisure_Studies.html>.

⁴⁵ Srov. JENKINS, J., PIGRAM, J., *Encyclopedia of Leisure and Outdoor Recreation*, str. 271–272.

⁴⁶ *Routledge* <<http://www.tandfonline.com/>>; *Sagamore* <<http://js.sagamorepub.com/>>; *ANZALS* <<http://www.anzals.org.au/journal/editors-editorial-advisory-board/>>.

⁴⁷ Srov. ROBERTS, K. Is Leisure Studies “Ethnocentric”? If so, Does This Matter? *World Leisure Journal*, Volume 52, Issue 3, str. 164–176.

⁴⁸ Srov. ROJEK, C. *The Labour of Leisure*, str. 105–109.

⁴⁹ Srov. JACKSON, E. Leisure Research by Canadians and Americans. *Journal of Leisure Research*, Volume 35, Issue 3, str. 292–315. In ROJEK, C. *The Labour of Leisure*, str. 105–106.

⁵⁰ Srov. VALENTINE, K., ALISON, M., SHNEIDER, I. The One-Way Mirror of Leisure Research: a Need for Cross-National Social Scientific Perspectives. *Leisure Sciences*, Volume 21, Issue 3, str. 241–246. In ROJEK, C. *The Labour of Leisure*, str. 105–106.

⁵¹ Srov. také příloha 2.

kteře proběhlo na kongresu NRPA v roce 2003 a ve kterém se do popředí zájmu dostala pouze jedna kniha neamerického autora Johana Huizingy *Homo Ludens*.⁵² Vše

Tabulka 2. Přehled odborných časopisů

Název	Vydávající instituce	Rok prvního vydání	Periodicita (vydání za rok)	Redakční rada (zastoupené země)	Citační index ⁵³	Jazyk
Annals of Leisure Research	ANZALS	1998 1993 jako ANZALS Research Series	4	5 UK 4 NZ 3 Can 1 USA 7 Aus 6 ostatní		EN
Journal of Leisure Research	NRPA	1969	4	23 USA 3 Can 1 Aus 2 ostatní	0,870	EN
Leisure / Loisir	CALS	1999	2-4	12 Can 6 USA 2 Aus 1 UK 1 ostatní		EN/FR
Leisure Sciences	Routledge	1977	5	37 USA 4 Can 3 Aus 3 ostatní	1,018	EN
Leisure Studies	LSA	1982	3-6	25 UK 5 USA 4 Aus 3 Can 1 NZ 8 ostatní	0,887	EN
Loisir et Societé / Society and Leisure	Université du Québec	1978 1969-1978 Society and Leisure	2	12 Can 3 USA 1 Aus 3 ostatní		EN/FR
Schole: a Journal of Leisure Studies & Recreation Education	NRPA	1985	1-2	29 USA 2 Aus 1 Can		EN
Therapeutic Recreation Journal	NRPA	1967	4	23 USA 4 Can		EN
World Leisure Journal	WLO	2000 1958 jako World Leisure & Recreation	4	5 USA 3 Aus 2 UK 2 NZ 2 Can 7 ostatní		EN

⁵² Srov. ROJEK, C. *The Labour of Leisure*, str. 105–106.

⁵³ Srov. THOMSON REUTERS. *ISI Web of Knowledge, Journal Citation Reports* [online]. [cit. 2014-02-19]. Dostupné na WWW: <http://admin-apps.webofknowledge.com/JCR/JCR?RQ=LIST_SUMMARY_JOURNAL#>.

podtrhuje faktem, že v prestižní Academy of Leisure Sciences bylo v roce 2010 registrováno sedmdesát čestných členů (*fellows*) z univerzit USA, deset z Kanady a odborné časopisy zabývají převážně americkými lesy, americkými národními parky, americkým pobřežím nebo trávením *leisure* v amerických městech. Je zajímavé, že přes současné možnosti celosvětového propojení pomocí moderních médií stále zůstávají výzkumy v rámci *leisure* trendem internacionalizace téměř nedotčené.⁵⁴ To Rojek demonstruje na britském odborném časopisu *Leisure Studies* a americkém *Leisure Sciences*.

Pro ilustraci uvádí informace o redakčních radách a tematickém zaměření těchto odborných časopisů. Redakční rada *Leisure Studies* v roce 2008 sestávala ze tří redaktorů, kteří byli všichni britské národnosti. V redakční radě byl vedle sedmi členů z britských univerzit pouze jeden zástupce z Austrálie. Z toho Rojek vyvozuje předpoklad silného naciocentrismu. Stejně jasná situace však nebyla v poradní redakční radě, kde z 32 členů bylo pouze třináct Britů, dále šest Američanů, tři Kanadčané, tři zástupci Austrálie a Nového Zélandu a sedm jejích členů bylo z kontinentální Evropy. Navíc měl tento odborný časopis stanovených pět regionálních editorů v Jižní Africe, Spojených Státech, Austrálii, Polsku a Japonsku.

Ve srovnání s *Leisure Sciences* bylo v *Leisure Studies* ještě poměrně mezinárodní zastoupení. V redakční radě amerického periodika v roce 2008 zasedali dva hlavní redaktori, oba z USA, z 31 editorů bylo 25 Američanů, zbylí členové byli Kanadčané a pouze jeden Australan. Regionální redaktori nebyli vůbec ustanoveni.

Co se týče tematického zaměření odborných časopisů, Goodaleův⁵⁵ výzkum z roku 1994 zkoumající obsah příspěvků *Leisure Sciences* objevil, že se 50 % článků věnuje *leisure* (případně rekreačním) aktivitám a uspokojení/kompenzaci (*satisfaction*), nebo se věnuje zkoumání vztahů zjištěných v předchozích studiích. 30 % článků se věnuje testování a evaluaci výzkumů a zbylých 20 % je rozděleno mezi otázky teorie a historie.

⁵⁴ Srov. JACKSON, E. Leisure Research by Canadians and Americans. *Journal of Leisure Research*, Volume 35, Issue 3, str. 292–315. In ROJEK, C. *The Labour of Leisure*, str. 105–106.

⁵⁵ Srov. GOODALE, T. Leisure Sciences: Impractical? Impenetrable? In *Parks and Recreation*, Volume 12, Issue 1. In ROJEK, C. *The Labour of Leisure*, str. 107–108.

Goodale také identifikoval sedm kategorií, které svým zastoupením dominují:

- 1) participace a uspokojení outdoorovou formou rekreace, včetně rybaření a lovu;
- 2) motivace činností v *leisure*;
- 3) konzumní chování;
- 4) etnické a kulturní rozdíly v chování v rámci *leisure*;
- 5) vnímání hodnoty rekreace ve vztahu k rozdělení zdrojů;
- 6) genderové a feministické perspektivy;
- 7) omezení během participace na volnočasových aktivitách (*leisure participation*) a osobní naplnění (*personal fulfilment*).

Ve výsledcích zkoumání objevil výraznou převahu kvantitativních výzkumů zaměřených na pozorovatelnou praxi. Převažovala témata soustředěná na otázky čistě americké, jako jsou parky, rekreace v Americe atp.

Tematické zaměření *Leisure Studies* sledovalo jak kvantitativní, tak kvalitativní metodologii výzkumů a projevuje silnou souvztažnost se sociologií a kulturní teorií. Obsah článků vypovídal o *leisure* spíše jako o předmětu politického diskurzu než jako ohraničené části lidského jednání. Výzkumy často probíraly například konzumní společnost, média nebo postmoderní teorii.

Rojek nepovažuje žádný z těchto přístupů k tématu za nadřazený druhému, naopak oba považuje za informativně přínosné. Ukazuje na něm diametrální odlišnost v přístupu k tématu v Americe a ve Velké Británii.⁵⁶

Pro svou sondu do periodik *Leisure Studies* dneška jsem zvolil odborné časopisy *Leisure Studies*, *Leisure Sciences* a *Journal of Leisure Research*. Výběr jsem provedl na základě průzkumu C. Rojeka⁵⁷ a informací získaných od M. J. Carterové, R. Stebbinse, a D. Jordanové.⁵⁸ K sondě jsem použil klíčová slova článků těchto tří periodik od roku 2011 získaná na webových stránkách vydavatelství Routledge⁵⁹ (*Leisure Studies* a *Leisure Sciences*) a Sagamore Journals⁶⁰ (*Journal of Leisure Research*) a témata jejich speciálních vydání.⁶¹ Zastoupení redakčních rad jsem vyhledal na stejných portálech, případně na stránkách vydávajících asociací (viz zdroje uvedené v závěru).

⁵⁶ Srov ROJEK, C. *The Labour of Leisure*, str. 106–109.

⁵⁷ Srov. Tamtéž.

⁵⁸ Srov. Příloha 2.

⁵⁹ Srov. *Routledge* [online]. [cit. 2014-03-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.tandfonline.com/>>.

⁶⁰ Srov. *Sagamore, Journal of Leisure Research* [online]. [cit. 2014-03-09]. Dostupné na WWW: <js.sagamorepub.com/jlr/index>.

⁶¹ Srov. Příloha 3.

Zastoupení redaktorů *Leisure Sciences* neprodělalo změnu k lepšímu. Místa tři hlavních editorů zaujímají Američané. Pomocných redaktorů je v současnosti 44, v poměru: 34 Američanů, 4 Kanadčané, 3 Australané a po jednom pomocném redaktoru z Rakouska, Řecka a Tchaj-wanu.⁶²

Redakční rada *Leisure Studies* prošla větší změnou. Klíčové posty stále zastávají odborníci z Velké Británie. V redakční radě je pak z 16 postů 10 Britů a po jednom postu mají zástupci Kanady, USA, Jižní Afriky, Austrálie, Japonska a Nizozemí. V pomocné redakční radě je 10 Britů, 4 Američané, 3 Australané, 2 Kanadčané a jeden zástupce Nového Zélandu. Zůstává i ustanovení pěti regionálních editorů, ačkoli se změnila místa působení na Afriku, Severní Ameriku, Australasii, Evropu a Východní Asii.⁶³

Porovnávání klíčových slov posledních čtyř ročníků⁶⁴ potvrdilo dříve uvedené výzkumy. Pro příklad mohu uvést počet výskytů několika termínů, vystihujících zmiňované oblasti a potvrzující předchozí závěry. Viz následující tabulka:

Tabulka 3. Výběr klíčových slov

Klíčové slovo	Výskyt v <i>Leisure Studies</i>	Výskyt v <i>Leisure Sciences</i>
<i>culture</i>	20x	1x
<i>social</i>	13x	5x
<i>park</i>	0x	5x
<i>gender</i> (příp. <i>women, women's leisure</i> apod.)	16x	5x
<i>constraint</i>	2x	8x
<i>motivation</i>	0x	11x

1.1.4 Další literatura

V oboru *Leisure Studies* nalezneme také velké množství tematických monografií. Vzhledem k nemožnosti získat větší množství publikací (kromě literatury uvedené

⁶² Srov. *Routledge, Leisure Sciences* [online]. [cit. 2014-03-09]. Dostupné na WWW: <www.tandfonline.com/action/journalInformation?show=editorialBoard&journalCode=ulsc20>.

⁶³ Srov. *Routledge, Leisure Studies* [online]. [cit. 2014-03-09]. Dostupné na WWW: <www.tandfonline.com/action/journalInformation?show=editorialBoard&journalCode=rlst20>.

⁶⁴ Srov. Přílohy 5–6.

v závěrečném přehledu) nemohu podat dostatečně vypovídající informace objímající celou oblast. Literatura existuje pouze v originálních výtiscích a v České Republice není dostupná.

Odkazy na literaturu v dostupných publikacích upozorňují na velké množství knih týkajících se zkoumané oblasti. U mnohých z nich se jedná o sociologická témata, která mají spojitost s *leisure* a jsou tak využívány pro účely *Leisure Studies*. Je to pochopitelné vzhledem k vývoji této vědy popsané dále i vzhledem k tomu, že mnoho vědců v oblasti pochází z řad sociologů. Můžeme sem řadit například *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives* C. C. Aitchisonové, *The Theory of the Leisure Class* T. Veblena. Mezi sociálně-psychologické můžeme zařadit například *Homo Ludens* J. Huizingy a další. Jen LSA vydala od roku 1976 na 127 publikací.

Za nejpodstatnější zjištění týkající se podpory tvrzení o konstituovanosti *Leisure Studies* lze považovat skutečnost, že v rámci oboru existují také knihy mající charakter učebnice, respektive knihy uvádějící do problematiky oboru, jako je *An Introduction to Leisure Studies* autorů Ch. Bulla, J. Hooseové a M. Weeda, výkladového slovníku *The SAGE Dictionary of Leisure Studies* T. Blackshawa a G. Crawforda nebo sborníky klíčových pojmů jako *Key Concepts in Leisure* J. Sutherlanda a D. Canwellové nebo *Key Concepts in Leisure Studies* D. Harrise.

2. Počátky Leisure Studies

2.1.1 Vznik *Leisure Studies* v Severní Americe

Dříve než vznikly samotné *Leisure Studies*, byl fenomén *leisure* zkoumán z pohledu jiných věd. Již roku 1899 byla poprvé vydána kniha Thorsteina Veblena *Teorie zahálčivé třídy (Theory of the Leisure Class)*, která může být společně s dílem Johana Huizingy *Homo Ludens* z roku 1938 považována za první publikaci sociologie či sociální psychologie *leisure*.⁶⁵

Další významné publikace sociologie *leisure* jsou podle Aitchisonové⁶⁶: *Of Time, Work and Leisure* (de Grazia, 1962), *Towards a Society of Leisure* (Dumazedier, 1967), *The Sociology of Leisure* (Dumazedier 1974), *The Harried Leisure Class* (Linder, 1970), *The Future of Work and Leisure* (Parker, 1971), *Leisure and the Family Life Cycle* (Rapoportová a Rapoport, 1975) a *Contemporary Society and Growth of Leisure* (Roberts 1978). Z těchto knih se ve dříve zmiňovaném žebříčku „*Top Ten Books in Recreation and Leisure*“ vyskytují knihy Veblena, de Grazii, Huizingy a Lindera na prvním, druhém, pátém resp. desátém místě.⁶⁷

Od začátku do poloviny 20. století byl *leisure* parciálně zkoumán v rámci studia rodiny, lokálních společenství nebo života lidí majících různá povolání. Mnoho klíčových knih bylo vydáno v rámci sociologie *leisure*.⁶⁸ Výzkumy tohoto druhu, kdy *leisure* jako takový není hlavním cílem zkoumání, stále přetrvávají. Zformování *Leisure Studies* jako vědního oboru vyžadovalo, aby se spojili vědci sdílejícími zájem o *leisure*, kteří by mezi sebou diskutovali o svých myšlenkách a pracích a aby tak činili průběžně. K tomu bylo zapotřebí založit odpovídající odborné asociace, začít vydávat odborné

⁶⁵ Srov. ROBERTS, K. Is Leisure Studies “Ethnocentric”? If so, Does This Matter? *World Leisure Journal*, Volume 52, Issue 3, str. 164–176.; AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*, str. 38.; *Dictionary of Art Historians, a Biographical Dictionary of Historic Scholars, Museum Professionals and Academic Historians of Art*, heslo Huizinga Johann [online]. [cit. 2014-02-10]. Dostupné na WWW <<http://www.dictionaryofarthistorians.org/huizingaj.htm>>.

⁶⁶ Srov. AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*, str. 38.

⁶⁷ Srov. ROJEK, C. *The Labour of Leisure*, str. 106.

⁶⁸ Srov. ROBERTS, K. Is Leisure Studies “Ethnocentric”? If so, Does This Matter? *World Leisure Journal*, Volume 52, Issue 3, str. 164–176.; AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*, str. 38.

časopisy a vytvořit univerzitní oddělení s odpovídajícími studijními programy. To se stalo nejdříve v Severní Americe.⁶⁹

Rojek⁷⁰ hledá prvopočátky studijních oborů *Leisure Studies* v knize *The Labour of Leisure*. Podle něj byl první odpovídající profesionální kurz nazvaný „*Recreational Activities*“ nabídnut roku 1932 na *University of Illinois* v rámci kurikula oboru „*Physical Education*“. Roku 1939 pak byl představen první univerzitní program „*Philosophy and Administration of Recreation*“. Následovalo uvedení studijního programu se specializací na rekreaci zakončeného titulem bakalář věd (roku 1940) a o dva roky později i magisterského studia stejného oboru. Roku 1957 bylo na Fakultě tělesné výchovy (*College of Physical Education*) založeno Oddělení rekreace a správy městských parků (*Department of Recreation and Municipal Park Administration*). Roku 1975 pak bylo toto oddělení přejmenováno na *Department of Leisure Studies*. Rojek zde uvádí jména Charles Brightbill a Allen Sapura, díky kterým vznikly tyto první vzdělávací kurzy a obory.⁷¹

Ačkoli Rojek nachází předchůdce *Leisure Studies* již ve třicátých letech dvacátého století, shoduje se s Robertsem,⁷² že se nejednalo o *Leisure Studies* jako takové. *Leisure* byl v prvotních studijních kurzech prezentován jen jako sociální dobro, které zlepšuje osobní a společenský život – nebyly zvažovány žádné jiné vztahy *leisure* k životu.⁷³ Roberts⁷⁴ tak odkazuje až na padesátá a šedesátá léta, během nichž se začala formovat univerzitní oddělení se slovy *leisure* a *recreation* v jejich názvech. K tomuto rozvoji napomohly změny v tehdejší společnosti. V padesátých a šedesátých letech nastala v USA změna, když se vysoké školství, dříve vyhrazené elitám, otevřelo i obyčejným lidem. V sedmdesátých letech dokončovala střední školu a na vysoké školy pokračovala polovina obyvatel odpovídajícího věku. To umožnilo vysokoškolské vzdělávání pro mnohá zaměstnání, pro která nebyla dříve takováto kvalifikace nutná. Mezi ně patřila i zaměstnání ve veřejných službách pro volný čas (*leisure services*). Mezi místy veřejných služeb vyčnívaly místní, státní i národní parky. Ty zůstaly základním tématem amerických programů *Leisure Studies*, jejichž kurikula byla od té

⁶⁹ Srov. ROBERTS, K. Is Leisure Studies “Ethnocentric”? If so, Does This Matter? *World Leisure Journal*, Volume 52, Issue 3, str. 164–176.

⁷⁰ Srov. ROJEK, C. *The Labour of Leisure*.

⁷¹ Srov. Tamtéž, str. 100–101.

⁷² Srov. ROBERTS, K. Is Leisure Studies “Ethnocentric”? If so, Does This Matter? *World Leisure Journal*, Volume 52, Issue 3, str. 164–176.

⁷³ Srov. ROJEK, C. *The Labour of Leisure*, str. 100–101.

⁷⁴ Srov. ROBERTS, K. Is Leisure Studies “Ethnocentric”? If so, Does This Matter? *World Leisure Journal*, Volume 52, Issue 3, str. 164–176.

doby rozšiřována. Univerzitní oddělení pak začala přebírat název *Leisure Studies*. Aitchisonová⁷⁵ navíc považuje za jeden z důvodů rozvoje *Leisure Studies* i ekonomický růst a vzestup konzumu v západní kultuře a očekávání zkracování pracovní doby díky rozvoji technologií.

Začátkům oboru vyčítá Rojek⁷⁶ vybírání jednotlivých témat z různých sociálních i kulturních a přírodovědných oborů, které často díky svým rozdílným tradicím hovořily proti sobě navzájem. Původ akademických studií vidí v otázkách zdraví, kinesiologie, prevence kriminality, městské estetiky, sociálního plánování, sociálních teorií a filozofie.

Aby byla zajištěna diskuse mezi vědci, důležitá pro etablování vědy, je zapotřebí umožňovat jejich setkávání a publikování odborných článků. Za tímto účelem vznikají asociace, které vědce sdružují a podporují výše zmíněné aktivity. V USA však taková založena nebyla. Od začátku se konference konaly pod záštitou *National Recreation and Parks Association* (NRPA), která je však v podstatě asociací odborníků ve volnočasových veřejných službách (*pubic service leisure professionals*), nikoli vědců. Ta také začala roku 1968 vydávat první odborný vědecký časopis (*Journal of Leisure Research*). To se dá považovat za přelomový okamžik ve formování *Leisure Studies*. Vědeckou společnost založili následně kanadští vědci. Roku 1975 uspořádali první konferenci a již na třetí, roku 1981, formálně založili Canadian Association for Leisure Studies (CALs), která začala vydávat dvojjazyčný (anglicko-francouzský) odborný časopis *Leisure/Loisir*. Schůze obou asociací byly otevřené členům té druhé a články do odborných časopisů byly přijímány od všech autorů. Díky tomu nebylo nutné publikovat zároveň v Kanadě i v USA – v rámci vědního oboru byly hranice prostupné.⁷⁷

Je zajímavé, že ačkoli je WLO nejstarší asociací v oblasti *Leisure Studies* není v souvislosti s rozvojem tohoto vědního oboru zmiňována Robertsem, Aitchisonovou, ani Rojekem, Shawovou a Vealem.⁷⁸

⁷⁵ Srov. AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*, str. 38–39.

⁷⁶ Srov. ROJEK, C. *The Labour of Leisure*, str. 100–101.

⁷⁷ Srov. ROBERTS, K. Is Leisure Studies “Ethnocentric”? If so, Does This Matter? *World Leisure Journal*, Volume 52, Issue 3, str. 164–176.

⁷⁸ Srov. Tamtéž; AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*; ROJEK, C., SHAW, M., VEAL, A. J. *A Handbook of Leisure Studies*.

2.1.2 Vznik *Leisure Studies* ve Velké Británii

Ve Velké Británii byla průprava pro poskytování služeb v *leisure* výrazně méně vyspělá a profesionalizovaná. Existovala na bázi dobrovolnictví v organizacích jako National Trust, Boys' Brigade nebo Boy Scouts, které pracovaly s praktickým chápáním vztahů mezi tělesnou výchovou, disciplínou a osobním pocitem pohody a sociálním vývojem. Vzdělávání se v této oblasti odvíjelo od akutních potřeb a následovalo principy *Muscular Christianity a Garden City* s jejich idealizovaným pohledem na vyváženost práce, *leisure* a zbytku života.⁷⁹ Sociologie práce, tělesná výchova a věda o lidském pohybu (*human movement studies*), krajinné plánování (*rural planning*) a krajinná rekreace (*countryside recreation*) byly oblasti, z nichž se zrodil kánon *Leisure Studies* ve Velké Británii.⁸⁰ Vzhledem k úzkému vztahu Britských *Leisure Studies* ke geografii a sociologii se od severoamerických odlišují preferencí kvalitativních výzkumů.⁸¹

Leisure Studies se ve Velké Británii začaly rozvíjet v sedmdesátých letech i díky znalostem vývoje a již existující literatury ze Severní Ameriky. Kontext byl podobný – rozvoj vysokého školství, zejména vznik polytechnik, vznikajících vedle univerzit v šedesátých a sedmdesátých letech, napomohl rozšíření nových oborů, jako byly právě *Leisure Studies*. Ty se objevovaly převážně na nově vzniklých polytechnicích, které byly ochotné nové předměty přijímat. V sedmdesátých letech měla Velká Británie celý soubor národních veřejných agentur, které se zabývaly *leisure*. Například BBC, která provedla první britské studie s využitím metodologie časového rozpočtu (*time-budget studies*) v umění, na venkově, ve sportu a turistice. Ve stejné době probíhala restrukturalizace místních úřadů. Původně rozdělené úřady pro lázně, parky a knihovny byly sjednoceny a nově utvořené nesly ve svém názvu slovo *leisure*, případně *recreation*. Národní agentury a nově vzniklé úřady mohly nabízet pracovní pozice těm, kdo právě vystudovali *Leisure Studies*. Provozovatelé veřejného sektoru, v čele se Sportovní radou (*Sport Council*), a místní úřady hrály klíčovou úlohu v iniciování výzkumů *leisure*.

Po sérii příležitostných setkání byla roku 1975 zformována *Leisure Studies Association* jakožto první formální společnost vědců zabývajících se *leisure*. Ta od té doby pořádá minimálně jednou ročně odborné konference. Od roku 1982 také vydává odborný časopis *Leisure Studies*.

⁷⁹ Srov. ROJEK, C. *The Labour of Leisure*, str. 103.

⁸⁰ Srov. AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*, str. 39.

⁸¹ Srov. ROJEK, C. *The Labour of Leisure*, str. 104.

Tak jako se v USA těší velkému zájmu parky, ve Velké Británii přitahuje největší pozornost sport. Poskytování sportovních příležitostí ve veřejném sektoru se odrazilo v pozdním devatenáctém století na otevírání plaveckých bazénů, sportovních hal, ale i knihoven a muzeí. Druhá vlna výstavby přišla v šedesátých letech dvacátého století, kdy místní úřady začaly otevírat krytá sportoviště a volnočasová centra (*leisure centres*). I to je důvodem, proč na mnohých katedrách *Leisure Studies* přednášeli odborníci na tělesnou výchovu, respektive proč tyto katedry vznikaly transformací kateder tělesné výchovy.⁸²

2.1.3 Vznik *Leisure Studies* v Australasii

V osmdesátých letech se *Leisure Studies* rozšířily ještě do Australasie. Opět díky rozšíření terciálního vzdělávání a navíc díky přílivu kvalifikovaných vědců ze Severní Ameriky a Velké Británie. Vědecká asociace Australian and New Zealand Association for Leisure Studies (ANZALS) vznikla v roce 1991 a roku 1993 začala vydávat *Annals of Leisure Research*.

Do žádné jiné části světa *Leisure Studies* v takovéto míře nepronikly. *Leisure* je sice studován po celém světě, ale je to v rámci jiných vědních oborů. Ani v anglofonních zemích nevyčerpávají *Leisure Studies* celý potenciál výzkumu *leisure*, neboť paralelně existují obory jako Mediální studia (*Medial Studies*), nebo Sportovní studia.⁸³

2.2 Historické vztahy *Leisure Studies* k jiným oborům

Již od antiky je volný čas, potažmo *leisure*, v hledáčku mnoha různých úvah o jeho smyslu a významu nejen filozofů a pedagogů, ale pro svou morální dimenzi, hlavně ve vztahu k práci, i všech světových náboženství. V urbanisticko-industriální společnosti Západu se objevily nové otázky filozofické, ekonomické, otázky povinnosti vůči jednotlivci i společnosti, odpovědnosti a spravedlnosti. Jejich řešení probíhalo až do

⁸² Srov. ROBERTS, K. Is Leisure Studies “Ethnocentric”? If so, Does This Matter? *World Leisure Journal*, Volume 52, Issue 3, str. 164–176.

⁸³ Srov. Tamtéž.

padesátých let dvacátého století převážně odborně-profesními prostředky spíše než akademicky.⁸⁴

Od počátku průmyslového věku byly snahy o řízení a regulaci populací. Studium *leisure* proto zpočátku souviselo se šesti hlavními problémovými oblastmi urbanisticko-industriálního života: bydlením, městským plánováním, vývojem/výchovou dětí, tělesným a duševním zdravím, rodinným a společenským životem a kriminalitou. Začaly se rozvíjet snahy o normativní řešení těchto problematických oblastí ve spolupráci státního legislativního aparátu s odborníky z řad architektů, urbanistů, učitelů, lékařů, sociálních pracovníků a policistů. Tak byly definovány respektované a respektovatelné formy *leisure*. Úzkostlivé puritánské období bylo sice zastíněno na produkci zaměřenou dobou industriální, během níž byl *leisure* projednáván v souvislosti s vědeckou a technologickou produktivitou, potřeba regulace byla však zřetelná dál a přetrvávala v určité míře dodnes (je to patrné v hodnocení *leisure* v termínech *serious / casual / abnormal / extreme*⁸⁵ / *illegal*⁸⁶ / *apod.*). V současnosti jsou rozvíjeny otázky smyslu a hodnoty *leisure*, sociálního začleňování a naopak vyloučení, blahobytu, deprivace a distributivní spravedlnosti. Tyto otázky se diskutují díky klíčovým akademickým disciplínám, které utvořily *Leisure Studies* jako takové; tj. zejména díky sociologii, psychologii, sociální psychologii, geografii, ekonomii a politologii s veřejnou politikou,⁸⁷ podle Blackshawa pak ještě díky filozofii a sociální historii.⁸⁸

Sociologie předkládá různá porozumění *leisure*, o nichž jsem se zmiňoval výše. Vychází z ní velké množství teorií o jeho podstatě (ve vztahu k práci, ke svobodě atd.) Zkoumá problematiku *leisure* z hlediska jeho významu pro člověka i společnost.⁸⁹

Psychologie připomíná, že rozhodování a konání jednotlivců jsou pilířem *leisure*. *Leisure Studies* ve spolupráci s psychologií objasňují, jakým způsobem dochází k prosazování různých modelů rozhodování a konání. Sociální psychologie *leisure* je pak dokonce samostatnou disciplínou vzniklou v rámci *Leisure Studies* a patřící výhradně do jejich domény.⁹⁰

Do zájmu geografie připadá zkoumání územních kultur a územních vlivů na distribuci lidských zdrojů. Obě tyto oblasti jsou klíčové pro organizování a provozování

⁸⁴ Srov. ROJEK, C., SHAW, M., VEAL, A. J. *A Handbook of Leisure Studies* str. 6.

⁸⁵ Srov. BLACKSHAW, T., CRAWFORD, G. *The SAGE Dictionary of Leisure Studies*, str. 187–188; 27; 1–2; 76.

⁸⁶ Srov. HARRIS, D. *Key Concepts in Leisure Studies*, str. 168–174.

⁸⁷ Srov. ROJEK, C., SHAW, M., VEAL, A. J. *A Handbook of Leisure Studies* str. 5–8.

⁸⁸ Srov. BLACKSHAW, T., CRAWFORD, G. *The SAGE Dictionary of Leisure Studies*, str. 132.

⁸⁹ Srov. ROJEK, C., SHAW, M., VEAL, A. J. *A Handbook of Leisure Studies*, str. 7.

⁹⁰ Srov. Tamtéž, str. 5–8, 120.

všech forem trávení volného času (*leisure*). Geografie tedy pomáhá objasňovat zákonitosti vlivu místa na možnosti a volby volnočasových aktivit (*leisure activity*).

Existuje vztah mezi volbami a konáním během volného času (*leisure*) a distribucí, potažmo přístupem k produktům výroby. Ačkoli jsou například principy hry společné celému lidstvu, jsou formy trávení volného času (*leisure*) závislé na ekonomickém přebytku jednotlivce i společnosti. Přebytek produkce totiž vede k přebytku času a k větším možnostem vyšších socio-ekonomických vrstev. Některé možnosti se časem rozšiřují do celé společnosti. Ekonomie má tedy své místo v predikci a plánování rozdělování zdrojů a v rozšiřování možností prožívání volného času (*leisure*) různých sociálních vrstev.

Politologie a veřejná politika ovlivňují, respektive studují ovlivňování volného času (*leisure*) udržováním rovnováhy mezi volností / svobodou a omezeními. Ovlivňují tak možnosti a omezují společensky nepřijatelné jevy. Také se snaží hledat kompromis mezi individualismem a kolektivismem.⁹¹

Toto jsou základní body k interdisciplinarní *Leisure Studies* podle C. Rojeka, H. van der Poela, A. J. Veala, D. Crouche, R. C. Mannella, D. A. Kleibera, M. Staempfliové⁹² a T. Blackshawa.⁹³ V další části své práce budu hledat potvrzení těchto předpokladů v knihách podávajících přehled o *Leisure Studies* – v učebnicích a výkladových slovnících. Převážně pak v knihách *An Introduction to Leisure Studies*, *The Sage Dictionary of Leisure Studies*, *Key Concepts in Leisure a Key Concepts in Leisure Studies*. O nepopiratelném vlivu a důležitosti sociologie jako hlavní základny *Leisure Studies*, díky jejímž akademikům bylo například uskutečněno první celosvětové setkání vědců zabývajících se *Leisure Studies*, pořádané Výzkumným výborem 13 Mezinárodní sociologické společnosti (*Research Committee 13 - RC13 International Sociological Association – ISA*),⁹⁴ se přesvědčíme i z množství jiných zdrojů.

⁹¹ Srov. ROJEK, C., SHAW, M., VEAL, A. J. *A Handbook of Leisure Studies*, str. 5–8.

⁹² In tamtéž.

⁹³ Srov. BLACKSHAW, T., CRAWFORD, G. *The SAGE Dictionary of Leisure Studies*, str. 132.

⁹⁴ Srov. ROBERTS, K. Is Leisure Studies “Ethnocentric”? If so, Does This Matter? *World Leisure Journal*, Volume 52, Issue 3, str. 164–176.

3. Vybraná témata *Leisure Studies*

V této části své práce se chci věnovat některým tématům *Leisure Studies*. Budu se snažit zmapovat celou tuto oblast a zároveň vyzdvihnout podstatná témata současnosti. Při výběru se budu řídit jednak analýzou obsahu knih, které jsem měl k dispozici, a zadruhé odpověďmi odborníků Roberta A. Stebbinse, Kennetha Robertse, Roberta Snapea, Tonyho Blackshawa, Deborah Jordanové, Marcii Jean Carterové a Neila Carra⁹⁵ a analýzou klíčových slov tří nejvýznamnějších odborných časopisů *Leisure Studies*, *Leisure Research* a *Journal of Leisure Research*.

Na základě vlastního šetření jsem dospěl k formulaci sedmi významných tematických okruhů *Leisure Studies*, které jsem pak doplnil o osmý okruh „*leisure education*“, vzhledem ke vztahu k pedagogice volného času a pro jeho současný rozvoj a autory zmiňovaný význam.⁹⁶

3.1 Co je to *leisure*? Sociologická a psychologická vymezení

Tak jako v pedagogice volného času definujeme pojem volný čas, je pro *Leisure Studies* nutná definice *leisure*, ne-li důležitější. I díky skutečnosti, že se ve velkém množství publikací pojednává o vymezení *leisure* vůči *free time*, vůči práci (*work*) a o různých postojích a přístupech k jeho posuzování, můžeme tvrdit, že se jedná nejen o podstatu předmětu *Leisure Studies*, ale i o dlouhodobý předmět zájmu a diskusí odborníků, pocházejících nejčastěji z řad sociologů.

Jak píše Spracklen,⁹⁷ je pro většinu nových studentů *Leisure Studies* *leisure* něco, co instinktivně chápou jako aktivitu, sport nebo něco kulturního či populárního, co se sami rozhodli dělat proto, že to dělají rádi.

⁹⁵ Srov. Příloha 2.

⁹⁶ Srov. Příloha 2 a 3.

⁹⁷ Srov. SPRACKLEN, K., *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 13.

Co je ale *leisure* podle vědců? Shivers⁹⁸ ve své knize *Leisure and Recreation Concepts* roku z 1981 uvádí sedm tradičních porozumění *leisure*:

- 1) *Leisure* jako rekreace (*recreation*), vycházející ze starověkého Řecka, kdy byl *leisure* považován za čas vyčleněný pro kreativitu a učení se. Odpovídal privilegiím řeckého občana a byl opakem fyzické práce určené pouze otrokům. Rekreace bývá v tomto konceptu ztotožňována s *leisure* a definována jako vhodné využití *leisure*.
- 2) *Leisure* jako potěšení (*pleasure*) – koncept navazující na hédonismus a eudaimonismus. Předpokládá se v něm, že ve volném čase člověk automaticky koná pouze to, co mu přináší potěšení.
- 3) *Leisure* jako omlazení (*rejuvenation*) – předpokládá význam *leisure* jako nabytí sil po práci a přípravu na práci následující.
- 4) *Leisure* jako stav bytí (*state of being*) – pracuje s úvahou, že prožívat *leisure* znamená být sám sebou, vyjadřovat svůj talent, své schopnosti a možnosti.
- 5) *Leisure* jako funkce – kde je *leisure* definována v termínech funkcí, které jsou vyžadovány jedinci, když chtějí dosáhnout uspokojujících životů mimo povinnosti v práci, rodině nebo společnosti, jako jsou: relaxace, zábava, rozšíření zkušeností, spontánní sociální participace a volné cvičení kreativních schopností.
- 6) *Leisure* jako kritérium sociální stratifikace – pojetí navazující na dílo Thorsteina Veblena *Theory of the Leisure Class*.⁹⁹ *Leisure* je označován jako čas neproduktivně konzumovaný kvůli pocitu ubohosti produktivní práce a jako důkaz ekonomické možnosti v životě zahálet. *Leisure* tak odlišuje třídu vlastníků výrobních zdrojů a třídu pracovníků.
- 7) *Leisure* jako čas – jedná se o vymezení *leisure* jako volného času, kdy je člověk prost povinností práce a zároveň biologických nutností, jako je spánek, jídlo a podobně.¹⁰⁰

Obdobně píší i Bull, Hooseová a Weed v *An Introduction to Leisure Studies*.¹⁰¹ Třídí přístupy k definování *leisure* na přístupy založené: na čase, na aktivitách, na postoji a na kvalitě.

⁹⁸ Srov. SHIVERS, J. S. *Leisure and Recreation Concepts*, str. 103–125

⁹⁹ Srov. VEBLEN, T. *The Theory of Leisure Class: An Economic Study of Institutions*, str. 4, in SHIVERS, J. S. *Leisure and Recreation Concepts*, str. 120.

¹⁰⁰ Srov. SHIVERS, J. S. *Leisure and Recreation Concepts*, str. 103–125.

¹⁰¹ Srov. BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 32–38.

3.1.1 Na čase založené přístupy (*Time based approaches*)

U těchto přístupů upozorňují Bull, Hooseová a Weed na rozdíly ve vymezení *leisure* pouze vůči pracovním povinnostem, vůči pracovním a k životu nezbytným a existenčním povinnostem. Uvádí, že jsou tyto přístupy používány v mnohých sociologických výzkumech, neboť umožňují kvantifikovat *leisure time* jednotlivce a informovat tak poskytovatele nabídek pro volný čas. Také umožňují vytvářet srovnávací analýzy napříč časem i kulturami. Tento přístup je však v několika ohledech problematický. Zaprvé vychází z industriální společnosti, kde byla práce a *leisure* v jasné opozici. Nepočítá tak například s domácími pracemi, které nejsou placené a tím pádem neodpovídají definici práce. Zadruhé počítají tyto přístupy s jasným rozdělením životního prostoru a času do specifických kategorií. Aktivity však nejsou vždy jasně rozdělitelné. Těžko se oddělují například přípravné práce pro zaměstnání, jako je péče o vzhled nebo dojíždění. Dobrovolné přesčasy mohou být také hodnoceny jako s prací související a nikoli jako pracovní. Dále jsou zde i povinnosti mimo zaměstnání, jako je péče o děti (například jejich rozvážení po krouzcích) nebo i zahradničení, když se stane spíše povinností než zábavou. A nakonec jsou zde fyziologické potřeby, jako je spánek, jídlo a pití.

Je zjevné, že těchto pět kategorií časového kontinua (práce, povinnosti spojené s prací, fyziologické potřeby, mimopracovní povinnosti a *leisure*), nelze jednoznačně oddělit. Čas strávený jednou činností může být řazen do více kategorií (např. hraní si s dětmi může být jednou považováno za mimopracovní povinnost, jindy za zapojení se do *leisure*)

Přes tyto potíže je časový přístup k definování *leisure* stále hodnotný, neboť čas je, hlavně v západní kultuře, velmi důležitý element společenských struktur.¹⁰²

3.1.2 Na aktivitách založené přístupy (*Activity based approaches*)

Tento přístup vidí *leisure* jako zapojení do aktivity, která není vyžadována jako každodenní potřeba, ale je sledována z vlastní vůle a leží mimo profesní, rodinné a sociální povinnosti. Toto je jasně spjato s vnímáním *leisure* jakožto času, ale důraz je zde kladen na povahu prováděné aktivity. Tyto přístupy se snaží vypořádat s otázkou, co se děje během volného času jedince. Mnoho výzkumů v oblasti *leisure* používá tyto přístupy tak, že jednoduše rozhodne, které aktivity odpovídají aktivitám *leisure* a vytvoří jejich

¹⁰² Srov. BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 32–34.

pomocí seznam, o němž jsou sesbírána a analyzována data. Obtížnost vytvoření komplexního seznamu aktivit nevyhnutelně limituje postřehy a výsledky výzkumů. Takovéto seznamy jsou vždy nakonec subjektivní. Často jsou navíc omezeny na činnosti, které jsou považovány za společensky akceptovatelné. Dalším problémem je, že se výčty vybraných aktivit v rámci jednotlivých výzkumů výrazně liší a často upřednostňují aktivní a institucionalizované činnosti na úkor neformálních pasivních forem. *Leisure* je pak identifikován tehdy, když je jedinec zapojen do specifických aktivit během svého volného času, a to obvykle v prostředí uznávaném pro trávení volného času (*leisure*). Z toho plyne, že tyto přístupy neberou v úvahu prvek volby, který je obvykle spojován s *leisure*, účastníkově vnímání aktivity ani kvalitu zkušenosti jakožto definiční atributy *leisure*. Existuje zde předpoklad, že pokud jedinec vykonává aktivitu považovanou za *leisure* automaticky je zapojen do *leisure* (prožívá *leisure*) a pokud dělá něco jiného, nemůže se hovořit o *leisure*.¹⁰³

3.1.3 Na postoji založené přístupy (*Attitude based approaches*)

Leisure je v tomto případě vnímán jako stav mysli nebo stav bytí (*state of mind, state of being*). Je pohlíženo na motiv účastníka. Je na jeho vlastním uvážení, co sám pokládá za prožitek/zkušenost *leisure* (*leisure experience*). Člověk sám uděluje činnostem a prostředí význam *leisure*, jde o jeho vlastní vnímání a prožívání, které definují *leisure*. Různí lidé tak budou považovat za *leisure* něco jiného. *Leisure* je pak definován jako soubor aktivit, které daný jedinec v tu chvíli na daném místě sám jako *leisure* vnímá. To, co je považováno za *leisure* v jedné chvíli, nemusí tak být vnímáno vždy a na každém místě. Například skateboarding vysoce ceněný jako *leisure* v období adolescence, nebude hodnocen stejně v šedesáti letech toho samého člověka.

Pokud je *leisure* definován touto cestou, může se výrazně překrývat s časem práce jiných přístupů. Například profesionální fotbalista může zápas prožívat jako pracovní činnost i jako prožitek *leisure* (*leisure experience*) v závislosti na jeho postoji a prožitcích v dané chvíli. Jeho vnímání se může měnit zápas od zápasu a některé z nich tak může vnímat jako práci a jiné jako *leisure*.

Nacházet se v oblasti *leisure*, tedy *leisure* prožívat, je v tomto případě závislé na vnitřním prožívání jedince. Jedná se o jeho vlastní postoj a tedy spíše o vnitřní

¹⁰³ Srov. BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 34–35.

a spirituální faktory, než o nějaké, z vnějšku definované prvky, jako je čas nebo společensky definovaná aktivita.¹⁰⁴

3.1.4 Na kvalitě / povaze / hodnotách / vlastnostech založené přístupy (*quality based approaches*)

Skutečnost, zda člověk určitou aktivitu, případně konkrétní časové období, považuje za *leisure* či nikoli, výrazně souvisí s vlastnostmi jeho prožívání. Je tedy pochopitelné, že neustále nacházíme vlastnosti spojované se třemi výše uvedenými přístupy. S pojmem svoboda (*freedom*) se často setkáváme u přístupů založených na čase, kde je *leisure* považován za „volný čas“ (*free time*). Seznamy aktivit bývají sestavovány tak, aby obsahovaly vlastnosti jako: být fyzicky aktivní, příjemný, odpočinkový nebo tvořivý.

Jednou z klíčových vlastností připisovaných *leisure* je jeho schopnost rekreace. Slovo rekreace (*recreation*), které je často zaměňováno se slovem *leisure*, je odvozeno od latinského *recreare* – obnovení, ozdravení. Vychází se zde z konceptu industriální společnosti – *leisure* je považován za protiklad práce, když je využíván k zotavení se z námahy a stresu pracovního dne. *Leisure* je tak vysloužen jako odměna za vykonanou práci. Jeho rekreační vlastnost je chápána jako podpora práce. Proto dochází k problému s vymezením *leisure* u nezaměstnaných a žen v domácnosti. Jelikož nevykonávají placené zaměstnání, nemají podle tohoto pojetí nárok na zážitek *leisure*, ale jsou odkázáni na pouhé vyplňování času.

Vztahem *leisure* a práce se výrazněji zabýval například Parker,¹⁰⁵ který identifikoval jeho 3 typy: jsou to protikladný (*opposite*), rozšiřující (*extensive*) a neutrální (*neutral*) vztah. Ačkoli i sám autor kritizuje nedostatky této kategorizace, je tato stále používána, podněcuje akademické diskuse a slouží k osvětlování klíčových vlastností spojených s *leisure*.

A) Protikladný vztah

Protikladný vztah *leisure* a práce staví na časovém vymezení *leisure*. Počítá s jasným vymezením pracovních činností vůči *leisure*. Volnočasové aktivity (*leisure activities*) jsou tu vědomě voleny výrazně odlišné od činností v zaměstnání a uplatňují se jako útěk a „dobití baterek“ (*re-energising oneself*). Jako příklad může sloužit volba krajinomalby

¹⁰⁴ Srov. BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 35.

¹⁰⁵ Srov. PARKER, S. *Leisure and Work*, in BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 36–38.; PARKER, S. *Towards a Theory of Work and Leisure*, in AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*, str. 39.

recepčním, pro její samotu protikladnou proti celodennímu kontaktu s lidmi. Činnosti mohou sloužit i jako kompenzace v zaměstnání nevyužívaných schopností (např. manuální práce při zahradničení jinak duševně pracujícího psychologa). *Leisure* může také naplňovat pocit autonomie, úspěchu nebo příslušnosti.

B) Rozšiřující vztah

V tomto vztahu nevystupuje nijak výrazně rekreační vlastnost *leisure*. Pro osoby v tomto vztahu práce-*leisure*, je zaměstnání středobodem jejich životního stylu a je něčím, co je naplňuje a samo jim dodává energii. Takoví lidé budou tíhnout k aktivitám, které zrcadlí nebo mají obdobnou náplň jako jejich práce. *Leisure* zde není považováno za „protilék“ (*antidote*) práce.

C) Neutrální vztah

Neutrální vztah mají lidé nezaujatí prací, takže ta pak neovlivňuje jejich *leisure*. Ten tedy není ani protilékem, ani pokračováním práce. Jsou na sobě obecně nezávislé. Lidé oceňují *leisure* pro jeho zábavnost, nikoli pro možnost zotavení.

Podstata *leisure* je bezpochyby ovlivněna prací, když v praxi tvoří propojenou síť s životními zkušenostmi. Bylo by ovšem špatné předpokládat, že je v dnešní době práce stále základním faktorem ve tvorbě životního stylu všech lidí. V současné postindustriální společnosti je mnoho lidí, kteří považují práci za podporu jejich prožívání *leisure*, který je pak určujícím činitelem životního stylu a skrze který docházejí sebena-
plnění. V takovém případě musí být *leisure* definován pomocí jeho vnitřních kvalit, nikoli na základě jeho vztahu k práci. *Leisure* tak získává svou vlastní, na práci nezávislou, hodnotu.

Další z vnitřních vlastností *leisure* je potěšení, které během něj jedinec prožívá. Tato vlastnost je v historii hůře sledovatelná, neboť neodpovídá hodnotám kultury se silnou pracovní morálkou, kde práce a produktivita dosahuje vysokého hodnocení a získává silné sociální uznání. Kromě práce jsou v kontextu této kultury akceptovány takové činnosti, které podporují rodinu, komunitu a společnost celkově. Ocenění potěšení v rámci *leisure* trvalo dlouhou dobu a i v postindustriálním Spojeném Království může být stále nahlíženo jako méně vhodný důvod pro zapojení se do volnočasových aktivit (*leisure activities*). S hodnotou potěšení je spojena i hra jako důležitá část prožívání *leisure* dospělých. Ta zahrnuje další klíčové vlastnosti, jako je být ne-vážný

(*non-serious*), neproduktivní (*non-productive*), zábavný (*fun*), příjemný (*enjoyable*), nepředvídatelný (*unpredictable*), tvůrčí (*creative*), únikový (*escapist*), a může přinášet jak osobní, tak společenský rozvoj.

I svoboda (*freedom*) je jednou z vlastností *leisure*. Často se setkáváme s frázemi jako svoboda od povinností, čas bez závazků (*uncommitted time*) a volný čas (*free time*), a to v na čase založených přístupech. Zde ale přichází otázka, co znamená, že je čas volný, respektive svobodný? Za svobodu je často považována svoboda volby, tedy svoboda dělat to, co dotyčný chce, nikoli to, co od něho očekávají ostatní, nebo co se domnívá, že od něho očekávají. Svoboda může být chápána jako útěk od povinností. Nemusí to ale platit vždy – díky společenské vlastnosti *leisure* se může vyvinout i požadavek, který je vítán jako zážitek *leisure*. Jako příklad může sloužit požadavek na následování týmu. Povinnosti tedy nejsou vždy nevídané a neodporují zážitku *leisure*. Stejně tak činnosti, do kterých jsme zpočátku nuceni, se mohou stát *leisure*, pokud v nich najdeme zalíbení. Otázka svobody je tedy velmi složitá, obzvlášť pokud do ní zahrneme vnímání svobody a uvažování o vlastní svobodě volby ve vztahu k společnosti.¹⁰⁶

Další možnosti dělení a uvažování o *leisure* najdeme například u Aitchisonové,¹⁰⁷ která uvádí obdobné poznatky a obtíže definování *leisure*, ačkoli užívá jiné dělení. Zmiňuje ji proto, že se výrazně více věnuje posuzování *leisure* v závislosti na genderové problematice. K problematice svobody tak například přidává závislost žen v domácnosti na finanční podpoře manžela. Dále odkazuje na Rojekovu¹⁰⁸ kritiku chápání *leisure* pouze v intencích společensky schválených aktivit. S odkazem na jeho knihu *Leisure for Leisure* poukazuje na potřebu rozšíření výzkumů na oblast abnormálního *leisure* (*abnormal leisure*), respektive abnormálních forem *leisure* (např. sexuální turistika, pornografie).

Torkildsen¹⁰⁹ zase poukazuje na skutečnost, že většina autorů užívá všechny výše uvedené pohledy na vymezení *leisure* v takzvaném holistickém konceptu. V jejich myšlení je pak buď jeden z přístupů dominantní, nebo využívají ten, který zrovna odpovídá zkoumanému jevu.

¹⁰⁶ Srov. BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 35–38.

¹⁰⁷ Srov. AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*, str. 41–46.

¹⁰⁸ Srov. ROJEK, C. *Leisure for Leisure*, str. 14, in AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*, str. 44.

¹⁰⁹ Srov. TORKILDSEN, G. *Leisure and Recreation Management*, str. 76.

K pojmu potěšení (*pleasure*) doplňuje ještě, že Csikszentmihalyi¹¹⁰ nabízí sociálně-psychologickou úvahu o potěšení spojeném s *leisure* – koncept *flow*. *Flow* (plynutí) je podle něj stav, kdy je člověk natolik zabrán do zážitku, aby jím byl plně zaujat, ale zároveň nebyl tolik náročný, aby byl shledán příliš obtížným k uskutečnění. Hovoří o stavu *flow*, jehož prožíváním a úspěšným splněním úkolu pak člověk dosáhne zvýšení sebevědomí díky pocitu úspěchu a zdaru – a tedy potěšení.

Aitchisonová také odkazuje na Stebbinsovy¹¹¹ práce z let 1992 a 1997, které hovoří o *serious a casual leisure* (vážný a nenucený volný čas), kterým patří samostatná kapitola 3.3.4. Stebbins přispěl použitím těchto termínů k dalšímu rozlišení funkcí *leisure* v lidském životě.

Uvedením výše zmíněných popisů a hodnocení *leisure* jsem se pokusil poukázat na složitost již jen definování výzkumného předmětu *Leisure Studies*. Stále jsou vedeny diskuse o přesném a správném definování *leisure*, jednotlivé výzkumy a teorie jsou však vždy zakotveny v jednom nebo více z uvedených pojetí *leisure*.

3.2 Historie *leisure*

K pochopení současného *leisure* je zapotřebí chápat jeho souvislosti historické. Zkoumány jsou jeho dřívější podoby a významy těchto historických podob a významů k podobě aktuální v dané společnosti. Někteří autoři uvádějí vývoj *leisure* v západním světě od dob starověkého Řecka, kde hledají počátky jeho současného chápání. Hunnicutt¹¹² nejprve odkazuje na vznik práce v chápání Marxe – na existenci kontroly – kontroly přírody a kontroly lidí. Poté, co byla práce odbožštěna a stala se profánní činností služebníků/otroků, tedy lidí kontrolovaných, nabyla této kvality. Předtím byla neohrazenou součástí života lidí určenou stejně tak pro obživu, jako pro výraz religiozity. Po jejím odlišení od jiného konání vznikla možnost pojmenování a zamýšlení se nad *leisure*. Filozofické otázky po možnostech člověka, po správnosti konání nebo nicnedělání se začaly objevovat právě v této době a zůstávají otevřené dodnes.

¹¹⁰ Srov. CSIKSZENTMIHALYI, M. *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. In AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*, str. 43–44.

¹¹¹ Srov. AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*, str. 44.

¹¹² Srov. HUNNICUTT, B. K. *The History of Western Leisure*. In ROJEK, C., SHAW, M., VEAL, A. J. *A Handbook of Leisure Studies*, str. 55–74.

Shivers¹¹³ se při popisu historie *leisure* rozepisuje i o kulturách dalších, včetně některých mimoevropských. Odkazuje na sociální a kulturní historii Sumerské a Akkadské říše, Egyptského království, Babylonie, Asýrie a Hebrejců, dále na Helénskou dobu, starověké Řecko a Řím včetně vlivu vyvíjejících se náboženství.

Na tomto místě uvedu popis historického vývoje *leisure* vztažený na Velkou Británii podle Torkildsenovy knihy *Leisure and Recreation Management*. Historický vývoj zde uvádím pro pochopení některých aspektů vnímání *leisure* ve Velké Británii, které souvisí s dějinnými událostmi. V textu se může odrážet Torkildsenův filosofický pohled. Ačkoli jsem si vědom některých zjednodušení a povrchností, postačuje tento text k poukázání na zajímavé jevy v historii britského volného času, resp. *leisure*.

Torkildsen¹¹⁴ u *leisure* starověkého Řecka uvádí silnou restrikcii v přípouštěných aktivitách. Zatímco Platonovo pojetí *leisure* zahrnovalo hudbu, poezii a filozofování, Aristotelovo již jen hudbu a kontemplaci. Tyto přístupy umožňují prožívat volný čas (*leisure*) pouze elitě, realita života ale byla jiná.¹¹⁵ Olympijské hry, stadiony i amfiteátry a zahrady byly přístupné i ostatním. Na rozdíl od etického a estetického Řecka připomíná Torkildsen¹¹⁶ Římskou říši, kde byl volný čas prostorem pro fyzickou přípravu na práci a válku. Ačkoli byly v Římě volně lázně, amfiteátry a arény volně přístupné širokým masám, stejně se volný čas stal podle mnohých historiků důvodem rozpadu celé říše. Právě jeho financování vedlo k ekonomickému bankrotu. Ukazuje se zde, že hromadné trávení volného času není nový fenomén současnosti.

Ve středověku došlo podle Torkildseny¹¹⁷ k velkému rozmachu křesťanství a s ním ke glorifikaci práce a zavrhování zahálky. *Leisure* měl být tráven slavením církevních svátků a dodržováním církevních rituálů. Ačkoli byla jako vhodné trávení volna uznávána církevní hudba společně s morálními hrami, hrála se na církevních slavnostech hudba světská, probíhaly kohoutí zápasy a společenské pití alkoholu. Stejně tak si aristokraté udržovali své zábavy jako sokolnictví, lov lišek a pořádání turnajů (které však byly považovány za přípravu na války). Tím opět došlo k rozdělení *leisure* aktivit podle postavení tak, jako tomu bylo ve starověkém Řecku. Postupem času docházelo k rozvolňování omezení, pro většinu lidí ovšem zůstaly všední dny plné

¹¹³ Srov. SHIVERS, J. S. *Leisure and Recreation Concepts*, str. 21–49.

¹¹⁴ Srov. TORKILDSEN, G. *Leisure and Recreation Management*, str. 66–67.

¹¹⁵ Srov. GODBEY, G. *Recreation, Park and Leisure Services*, str. 8. In TORKILDSEN, G. *Leisure and Recreation Management*, str. 67.

¹¹⁶ Srov. TORKILDSEN, G. *Leisure and Recreation Management*, str. 68.

¹¹⁷ Srov. Tamtéž, str. 68–69.

pracovní dřiny přerušované náboženskými svátky a kohoutími zápasy, nebo nakupováním na trhu jako obdoba současného shoppingu.

Kulturní a pracovně-etickou a morální revoluci, kde jednou z důležitých změn byla etika práce, přinesly renesance a reformace. Renesance poskytla poznání a liberalismus a prolomila některá náboženská dogmata, čímž umožnila jak osvětu, tak marnotratnost a s tím zároveň rozpad řádu a disciplíny. Možnosti a ideály *leisure* se rozšířily do celé populace také díky vynálezu knihtisku, profesionalizaci hudby, dramatu a tance a díky zpřístupnění vzdělání širším vrstvám obyvatel. Během renesance se po Evropě začala šířit protestantská revoluce, která se rozšířila i do Velké Británie. Velkým mezníkem britského vývoje bylo odmítnutí papeže jako hlavy církve Jindřichem VIII, kvůli rozepři ohledně rozvodu s Kateřinou Aragonskou a novém sňatku s Annou Boleynovou roku 1533. Hlavou nově vzniklé anglikánské církve se stal panovník. Spory mezi jednotlivými církevními frakcemi však přetrvaly ještě dlouhou dobu až do vlády Karla II a po celou dobu byly provázeny občanskými válkami.

Renesance přinesla vedle rozvoje věd a vzdělanosti i vytváření zahrad a parků a jejich zpřístupňování veřejnosti a zapříčinila nárůst volného času i možností jeho využití. Reformace měla ale v západním světě větší vliv a přinesla etiku práce a nedůvěru v *leisure*, které do značné míry přetrvaly až do dvacátého století.

Po této revoluci došlo k opětovnému úbytku volného času z důvodu průmyslové revoluce. Během ní došlo v osmnáctém a devatenáctém století k hlubokým změnám, když lidé odcházeli z malých měst a vesnic a soustředili se do měst. Ta byla přelidněna, panovaly v nich nedostatečné možnosti bydlení a chudoba společně vedoucí ke kriminalitě. Rostl počet pracovních hodin i dětské práce, klesaly mzdy a zdravotní stav dělníků se zhoršoval.

Z venkova, kde byly možnosti trávení volného času v přírodě, se lidé stěhovali do měst, ve kterých nebylo při plánování myšleno na rekreační oblasti. Obzvlášť pro děti to mělo ničující následky. Od poloviny osmnáctého století začaly být tyto problémy reflektovány a začala být budována a zpřístupňována místa vhodná k rekreaci, která měla zajistit možnost nabití sil do další práce.

Postupem času se začaly objevovat sociologické teorie (např. Veblenova *Teorie zahálčivé třídy*), které zviditelňovaly problémy industriální společnosti a kritizovaly „zahálčivou třídu“ a její „výrazné konzumenství.“ Následně se začaly objevovat příležitosti pro veřejnou rekreaci fyzickou i psychickou v podobě veřejnosti přístupných lázní, parků a otevřených prostranství. Právo na volný čas (*leisure*) získala většinová

společnost až tehdy, kdy byl uznán za část života oddělenou od práce. Za významný okamžik pro poskytnutí volného času pracujícím lidem považuje Torkildsen¹¹⁸ zavedení *Saturday half-day* (půldenního sobotního volna). Postupně začala pracující třída spolu s odbory vyžadovat volný čas, nikoli pro jeho ideální využití nebo pro kontemplaci, ale pro získání času mimo práci – pracovníci začali prodávat svůj pracovní čas. Tento požadavek vedl k organizování moderní práce a možností rekreace veřejné i poskytované dobrovolnickými nebo komerčními subjekty. Vedle potřeby rekreace vyvstala i potřeba hry jakožto procesu učení mladých a jako zábavy spíše než jen jako prostředku sociální péče. Během dvacátého století tak vznikaly veřejné parky, lázně, „hospůdky“ (*pubs*) (ty vznikaly po tisících), hudební sály a po první světové válce kina a konečně televize.

Torkildsenova kniha ukazuje podstatné etapy vývoje volného času, na které se zaměřují historikové při zkoumání volného času (*leisure*). Značná část je věnována starověkému Řecku a jeho chápání volného času. Dalším šířeji popsaným obdobím až je doba renesance a reformace, které je věnován velký prostor. Během tohoto období došlo ve Velké Británii k důležité změně oproti katolické části Evropy, když vznikla anglikánská církev. Ovlivnění britského myšlení puritánskou pracovní morálkou je na úvahách o *leisure* patrné dodnes. Další významnou podkapitolou je období průmyslové revoluce, během níž se začala rozvíjet sociologie volného času (*sociology of leisure*), která, jak bylo již řečeno, položila základy *Leisure Studies*. Významnost průmyslové revoluce dokládá i Bull, Hooseová a Weed, kteří shrnují vývoj *leisure* před průmyslovou revolucí do jediné kapitoly „Volný čas v předindustriální době“ („*Leisure in pre-industrial times*“).

3.3 Paradox *leisure*

Vnímání *leisure* z různých sociologických pohledů, respektive pohledem různých sociologických směrů, je *Leisure Studies* dodnes předmětem mnoha diskusí. Jako o paradoxu *leisure* jakožto svobody a omezení tento problém tematizuje např. Spracklen¹¹⁹ ve své knize *The Meaning and Purpose of Leisure*. Uvádí tři názory

¹¹⁸ Srov. TORKILDSEN, G. *Leisure and Recreation Management*, str. 72.

¹¹⁹ Srov. SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 13–26.

k tomuto paradoxu v podání Kennetha Robertse, Petera Bramhama a Chrise Rojeka – současných výrazných myslitelů *Leisure Studies*.

3.3.1 Kenneth Roberts – *Leisure is freedom*

Jako první pohled popisuje Spracklen Robertsův postoj vyjádřený ve zkratce jako „*leisure is freedom*“ (tj. volný čas je svoboda / volnost). Podle Robertsovy¹²⁰ teorie nedochází k žádnému paradoxu. Podle něj je *leisure* něco, co děláme ve svém volném čase nebo se svým volným časem. Všimá si mizení hranice mezi prací a *leisure* a bere v úvahu, že svět se stává globalizovanějším a komodifikovanějším, tj. stále více jeho aspektů či součástí je přeměňováno na zboží. To může způsobovat posun některých volnočasových aktivit (*leisure activities*) do stavu, kdy jsou méně vázané na prostor a čas resp. obvyklé instituce – například sledování místního fotbalového klubu se mohlo přetvořit ve členství v mezinárodním fanklubu globální značky Manchester United a získat tak úplně jiný rozměr. Komeracionalizaci *leisure* považuje Roberts za skutečnost našich životů a vítá rostoucí množství možností, které s sebou komeracionalizace přináší. Ve své knize *The Leisure Industries*¹²¹ píše, že role *leisure* v životě lidí není čistě ekonomická, ale má i důležité sociální, psychologické a kulturní rozměry. Stejně, jak vzrůstá podíl *leisure* na ekonomice, roste také jeho význam v životě člověka. Dochází tím i k přesunu těžiště života od práce a produkce k *leisure* a konzumu. Průmyslové odvětví *leisure* neprodukuje pouze zboží a služby, ale nabízí i touhu a umožňuje spotřebitelům vidět a vnímat sebe samé jako určitý typ člověka podle toho, jak se sami oblékají, co jedí a pijí, jakou poslouchají hudbu, kde a s kým jsou vídání.

Tržní hospodářství *leisure* tak poskytuje příležitosti, ačkoli v sociálním kontextu pro některé lidi vytváří limity ve svobodné volbě. *Leisure* pro Robertse stále zůstává tím, co děláme, když nejsme v práci. Spotřební trh v rámci *leisure* pohání ekonomiku díky tomu, co volí a po čem touží jednotlivci a co jim pak trh *leisure* nabízí, ať už v podobě sportovního diváctví nebo sportovišť pro aktivní vyžití, populární hudby nebo festivalů „alternativní scény“, fast food nebo slow food apod. Voleb je téměř neomezené množství. Jediné omezení je v ekonomických prostředcích a v sociálním kontextu.

¹²⁰ Srov. ROBERTS, K. *Class in modern Britain*. In SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 17.

¹²¹ Srov. ROBERTS, K. *The Leisure Industries*, str. 2. In SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 17–18.

Roberts tak kritizuje průmyslové odvětví *leisure* za to, že nedokáže vytvořit rovnoprávné podmínky pro ženy, ale zároveň uznává možnosti ekonomicky silných žen přetvořit si podmínky *leisure* tak, aby ještě lépe vyhovovaly jim jakožto ženám, jakožto individualitám a jakožto spotřebitelům. Pro Robertse je fundamentální představa racionálního jednajícího (*rational actor*) svobodného od omezení, konajícího svobodná rozhodnutí. Zároveň si je vědom důležitosti státních a nekomerčních úseků, které mají chránit a vytvářet výběr voleb v rámci *leisure*, které mohou být neziskové, co se týče financí. Uvádí také třetí možnost *leisure*, kde trh není omezován a kde je více či méně předpokládána liberálnost práva. Komerce je omezována pouze tak daleko, kam sahá svou nabídkou veřejný a dobrovolnický sektor, jinak je trh zcela svobodný.

Svou práci navazuje na Maxe Webera (díky Talcottu Parsonsovi, který Weberovu práci v Británii zpopularizoval). Weber se domníval, že sociální vztahy byly utvářeny jinými činiteli, nežli jsou vztahy práce a kapitálu, nadřízených a pracovníků. Modernita byla podle něj obdobím racionality, kdy vedle nových továren s výrobními linkami, velkých úřednictev a vědeckých jistot došlo k rozdělení každodenního života na práci a *leisure*. Tato Weberova konstrukce ovlivnila nejen Parsonse a Robertse, ale i celou první generaci teoretiků *leisure*. *Leisure* podle Webera není práce, je racionální a je svobodnou volbou. To, že se práce stala velmi podstatnou v celé západní kultuře, připisuje Weber obavám protestantismu ohledně předurčenosti člověka ke spáse či zatracení, kterou lze rozpoznat jen podle toho, jak člověk jedná. Teologií kalvinistů byli ovlivněni i britští puritáni. Ti věřili, že místo v nebi mají pouze ti, jejichž život je charakteristický svědomitostí a tvrdou prací. Soud sousedů, kteří mohli skutečnost předurčení na základě toho, co v životních projevech člověka pozorují, mohli potvrdit a utvrdit člověka ve správné cestě k vykoupení se tak stal velmi důležitým v životě puritánů. Pokud pak lidé něco dělali ve svém volném čase, musely být tyto činnosti ušlechtilého a zřetelně morálního charakteru. Tato puritánská etika práce zakořenila během industrializace v britské kultuře.

Pokud vezmeme v úvahu výše zmíněné morální předpoklady, není pro nás překvapením, že Roberts rozlišuje mezi neekonomickým, ale morálním zábavním průmyslem (*leisure industries*) zastoupeným knihovníkem ve veřejné knihovně (důležitým a proto dotovaným) a tržními, hospodářským ziskem hnanými korporacemi

zábavního průmyslu jako jsou multimediální zábavní společnosti (*multimedia entertainment corporations*).¹²²

3.3.2 Peter Bramham a gramscianisté – *Leisure is not free*

Peter Bramham,¹²³ tak jako jiní stoupcí Antonia Gramsciho, řeší problém paradoxu *leisure* příkladem, že někteří lidé - bohatí, střední a vyšší třídy, běloši, muži, - mohou mít prostor a možnost výběru svého *leisure*, zatímco pracující třídy a dalším marginalizovaným a moci zbaveným (*disempowered*) sociálním skupinám je tato svoboda odepřena. Navíc hegemónický¹²⁴ status moci na konci modernity předpokládá, že *leisure* ve svém komodifikovaném stavu je způsob, kterým vládnoucí třídy udržují pracující třídu nevědomou si svého útlu. Například sport považovala Frankfurtská škola za prostředek utlačování mas totalitními státy. Moderní sporty se podle Adorna¹²⁶ snaží vrátit tělu funkce, které ztratilo kvůli strojům, ovšem děje se to vlastně jen kvůli výcviku lidí pro lepší službu těmto strojům. Sport tak vyjadřuje nesvobodu. Tento pohled na *leisure* jako prostředek odvádění pozornosti mas od politických debat má kořeny již ve starověku (*panem et circenses*).

Tento výklad *leisure* je kritizován za to, že nedokáže vzít v úvahu podmínky postmodernity. Slabina tohoto přístupu podle Spracklena¹²⁷ spočívá v definování společenských tříd tím, že jsou kategorizována jejich zaměstnání. Změny zaměstnaneckých vzorců postindustriální společnosti vedly ke vzrůstu počtu pracovníků ve službách – úředníků, pokladních, pojišťovacích agentů a dalších profesí nižší střední třídy. Tito pracovníci však sdílí společné dědictví a kulturu jako tradiční pracující třída. Ačkoli se tedy zdá, že dvacáté století stvořilo majetnou konzumní třída, ve které si všichni užívají zábavu současnosti, je společnost stále rozdělena na vládnoucí třída, řídicí úřednickou třída a pracující třída, které je odepřeno řízení a která vykonává práci jako takovou.

Sport a *leisure* hraje významnou roli ve vytváření a udržování imperiální hegemonie. Vládnoucí třída skrze ně rozšiřovala svá vlastní pravidla a kulturu mezi

¹²² Srov. ROBERTS, K. *The Leisure Industries*, str. 2–7. In SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 13–19.

¹²³ Srov. BRAMHAM, P. *Hard and Disappearing Work: Making Sense of the Leisure Project*. *Leisure Studies*, Volume 25, Issue 4, str. 379–390. In SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 20.

¹²⁴ Gramsci jako první použil a rozvedl koncept „kulturní hegemonie“.

¹²⁵ Srov. CARRINGTON, B., McDONALD, I. *Race, Sport and British Society*. In SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 20.

¹²⁶ Srov. ADORNO, T. *Prisms*. In SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 20.

¹²⁷ Srov. SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 22.

nižší třídu, když jí dovolila účastnit se za daných pravidel stejných činností, jakých se účastnila sama. O tom, zda byl sport a *leisure* používán jako prostředek nadvlády vyšších vrstev se vedou spory. Někteří autoři, jako například Gruneau, Ingham a Hardy¹²⁸ tvrdí, že stejně tak mohli sloužit jako vzdor vůči hegemonii hodnot vyšší třídy.

Williams¹²⁹ rozvádí myšlenku kulturní hegemonie v konceptu trojího vztahu kultury (*trifold relationship of culture*). Vedle hegemonie dominantní kultury propagované v médiích (estetické projevy, intelektuální projevy jako klasická hudba a divadlo, která je považována za vzor správného chování), by již nemělo existovat nic jiného, neboť tato by měla prostupovat napříč všemi vrstvami společnosti. Skutečnost je však jiná. Williams nachází ještě z minulosti přetrvávající residuální formy kultury a také nově se objevující prvky kultury. Obě dvě tyto oblasti kultury soupeří s oblastí kultury, kterou lze považovat za vládnoucí. Aplikace tohoto modelu (*residual-dominant-emergent culture*) úspěšně prokázaly, že v ideálním případě existuje konstantní interakce mezi mocenskými silami a nejedná se o ryze jednostrannou situaci.

Na tomto základu postuloval Bramham stále udržované paradigma *leisure* jakožto nesvobody (*unfreedom*).¹³⁰ Porozumění konci modernity a vlivu globalizace a postmodernismu na *leisure* mu umožnilo zachytit dilema mezi staršími významy a novými zvyklostmi socio-ekonomických tříd. Oproti tomu Adorno považuje představení *leisure* jako nástroje emancipace za chybu a tvrdí, že svoboda konání je chiméra a ačkoli pár šťastlivců zvolí vlastní způsob trávení volného času, všichni ostatní stejně podléhají masovým trendům.¹³¹

3.3.3 Chris Rojek a Norbert Elias

Třetím přístupem k řešení paradoxu *leisure* je pohled Chrise Rojeka založený na figurativní sociologii Norberta Eliase. Teorie o významnosti *leisure* a sportu pro společnost a kulturu byla Eliasem rozvíjena v rámci takzvané Leicesterské školy. Figurace se dá popsat jako soubor sil vzájemných závislostí lidí v určité skupině, v síti sociálních

¹²⁸ Srov. GRUNEAU, R. *Class, Sport and Social Development*. In SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 21.; INGHAM, A., HARDY, S. *Sports Studies through the Lens of Raymond Williams*. In INGHAM, A., LOY, J. *Sport in Social Development*. In SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 21.

¹²⁹ Srov. WILLIAMS, R. *Marxism in Literature*. In SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 22.; WILLIAMS, R. *Culture*. In SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 22.

¹³⁰ Srov. BRAMHAM, P. *Hard and Disappearing Work: Making Sense of the Leisure Project*. *Leisure Studies*, Volume 25, Issue 4, str. 379–390. In SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 22–23.

¹³¹ Srov. SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 23.

vztahů, které se neustále vyvíjejí jak sociálně, tak psychicky. Společnost se tak vyvíjí stejně jako jednotlivec, a tudíž je třeba zkoumat socializaci a vývoj psychiky také v historické perspektivě.¹³² Koncept figurace obsahuje předpoklad civilizačního procesu směřujícího v čase k vývoji společnosti směrem k civilizovanějším způsobům chování,¹³³ což potvrzoval Elias na příkladu sportu. Oproti Adornovi, který považoval sport za nástroj potlačování, ho považoval za znamení civilizovaného chování – za podobu života, kde je přirozená lidská násilnost nejprve kontrolována a následně nahrazena násilím „jen jako“ (*mimetic violence*).¹³⁴ Podle figuracionistů pak také kodifikace jednotlivých sportů dokazuje existenci civilizačních procesů. Elias také poukazuje na možnost regrese ve vývoji, kterou vysvětluje například chování fotbalových chuligánů.¹³⁵

Rojek prošel na začátku devadesátých let značným posunem od moderního figuracionismu směrem k postmodernismu. Sociologům *leisure* a sportu vytýkal, že nerozpoznali, že se přinejmenším společnost vyspělého světa stala postmoderní, že se ve svých projevech stal *leisure* postmoderním a že pozitivistické pravdy o teorii byly zpochybněny epistemologickými nejistotami. Tedy, že již neexistuje třídní společnost a v rámci homogenizace se rozpouštějí dříve pevné společenské struktury. Objevují se sporty přerůstající do podoby životního stylu, dále se objevují moderní kmeny (*neo-tribes*) a virtualizace. Neexistují žádné hegemonické ani figuracionistické struktury podpírající všechny jevy. Teorii postmoderního *leisure* v postmoderní společnosti rozvíjel Rojek zhruba deset let, dokud se v roce 2005¹³⁶ nepokusil nastínit teorii tzv. akční teorii *leisure* (*action theory*), která rozeznává postmoderní trendy v *leisure* a společnosti a která zároveň umožňuje s jistotou zodpovědět praktické a empirické výzkumné otázky. Navrací se k přísnosti figuracionistické metodologie a k metafyzickému skepticismu co se týče struktur. Rojek se v této teorii snaží poskytnout řešení paradoxu *leisure* návratem ke konání (*agency*). Akční teorie nepočítá se zkoumáním *leisure* jakožto Bohem daných kvalit člověka, jako je svoboda nebo volba, ani nepočítá s člověkem jako

¹³² Srov. SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 23.; VAJDOVÁ, Z. *Teorie pro všechny: Norbert Elias (1897-1990)* [online]. [cit. 2014-03-14]; ŠUBRT, J. *Civilizační teorie Norberta Eliase: Sociologie sociálních procesů a figurací* [online]. [cit. 2014-03-14].

¹³³ Srov. ELIAS, N. *The Civilizing Process: Volume One; The Civilizing Process: Volume Two*. In SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 23.

¹³⁴ Srov. ELIAS, N., DUNNING, E. *The Quest for Excitement*. In SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 23.

¹³⁵ Srov. SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 23–25.

¹³⁶ V knize *Leisure Theory* a článku *An Outline of the Action Approach to Leisure Studies*. *Leisure Studies*, Volume 24, Issue 1. Srov. SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 25.

pouhým nositelem strukturních sil, jako je třída, pohlaví nebo rasa. Akční teorie předpokládá, že pro možnost konat je zapotřebí kompetencí a znalostí (*knowledge*).¹³⁷

Rojek upozorňuje na důležitý rozdíl mezi aktivním občanem provozujícím například nějaký sport, nebo ochotnické divadlo a pasivním konzumentem *leisure* sledujícím fotbalové utkání v televizi. To, co odlišuje aktivního činitele od pasivního konzumenta, je znalost, výchova a motivace vlastní aktivitou přesáhnout komodifikaci a konzumování.¹³⁸

Z náročného vymezování *leisure* sociology celého názorového spektra je patrné, že právě sociologie přivedla *Leisure Studies* k životu a že má dodnes důležité slovo ve zkoumání fenoménu *leisure*. To dokazuje i další koncept, který je dodnes používán a rozvíjen (viz příloha klíčových slov, kde je ve třech odborných časopisech zmíněn 14krát od roku 2011).¹³⁹ S. Best se o něm vyjadřuje jako o jednom z nevlivnějších konceptů současné teorie *leisure*.¹⁴⁰ Jedná se o koncept *serious a casual leisure*.

3.3.4 Serious, casual a project-based leisure

Na pojmy *serious* (vážný) a *casual* (nenucený) *leisure* a jejich autora Roberta Stebbinse odkazují ve svých odpovědích Snape, Carr i sám Stebbins.¹⁴¹ Rozlišení těchto dvou (v současnosti – díky *project based leisure*¹⁴² (na projektu založený) dokonce tří) forem *leisure* přinesl Stebbins ve své práci již v roce 1982¹⁴³ v odborném časopise *Pacific Sociological Review*. Stebbins na svých stránkách www.seriousleisure.net uvádí, že výzkum konceptu *Serious Leisure Perspectives* začal v roce 1973 prací na *serious leisure* a pokračoval přes *casual leisure* až po poslední rozšíření konceptu o *project based leisure* roku 2005.¹⁴⁴

Za *serious leisure* je považována taková činnost, která umožňuje člověku rozvíjet a prožívat svou životní dráhu/kariéru (*career*) během volnočasových aktivit. Jedná se o pojem vycházející z měnícího se významu práce v životě lidí. *Serious leisure* tak

¹³⁷ Srov. ROJEK, C. *Leisure Theory: Principles and Practice*. In SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 25–26.

¹³⁸ Srov. SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*, str. 26.

¹³⁹ Srov. Přílohy 4–6.

¹⁴⁰ Srov. BEST, S., *Leisure Studies: Themes and Perspectives*, str. 5.

¹⁴¹ Srov. Příloha 2.

¹⁴² Srov. STEBBINS, R. A., HARTEL, J. *The serious leisure perspective* [online]. [cit. 2014-02-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.seriousleisure.net/concepts.html>>.

¹⁴³ Srov. BEST, S. *Leisure Studies: Themes and Perspectives*, str. 5 a 29.

¹⁴⁴ Srov. STEBBINS, R. A., HARTEL, J. *The serious leisure perspective* [online]. [cit. 2014-02-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.seriousleisure.net/historystebbins-bio.html>>.

může nahrazovat rozvíjení životní dráhy těm lidem, kteří nenacházejí dostatečný smysl života v zaměstnání.¹⁴⁵ *Serious leisure* se vyznačuje šesti charakteristickými vlastnostmi a Stebbins ho dělí do tří typů.

Serious leisure je systematická snaha o amatérskou, zájmovou (*hobbyist*) nebo dobrovolnickou činnost (diagram je možné najít v příloze 10), která je pro daného člověka naplňující, uspokojivá a podstatná a zároveň do jisté míry namáhavá, neboť vyžaduje úsilí člověka vytrvat v ní. V typickém případě navíc sleduje určitou kariérní dráhu, umožňuje účastníkovi získávat specifické znalosti a schopnosti. Charakteristické vlastnosti jsou tedy:

- vytrvalost – nejedná se o krátkodobou aktivitu, musí tedy být vykonávána s odhodláním;
- osobnostní i „profesní“ („kariérní“) vývoj či růst jedince;
- osobní úsilí;
- přináší svému účastníkovi užitek – uspokojení, získávání zkušeností, znalostí a dovedností;
- identifikace s činností – člověk ji přijímá za svou;
- étos aktivity – účastník přejímá morální zásady spojené s danou aktivitou.

Tyto charakteristiky jsou pak pro člověka klíčové při vnímání sebe samého.¹⁴⁶

Činnosti *serious leisure* vyžadují často velkou dávku času a peněz a velkou míru identifikace. Pokud by takovou aktivitu člověk nepřijal za svou, dál by se v ní nerealizoval. Výdaje, ať už finanční nebo osobní, konfrontují hédonistické pojetí *leisure*. Podle Stebbinse nemusí být *leisure* zábava, svoboda nebo volba, ani to není prostor, ve kterém mohou lidé vzdorovat mocenským společenským vztahům, nebo je naopak reprodukovat. Umožňuje ale obohacování sebe samého, zlepšování a posilování sebehodnocení nebo sociální integraci.

Mezi typické činnosti *serious leisure* řadí Stebbins například členství v dramatických kroužcích, šachových klubech nebo wargaming. Výzkumy byly prováděny

¹⁴⁵ Srov. BLACKSHAW, T., CRAWFORD, G. *The SAGE Dictionary of Leisure Studies*, str. 187–8.

¹⁴⁶ Srov. BEST, S. *Leisure Studies: Themes and Perspectives*, str. 5.

například na golfu, maratónském běhání, sbírání hub nebo chytání mořských okounů. Všechny tyto činnosti mohou naplňovat znaky *serious leisure*.¹⁴⁷

Opačným pólem je pak pojem *casual leisure*. Ten vyjadřuje krátkodobou, nenáročnou, náročný výcvik nevyžadující činnost, která přináší aktuální vnitřní uspokojení, zábavu a potěšení.¹⁴⁸ Do definice *serious leisure* se vejde i velká část Rojekova *deviant leisure*. Tedy formy *leisure*, které kolidují se zákonem.¹⁴⁹

Do *casual leisure* řadí Stebbins hru, relaxaci, pasivní zábavu, aktivní zábavu (hraní náhodových a párty her), společenskou konverzaci, sensorickou stimulaci (jídlo, pití, sex) a příležitostné dobrovolnictví. Jedná se v podstatě o běžné a přirozené činnosti, mnohdy nevýznamné, které nenabízejí významnější možnost růstu.¹⁵⁰

Přechodnou formou je takzvaný *project-based leisure*. Ten zahrnuje krátkodobé komplexní kreativní činnosti, které vyžadují určitou dávku vědomostí a schopností, případně vyžadují plánování, přípravu a vynaložení i značného úsilí, ale neslouží prvotně k rozvoji jedince. Patří sem například pořádání kulturních a sportovních akcí, oslav nebo náboženských slavností. Další vlastností *project-based leisure* je možnost aktivitu na nějaký čas (dny, týdny i roky) přerušit, a to bez ohrožení toho, kdo ji vykonává.¹⁵¹

3.4 *Restrains* - omezení

Mezi aktuální oblasti *Leisure Studies* patří otázka omezení – *restraints*, na kterou ukazují jak dotázaní profesionálové (Carter, Stebbins, Carr, Jordan a částečně Snape), tak zastoupení v oborových periodikách (nejvíce v *Journal of Leisure Research*), v monografiích, slovnících a učebnicích.

¹⁴⁷ Srov. SUTHERLAND, J., CANWELL, D. *Key Concepts in Leisure*, str. 183–4.; BEST, S. *Leisure Studies: Themes and Perspectives*, str. 5–8.; BLACKSHAW, T., CRAWFORD, G. *The SAGE Dictionary of Leisure Studies*, str. 187–8.; STEBBINS, R. A., HARTEL, J. *The serious leisure perspective* [online]. [cit. 2014-02-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.seriousleisure.net/concepts.html>>.

¹⁴⁸ Srov. STEBBINS, R. A. *Casual leisure: a conceptual statement*. *Leisure Studies*, Volume 16, Issue 1, str. 17–25.

¹⁴⁹ Srov. ROJEK, C. *Leisure theory: retrospect and prospect*. *Loisir et Société/Society and Leisure*, Volume 20, Issue 2, str. 383–400. In STEBBINS, R. A., HARTEL, J. *The serious leisure perspective* [online]. [cit. 2014-02-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.seriousleisure.net/concepts.html>>.

¹⁵⁰ Srov. STEBBINS, R. A., HARTEL, J. *The serious leisure perspective* [online]. [cit. 2014-02-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.seriousleisure.net/concepts.html>>; SUTHERLAND, J., CANWELL, D. *Key Concepts in Leisure*, str. 21.

¹⁵¹ Srov. SUTHERLAND, J., CANWELL, D. *Key Concepts in Leisure*, str. 162.; STEBBINS, R. A., HARTEL, J. *The serious leisure perspective* [online]. [cit. 2014-02-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.seriousleisure.net/concepts.html>>.

Ve slovníku *The SAGE Dictionary of Leisure Studies*¹⁵² se pod pojmem *leisure constraints* nachází odkaz na pět jiných hesel – 1) stárnutí a *leisure*, 2) třída, 3) rasismus a *leisure*, 4) *leisure* v nezaměstnanosti a 5) *leisure* žen. U Besta¹⁵³ nacházíme ještě otázku postižení. Zastoupení těchto témat v periodikách z let 2011-2014 je uvedeno v tabulce 4.

Tabulka 4. Zastoupení omezení v *leisure* v periodikách

Klíčové slovo / odborný časopis	<i>Leisure Studies</i>	<i>Leisure Sciences</i>	<i>Journal of Leisure Research</i>
constraint/restraint	2	8	14
age	6	4	0
class	0	0	1
race	4	1	4
unemployment	1	0	0
gender/women/feminist	18	6	16
disability	3	1	3

Omezením z důvodu socioekonomického statusu (třídy a nezaměstnanosti), ačkoli to jsou důležitá témata, se z důvodu nízkého zastoupení v současných odborných vědeckých časopisech nebudu více zabírat. Téma třídy bylo mimoto již zmíněno v teoriích *leisure* v předchozích kapitolách.

3.4.1 Věk

Omezení v trávení a využívání *leisure* spojená se stárnutím, jsou v současné době, kdy celá populace vyspělého světa stárne, důležitou otázkou v mnoha oblastech. Stárnutí souvisí s ekonomickými otázkami, kulturními hodnotami, sociálními i psychickými a fyzickými změnami. Všechny tyto otázky se vztahují i k trávením *leisure*.

V očích společnosti, ale i v realitě, vytváří tyto změny různá omezení. Zdravotní problémy související s věkem omezující pohyblivost, smyslové vnímání apod. zvyšují

¹⁵² Srov. BLACKSHAW, T., CRAWFORD, G. *The SAGE Dictionary of Leisure Studies*, str. 125.

¹⁵³ Srov. BEST, S. *Leisure Studies: Themes and Perspectives*, str. 95–101.

závislost. Zároveň s tím dochází s přibývajícím věkem ke ztrátám partnerů, které způsobují především u mužů izolaci. Vzhled seniorů vyvolává negativní stereotypy penzistů – starých lidí. Snížený příjem finančních prostředků způsobený odchodem ze zaměstnání způsobuje ekonomické problémy a ztěžuje přístup k širším možnostem trávení volného času (*leisure*). Psychologická a kulturní omezení vzniklá snížením respektu, snížením počtu kontaktů a zmizením hranic mezi *leisure* a prací způsobují pocity zbytečnosti a pocit, že jsou břemenem společnosti. To zvyšuje potřebu nabídky organizovaného volného času (*organized leisure*).¹⁵⁴

Vedle negativního pohledu na stáří zastoupeného Clarkem a Critcherem,¹⁵⁵ kteří přirovnávají odchod do důchodu k přípravě na smrt, existuje i druhý pohled, který ve starších lidech vidí aktivní, angažované občany s největším časovým potenciálem, který jim umožňuje (v součinnosti s jejich zkušenostmi, znalostmi a sociálními vazbami) *leisure* účinně využít.¹⁵⁶

Bull, Hooseová a Weed¹⁵⁷ upozorňují na nedostatky a možnosti současných volnočasových služeb (*leisure services*). Poukazují na nedokonalosti v nabídce opomíjející právě vyšší věkovou skupinu. Jako příklad používají program kin, který je přizpůsobován výhradně mladé generaci. Zároveň uznávají, že existuje i podpora starší generace (například roku 1996 vzniklo schéma PALS – Promoting Active Leisure for Seniors pod záštitou Health Education Authority) nebo stoupla podpora „veteránských“ sportů a klubů *leisure*. Po poskytovatelích volnočasových služeb (*leisure services*) ale požadují větší flexibilitu v přizpůsobování se specifickým potřebám starších lidí, které byly zmíněny výše, aby opustili předpoklady homogenity zájmových skupin a upravovali podmínky podle potřeb a schopností širšího spektra lidí, aby bylo možné poskytovat nabídku různým věkovým skupinám najednou.

K tématu věkových omezení v *leisure* přidává ještě Best¹⁵⁸ teorii aktivity, která předpokládá, že k úspěšnému stárnutí je důležité zůstat co nejdéle aktivní v co největší škále outdoorových i indoorových aktivit. Zachování si aktivit a postojů středního věku a nalezení náhrady za placenou práci pomáhá zvyknout si na postupný úbytek zdraví a fyzických sil, na snížený finanční příjem, na smrt rodinných příslušníků, na jiné ži-

¹⁵⁴ Srov. BLACKSHAW, T., CRAWFORD, G. *The SAGE Dictionary of Leisure Studies*, str. 6–7.

¹⁵⁵ CLARK, J., CRITCHER, C. *The Devil Makes Work*, str. 154–5. In BLACKSHAW, T., CRAWFORD, G. *The SAGE Dictionary of Leisure Studies*, str. 7.

¹⁵⁶ Srov. FORSTER, J. *Potential of a Lifetime*. In BLACKSHAW, T., CRAWFORD, G. *The SAGE Dictionary of Leisure Studies*, str. 7.

¹⁵⁷ Srov. BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 101–104.

¹⁵⁸ Srov. BEST, S. *Leisure Studies: Themes and Perspectives*, str. 95–101.

votní uspořádání a také na nové příjemné možnosti, jako je nárůst *leisure* nebo možnost věnovat se vnučatům.¹⁵⁹

Best¹⁶⁰ také upozorňuje na další věkové omezení – tentokrát ale v dětském věku. Je zajímavé, že se ostatní dostupní autoři ani periodika o dětství nezmiňují. Best uvádí odkazy na ryze modernistický charakter konceptu dětství. Ve středověku status dětství neexistoval. Vznik dětství v moderní podobě datuje k Rousseauovu Emilovi. Až v pozdním sedmnáctém století se například objevují výhradně dětské hry.¹⁶¹ Dětství je dnes ale obecně respektované období, během něhož zažívají děti svá omezení v *leisure*. Vedle definic dětství však Best mnoho informací nepodává. Rozvíjí pouze rozhodovací nadřazenost rodičů a nebezpečí bourání hranic mezi dětstvím a dospělostí prostřednictvím televizních pořadů, které jsou dětem velmi dobře přístupné v době po školní výuce a které se soustředí na svět dospělých. Děti tak získávají příliš snadno příliš mnoho informací (v některých případech navíc nevhodných). Upozorňuje tak na nebezpečí některých prostředků *leisure*.

3.4.2 Postižení

Mezi znevýhodněné skupiny v oblasti *leisure* neodmyslitelně patří lidé s postižením. Bull, Hooseová a Weed¹⁶² uvádějí, že 6 milionů obyvatel Velké Británie trpí lékařsky definovaným postižením, avšak reálně postižených lidí je zhruba kolem 15 milionů. Odkazují na skutečnost, že mnozí poskytovatelé služeb ve volném čase (*leisure services*) vnímají problém postižení pouze v úzké souvislosti s nutností používat invalidní vozík. To znamená, že poskytují možnosti pouze asi dvěma procentům lidí s postižením.

Opomínána bývají postižení spojená s mentálními zdravotními problémy, s postižením smyslových orgánů i omezení vzniklá jinými problémy jako je diabetes mellitus, epilepsie, astma nebo alergie. Bariérami však není jen samo fyzické nebo psychické omezení. Pro postižené vznikají i sociální bariéry, které jsou často podporovány také exkluzí z různých forem *leisure*. Best¹⁶³ připomíná, že lidé s postižením dokonce ještě nedávno byli sami zdrojem zábavy zdravých, když je

¹⁵⁹ Srov. HAVIGHURST, R. J. The nature and values of meaningful free-time activity. In KLEEMEIER, R. W., *Aging and Leisure*. In BEST, S. *Leisure Studies: Themes and Perspectives*, str. 104–105.

¹⁶⁰ Srov. BEST, S. *Leisure Studies: Themes and Perspectives*, str. 107–110

¹⁶¹ Srov. ARIES, P. *Centuries of Childhood: a social History of Famili Life*. In BEST, S. *Leisure Studies: Themes and Perspectives*, str. 108.

¹⁶² Srov. BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 96–101.

¹⁶³ Srov. BEST, S. *Leisure Studies: Themes and Perspectives*, str. 95

v minulosti pozorovali v cirkusech a různých panoptikách (*freak show*), nebo dokonce navštěvovali blázince pro vlastní pobavení. Dnes se stalo problémem zabezpečit pro postižené stejný přístup k *leisure* jako ostatním. Bull, Hooseová a Weed¹⁶⁴ uvádějí tři klíčové skupiny bariér, které je třeba se při poskytování *leisure* překonat:

- A) fyzické bariéry (výstavba měst i domů je projektována pro zdravého třicetiletého člověka, nikoli pro člověka slepého nebo upoutaného na invalidní vozík);
- B) sociální bariéry – jejich úskalím je horší identifikovatelnost než u fyzických. Problém spočívá v nevědomí a neznalosti, které pak narušují komunikaci mezi skupinami a vytvářejí nepřekonatelnou propast.¹⁶⁵ Sociální bariérou se rozumí i nedostatek pracovních míst pro postižené a s tím spojený nedostatek financí a tedy snížený přístup k příležitostem v *leisure*;
- C) percepční bariéry – tedy představy lidí o sobě samých, o svých schopnostech a možnostech, včetně povědomí o existenci organizací a vybavení, které by jim vyžití ve volném čase poskytly.

Třetí z uvedených bariér vyzdvihoval zejména Haywood.¹⁶⁶ Pro její překonání považuje za nezbytné podporovat rozvíjení zkušeností s různými aktivitami, neboť jejich nedostatek, nebo špatná zkušenost s nimi, vedou k podceňování vlastních schopností a tím pádem k dalšímu zhoršování stavu. Doporučuje zefektivnit komunikaci s postiženými a pomocí konzultací, plánování a výzkumu vylepšovat nabídku i nabízení jako takové. Důležitost těchto činností zdůrazňuje příkladem existence veřejné budovy s nabídkou aktivit pro basketbalisty na vozíku, aniž by do této budovy vedl bezbariérový přístup. Existují tedy bariéry vnější a vnitřní. S oběma typy je třeba počítat, uvědomovat si je, aby se s nimi dalo pracovat.¹⁶⁷

Umožněním přístupu postižených lidí k různým formám trávení volného času (*leisure*) se vztahují i legislativní opatření. Roku 1995 vznikl Disability Discrimination Act (Zákon O diskriminaci zdravotně postižených), který byl v roce 2010 nahrazen Equality Act 2010 (Zákon o rovnosti 2010).¹⁶⁸ Ten nahradil ještě legislativní opatření

¹⁶⁴ Srov. BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 96–101.

¹⁶⁵ Srov. MCGINNIS, R. The Disabling Society. *Museums Journal*, 6/1994, str. 27–33. In BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 97.

¹⁶⁶ Srov. HAYWOOD, L., KEW, F., BRAMHAM, P., a kol. *Understanding Leisure*. In BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 98.

¹⁶⁷ Srov. BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 98–99.

¹⁶⁸ Srov. GOVERNMENT EQUALITIES OFFICE AND DEPARTMENT FOR CULTURE, MEDIA & SPORT. *Equality Act 2010: Guidance*. [online]. [cit. 2014-03-18]. Dostupné na WWW: <www.gov.uk/equality-act-2010-guidance>.

k sexuální diskriminaci a rasovým poměrům. Dá se chápat jako podpora Všeobecné deklarace lidských práv, která zajišťuje každému jednotlivci právo svobodně se účastnit kulturního života společnosti, užívat plodů umění a podílet se na vědeckém pokroku a jeho výtěžcích. Best ovšem upozorňuje, že právní předpisy jsou jen začátkem celého procesu, je zapotřebí proaktivního přístupu a vzdělávání v rámci *leisure* jak jeho poskytovatelů, tak samotných účastníků, aby se nakonec dalo cílit na možnosti a nikoli nemožnosti/postižení.¹⁶⁹

3.4.3 Etnická příslušnost

Ačkoli již není legální segregovat jakákoli etnika, existuje dodnes předpoklad vlivu rasy člověka na účastnění se *leisure*.¹⁷⁰ Dnes se již nesetkáme s otevřenou diskriminací na plovárnách nebo hřištích, jak bylo dříve zvykem, stále však je zjevný vliv rasy na prožívání *leisure*. Nevychází to však z vlastností lidí, kteří by se chtěli účastnit, jako spíše z obav a diskomfortu většinové populace, respektive spíše „bílých“ lidí. Běloši se totiž nepovažují za žádnou etnickou kategorii, jako spíše za „normální lidi“. Tato nevyváženost byla prokázána i ve sportu a hře. Například Long a Spracklen¹⁷¹ využili teorii o centrálních pozicích v americkém fotbalu (quarterback, center, offensive guard a linebacker) a baseballu (catcher a hráči v poli) a zjistili, že černošští hráči byli výrazně častěji umístováni na pozice ne-centrální. Trenéři totiž předpokládají nedostatek jejich schopností, dovedností či dalších kvalit nezbytných ke splnění požadavků centrálních pozic. Nemají podle nich dostatečnou zodpovědnost a schopnost vedení, které jsou potřebné pro úspěch týmu. Nejedná se tedy sice o vyslovenou, jako spíše o neuvědomovanou diskriminaci.

Teze marginality (*Marginality thesis*), jedna z teorií v oblasti etnického znevýhodnění, považuje za nejdůležitější faktor problému spojené s nižší ekonomickou třídou. Nedostatek financí je podle této teze při výběru *leisure* aktivit nejvíce omezující. Vedle této teze existuje ještě paralelní teze etnicity, která předpokládá malý význam finančních zdrojů, zato však velký vliv kulturních rozdílů na formy trávení volného času (*leisure*). Ta umožňuje posun ve vypořádávání se se současnou situací nikoliv pokusy o

¹⁶⁹ Srov. BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 100–101.

¹⁷⁰ Srov. BEST, S. *Leisure Studies: Themes and Perspectives*, str. 90.

¹⁷¹ LONG, J., SPRACKLEN, K. Positional Play: Racial Stereotyping in Rugby League. *The Bulletin of Physical Education*, Volume 32, str. 18–22. In BEST, S. *Leisure Studies: Themes and Perspectives*, str. 90.

asimilaci menšin, ale zdůrazněním multikulturalismu, ve kterém by se daly přijmout rozdíly a využít rozmanitost.¹⁷²

Pro zlepšení stavu vydala britská Sportovní Rada (*Sport Council*) *Vyjádření o politice rasové rovnosti (Racial Equality Policy Statement)* ve kterém ve čtyřech bodech vyjadřují klíčové elementy svého přístupu:

- a) Velká Británie je multikulturní společnost, ve které má každé etnikum specifické sportovní potřeby a aspirace;
- b) ve sportu se stále objevuje znevýhodňování a diskriminace a ty jsou hlavními faktory ovlivňování účasti na sportovních aktivitách jednotlivců i celých komunit;
- c) eliminace rasové diskriminace je dlouhodobý proces a Sportovní Rada je připravena pracovat na ní za spoluúčasti různých partnerů;
- d) je třeba pozitivního působení k naplnění potřeb všech menšin a Sportovní Rada v něm bude své partnery podporovat.¹⁷³

3.5 Gender

Otázka genderu v *leisure* byla poprvé otevřena až v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století. Za první výzkumnou práci na toto téma většina odborníků považuje *Women and Leisure: a State of the Art Review* Margaret Talbotové,¹⁷⁴ který byl publikován v roce 1979. Zpočátku všechny práce směřovaly k výzkumu omezení, která musí ženy překonávat během *leisure*, kvůli mnohým sociálním faktorům, mezi které patřil zákaz vstupu na některá veřejná místa, ekonomická závislost, povinnosti v domácnosti, nutnost péče o děti apod. Z toho všeho plynou obtíže spojené s tříštěním času a společenskými předpoklady na roli a místo ženy ve společnosti jakožto manželky a matky.¹⁷⁵ Bull, Hooseová a Weed¹⁷⁶ popisují vliv rodiny na ženu od narození do adolescence. Od nabízení genderově motivovaných hraček (panenky, dětské nádobí) v útlém dětství, přes genderově nekorektní učebnice používané ve školách, které podporují rozdělení rolí podle pohlaví prezentací typicky mužských a typicky ženských

¹⁷² Srov. BEST, S. *Leisure Studies: Themes and Perspectives*, str. 88–95.

¹⁷³ Srov. SPORTS COUNCIL. *Developing Sport Through CCT*, str. 6. In BEST, S. *Leisure Studies: Themes and Perspectives*, str. 95.

¹⁷⁴ Srov. AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*, str. 50.

¹⁷⁵ Srov. BLACKSHAW, T., CRAWFORD, G. *The SAGE Dictionary of Leisure Studies*, str. 219–221.

¹⁷⁶ Srov. BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 83–85.

povolání, činností a sportů, až po tlak společnosti na přijetí manželství jako zaměstnání a tím pádem upozadění vlastní profesní kariéry. Obdobné tlaky existují po založení rodiny, kdy role matky je více omezující a předurčující než role otce. Jak uvádějí autoři, je již při uvědomění si těchto skutečností zřejmé, jak výrazně je již jen rodina a její životní cyklus podstatný pro možnosti volného času (*leisure*). Podivují se, že při tomto vědomí neexistoval výzkum těchto závislostí již dávno před výzkumem Talbotové.

Největší a nejcitovanější výzkum provedl Green v Sheffieldu na vzorku 700 žen v letech 1984-1987. Jeho výsledky byly zveřejněny v knize *Women's Leisure, What Leisure?*. Po tomto úspěchu genderových studií *leisure* poklesl výzkum této oblasti z důvodu změn školského systému a přesunu těžiště oboru směrem k managementu.¹⁷⁷ Později se s příchodem poststrukturalismu objevily nové výzkumy zaměřené více na vzorce chování a prožívání *leisure* jednotlivcem než celou skupinou.

Výzkumy v genderové oblasti objevily značné rozdíly ve volbě aktivit¹⁷⁸ a zároveň umožnily identifikovat problémy spojené s rozdílnými povinnostmi a umožnily tak hledání vhodných řešení, která byla aplikována do služeb poskytovaných veřejným sektorem. K doložení této skutečnosti může soužití doporučení Health Promotion Research Trust¹⁷⁹ založené na výzkumu mínění matek předškolních dětí z roku 1987:

- 1) poskytnout zařízení pro hry a jesličky jako součást většího množství sociálních a rekreačních míst, s cílem ušetřit matky komplikovaných příprav dětí;
- 2) poskytnout místa, kde by byly děti vítány a mohly se účastnit aktivit spolu s jinými dětmi a jejich rodiči;
- 3) poskytnout ženám prostředí, kde by se cítily bezpečně a příjemně jako sportovní, vzdělávací a *leisure* kroužky vyhrazené ženám;
- 4) poskytnout možnosti ženám přes den, ale i ve večerních hodinách, aby se mohly účastnit jak zaměstnané, tak i ženy v domácnosti;
- 5) umožnit placení jednotlivých lekcí, nikoli vynucovat platby předem bez možnosti navrácení peněz při neúčasti;
- 6) poskytnout prostředky, pomocí nichž by poskytovatelé a tvůrci politiky konzultovali problémy přímo se ženami;

¹⁷⁷ Srov. AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*, str. 55.

¹⁷⁸ Srov. SUTHERLAND, J., CANWELL, D. *Key Concepts in Leisure*, str. 66–67.

¹⁷⁹ Srov. AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*, str. 53.

- 7) informovat o možnostech pomocí lokálních médií a prostřednictvím školek, klinik, zdravotních center, hřišť a nákupních center.¹⁸⁰

Otázka genderu je často zkoumána z pohledu rozdílného využívání *leisure* a volby volnočasových aktivit (*leisure activities*).¹⁸¹ Výzkumy se však nevěnují pouze této úzké problematice, ale zahrnují v podstatě celé pole *Leisure Studies* z pohledu žen.¹⁸²

Do genderové problematiky patří vedle rozdílností mezi muži a ženami i pohledy na *leisure* sexuálních menšin.¹⁸³

3.6 Místa pro *leisure*

Již bylo zmíněno výše, je geografie jednou z věd, která stála u zrodu *Leisure Studies*. Článek s názvem „Příspěvek geografie ke studiu *leisure*“ (*Geographical contribution to the study of leisure*), byl dokonce úplně prvním článkem odborného časopisu *Leisure Studies*.¹⁸⁴ Od počátku byly výzkumy a metodologie geografie využívány při zkoumání *leisure*, především pak cestovního ruchu (*tourism*).¹⁸⁵

Je přirozené, že prostředí *leisure* je zkoumáno z pohledu geografie. Každá část *leisure* se odehrává v nějakém místě, v nějakém prostředí. Ať už se jedná o přírodní prostředí nebo prostředí plně přetvořené člověkem, malé jako zahrada nebo velké jako národní park, formální jako divadlo nebo neformální jako slepá ulice, ve které děti hrají fotbal, nebo vlastní domov. Vedle geografie však můžeme na tato místa vhodná pro trávení volného času (*leisure*) nahlížet také na základě ekologie a ekonomie, respektive plánování a urbanismu. To vše jsou témata *Leisure Studies*.

¹⁸⁰ Srov. HEALTH PROMOTION RESEARCH TRUST. *Women's Leisure and Well-being: Interim Report*. In AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*, str. 53.

¹⁸¹ Srov. SUTHERLAND, J., CANWELL, D. *Key Concepts in Leisure*, str. 66–67.

¹⁸² Srov. např. AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*.

¹⁸³ Srov. BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 83.

¹⁸⁴ Srov. *Routledge, Leisure Studies* [online]. [cit. 2014-03-19]. Dostupné na WWW: <www.tandfonline.com/toc/rlst20/1/1>.

¹⁸⁵ Srov. AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure – Social and Cultural Perspectives*, str. 62–65.

3.6.1 Ekologická perspektiva

Každé prostředí se vyvíjí. Kde dřív bývala panenské příroda, jsou dnes města, nebo alespoň silniční síť. Stále je však dostatek míst člověkem nedotčených, nebo alespoň nezníčených a tato místa jsou pro *leisure* podstatná, neboť poskytují základ různým volnočasovým aktivitám (*leisure activities*), jako je pozorování ptactva, orientační běh, nebo poskytují prostředí pro pasivní i aktivní formy trávení volného času (*leisure*). Mnohá místa jsou vyhledávána právě pro tuto vlastnost – jsou navštěvována pro svou krásu. To jsou důvody, proč je třeba mít na paměti nutnost udržování a chránění těchto míst. K tomu jsou také potřeba odpovídající znalosti, mezi které patří i vliv *leisure* na tato prostředí, ať už vznikla přirozenou cestou, nebo byla třeba i se záměrem využívání v rámci *leisure* vybudována člověkem.

Nejohroženější jsou většinou nejvíce navštěvovaná místa, neboť jejich atraktivita často spočívá v jedinečnosti spojené s křehkostí tamního ekosystému. Příkladem je Britská vysočina, kde kvůli chladnému podnebí a neukázněnosti návštěvníků došlo ke zničení většiny vegetace spojenému s erozí půdy. Pokud by v tu chvíli nedošlo k omezení počtu návštěvníků, hrozilo trvalé zničení vegetačního krytu. Z těchto důvodů jsou uplatňovány různé technologie zamezující těmto škodám nebo tyto škody napravující či minimalizující. Od chodníků a zábran až po systémy zamezující erozi.¹⁸⁶

S touto skutečností se pojí pojem *recreation carrying capacity* spojující fyzickou, percepční a ekologickou kapacitu místa, tj. kolik lidí se na dané místo fyzicky vejde, kolik lidí tam může být, aby jim to nebylo nepříjemné, a kolik návštěvníků může dané místo navštívit, aniž by hrozilo nebezpečí jeho poškození. V kontextu přírodních oblastí je nejpodstatnější jejich ekologická kapacita.

Tato teorie se dá použít jak na přírodní prostředí, tak na prostředí vytvořená přímo pro potřeby *leisure*, i když s drobnými rozdíly (například určit kolik lidí se fyzicky vejde do divadla a kolik na Britskou vysočinu je značně odlišný úkol – v tuto chvíli se uvažuje spíše počet parkovacích míst ve zmíněné oblasti).¹⁸⁷

3.6.2 Ekonomická perspektiva

Tato podkapitola vychází z britské reality, a proto využívá příkladů z prostředí Velké Británie. Na prostředí, kde je tráven volný čas (*leisure*) se nahlíží v ekonomickém

¹⁸⁶ Srov. BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 100–101; 139–145.

¹⁸⁷ Srov. Tamtéž, str. 144–145.; SUTHERLAND, J., CANWELL, D. *Key Concepts in Leisure*, str. 19–20.

pohledu z několika úhlů. Existují místa, která jsou přístupná pouze za určitý poplatek, jak to bývá u většiny zařízení ve městech, nebo mnoha ohraničitelných míst na venkově a v přírodě (kina, sportoviště, malé přírodní rezervace), zároveň je ale většina životního prostředí, která je vhodná a využívaná k trávení volného času (*leisure*), finančně nevýnosná. Nevyplatí se například ohraničovat všechna vřesoviště, kam chodí mnoho místních i turistů, a vybírat vstupné. Nebylo by to ekonomicky výhodné ani reálně proveditelné. Většina těchto míst je v osobním vlastnictví a jejich majitelé v podstatě tolerují, že na ně lidé vstupují, v některých místech, jako jsou úrodnější a zemědělsky výnosnější nížiny, je tato tolerance výrazně nižší než na již zmíněných vrchovinách a vřesovištích, která jsou využívána pro chov ovcí a dobytka.

Vedle otázky přírody a venkova se vyskytuje ještě otázka měst, kde se vyskytuje největší a nejhustší síť nabídek a příležitostí *leisure*. V ní geografové a urbanisté ve dvacátém století vytvářeli modely, které se snažily vysvětlit, jak se formují města ve vztahu k ceně půdy a vzdálenosti od centra. Sledovali rozložení komerčních, maloobchodních a residenčních a dalších oblastí. Zjistili, že oblasti pro využívání *leisure* nemohou soupeřit s výnosnějšími oblastmi a jsou tak odsunovány na okraj měst nebo až mimo zástavbu. Pokud dnes nacházíme ve městech taková místa, je to z důvodu rozrůstání měst a ochrany takového prostředí místními úřady nebo neziskovými organizacemi.¹⁸⁸ Hall a Page¹⁸⁹ shrnují poznatky o vývoji měst a potvrzují, že i pokud zbyla místa uzpůsobená k trávení volného času (*leisure*) uvnitř měst, je na ně vyvíjen vysoký tlak, aby byla prodána a přestavěna. Během osmdesátých a devadesátých let minulého století bylo ve Velké Británii prodáno a zastavěno asi 10 000 sportovních hřišť, z nichž zhruba polovina patřila školám a většina zbylých místním úřadům.¹⁹⁰

Ne všechna místa *leisure* jsou však nutně mimo střed měst – ta, která nejsou náročná na prostor, nebo taková, která jsou komerčně zaměřená. Mezi taková místa patří kina, divadla, restaurace, bary, „hospůdky“ (*pubs*) nebo kluby a v poslední době se stávají místem *leisure* i obchodní centra. Ty všechny pak ze své podstaty vyžadují dostupnost a tedy umístění v blízkosti residenčních čtvrtí.

Mnohá volnočasová zařízení (*leisure facilities*) nejsou provozována prvotně pro místní obyvatele, ale pro turisty. Mezi nepřitažlivější patří historické atrakce, kulturní

¹⁸⁸ Srov. BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 145–149.

¹⁸⁹ Srov. HALL, M., PAGE, S. *The Geography of Tourism and Recreation*. In BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 149.

¹⁹⁰ Srov. FYSON, A. Sports field to be encouraged, not sold off. *Planning*, Volume 18, Issue: December. In BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 149.

zařízení a akce. V jejich těsné blízkosti pak někdy vznikají komerční zařízení. Využití takovéto podpory cestovního ruchu k urychlení rozvoje nebo obnovení měst pochází ze Severní Ameriky, ale dnes se rozšířilo do celého světa.¹⁹¹

Na výše uvedených příkladech náhledů na zkoumání míst trávení volného času (*leisure*) je prokázán velký vliv místa, ekonomiky a financí, městského plánování i stavu životního prostředí, kultury a místní politiky na rozvoj *leisure* a tím pádem i význam geografie, ekonomie, architektury či urbanistiky, kulturních studií, politologie a sociologie pro *Leisure Studies*.

3.7 Sport, tělo a zdraví v současné společnosti

Výše bylo zmíněno, že sport je ve Velké Británii významným těžištěm *leisure*.¹⁹² Co se ovšem tímto termínem rozumí? Blackshaw¹⁹³ odkazuje na latinské slovo *disportare*, které znamená nechat se unést, strhnout. Někteří vědci se snaží identifikovat vlastnosti, které z aktivity dělají sport jako takový. Někteří redukují sport na fyzickou činnost, jejíž výsledek je ovlivněn fyzickými vlastnostmi a zdatností, respektive šikovností, jiní hledají jeho esenciální znaky. Oproti tomu sociální teoretikové považují za nemožné definovat vymezení sportu, protože z pohledu kultury je sport zažíván nesčetným množstvím způsobů.

Podle Eliase se sport vyvinul v osmnáctém století z koníčků procesem sportizace (*sportization*). Na tomto procesu Elias ukazuje civilizační tendence projevující se zaváděním pravidel, která zajišťují vyváženost mezi dosahováním vysokého napětí z boje a přijatelnou mírou rizika za dodržení dostatečné bezpečnosti a ochrany před zraněním.¹⁹⁴

Jak bylo popsáno výše, existují teorie o sportu jakožto prostředku podpory mocenské či kulturní hegemonie, nebo odporu proti ní. Pokud byl dříve sport

¹⁹¹ Srov. LAW, C. M. Urban Tourism and Its Contribution to Economic Regeneration. *Urban Studies*, Volume 29, Issue 3–4, str. 599–618. In BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 151.

¹⁹² Srov. ROBERTS, K. Is Leisure Studies “Ethnocentric”? If so, Does This Matter? *World Leisure Journal*, Volume 52, Issue 3, str. 164–176.

¹⁹³ Srov. BLACKSHAW, T., CRAWFORD, G. *The SAGE Dictionary of Leisure Studies*, str. 196–198.

¹⁹⁴ Srov. ELIAS, N., DUNNING, E. (eds.) *Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilizing Proces*. In BLACKSHAW, T., CRAWFORD, G. *The SAGE Dictionary of Leisure Studies*, str. 197.

považován za kapitalistický nástroj formující tělo pro zvýšení produkce,¹⁹⁵ je dnes spojen spíše s konzumním stylem života společnosti. Tělo se totiž stalo nejen subjektivním středobodem současné doby, ale i jeho vzhled se stal součástí konzumu.¹⁹⁶ Podle filozofické tradice západní kultury je člověk jako jedinec rozdělen na duši a tělo. Duše je určující entitou lidství, tělo je pak určeno k tomu být ovládáno a šlechtěno jakožto pouhý nástroj duše bez nároku na velké pohodlí. Postmoderní doba však tento náhled výrazně posunula a z podřadného partnera duše se tělo stalo integrální součástí životního stylu.

To je potvrzeno i současnou oblibou tetování a piercingu jako znaku sounáležitosti subkultury, jako znaku dospělosti nebo vědomí si sexuálních možností těla. Tak se tělo díky svému novému postavení stává předmětem kosmetických úprav – od zmíněného tetování přes plastické operace, diety a posilování, oblékání módního oblečení až po abusus drog, jako jsou steroidy umožňující nabrat svalovou hmotu bez větší námahy.

Všechny tyto jevy zasahující do *leisure*, stejně jako sport, od plavání po extrémní sporty, připomínají, že tělo máme všichni a jeho postižení nebo jakákoli jiná nedokonalost může dnes být spojena se stigmatizací výrazně ovlivňující společenský život. Představa o „normalitě“ těla je nastavována a udržována například médií, reklamou nebo módou a její konfekční velikostí.¹⁹⁷

Dosahování dokonalosti těla je často spojeno právě s otázkou sportu. O jeho současném stavu informuje Bull, Hooseová a Weed¹⁹⁸ v případové studii z roku 1996. Jimi uváděná data¹⁹⁹ ukazují velký růst zájmu o všechna sportovní odvětví, zvláště o halové sporty, mezi roky 1977 a 1986. Nestoupl jen počet lidí provozujících nějaký sport, ale i frekvence, s jakou se ho účastní. Od roku 1986 do roku 1996 nedošlo k dalšímu výraznému posunu. Vlivy růstu zájmu o sport vidí v důvodech společných všem formám *leisure* – více času, bohatství a osobní mobility. Vedle toho stojí ještě další důvody, jako je vzdělávání, podpora zdraví, móda a poskytování služeb. Ke vzdělávání uvádějí důležitou úlohu zavedení tělocviku do kurikul a prodlužování školní docházky (základní i celkové rozvojem sekundárního a terciálního vzdělávání), díky kterému studenti zůstávají u aktivních forem sportu i po dokončení studií. Zároveň je ve

¹⁹⁵ Srov. Kapitola 3.2.

¹⁹⁶ Srov. BLACKSHAW, T., CRAWFORD, G. *The SAGE Dictionary of Leisure Studies*, str. 197–198.

¹⁹⁷ Srov. HARRIS, D. *Key Concepts in Leisure Studies*, str. 31–37.

¹⁹⁸ Srov. BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 64–67.

¹⁹⁹ OFFICE OF NATIONAL STATISTICS. *Living in Britain: Results from the 1996 General Household Survey*. In BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 66.

školách zdůrazňován pozitivní vliv sportu na zdraví (fyzické i mentální) a kondici. Jak uváděl již výše zmíněný Harris,²⁰⁰ sport je podporován i médii a módním průmyslem.²⁰¹

3.7.1 Recreation specialization

Ke sportu přidám ještě termín specializace v rekreační, resp. volnočasové aktivitě (*Recreation specialization*), na který upozornil Stebbins.²⁰² Tento pojem prvně použil Bryan v roce 1977 při pozorování rybářů. O specializaci píše jako o kontinuu směřujícím od obecného ke konkrétnímu, které se projevuje používáním vybavení a dovedností ve sportu a v upřednostnění určitého prostředí aktivity. Na jednom konci tak stojí nováčci a občasní účastníci nějaké aktivity, kteří ji nepovažují za důležitý prvek svého života nebo nevykazují výrazné preference v používaném vybavení či technice. Na druhém konci jsou nadšenci, kteří jsou dané aktivitě oddáni a ztotožňují se s ní. Ti pak používají sofistikovanější postupy a vybavení, čím jsou na cestě specializace dál. Pozdější studie pak zkoumaly vztahy mezi specializací a příbuznými koncepty, jako je zapojení, závazek, *serious leisure*. Význam této koncepce je viditelný dodnes, čehož důkazem je i speciální vydání odborného časopisu *Leisure Sciences* roku 2013.²⁰³

3.8 Leisure education

O *leisure education* se autoři zmiňují ve třech základních přístupech. Nejčastěji zmiňované jsou *education for leisure* (edukace pro *leisure*) zastoupený například Sivonovou²⁰⁴ a *education as leisure* (edukace jakožto *leisure*) popisovaný v současných sborní-

²⁰⁰ Srov. HARRIS, D. *Key Concepts in Leisure Studies*, str. 31–37.

²⁰¹ Srov. BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 64–67.

²⁰² Srov. Příloha 2.

²⁰³ Srov. NEEDHAM, M. D., SCOTT, D., VASKE, J., J. Recreation Specialization and Related Concepts in Leisure Research. *Leisure Sciences*, Volume 35, Issue 3, str. 199–202.; DITTON, R. B., LOOMIS, D. K., CHOI, S. Recreation Specialization: Re conceptualization from a Social Worlds Perspective. *Journal of Leisure Research*, Volume 24, Issue 1, str. 33–34.

²⁰⁴ Srov. SIVAN, A. Leisure and Education. In ROJEK, C., SHAW, M., VEAL, A. J. *A Handbook of Leisure Studies*, str. 433–443.

cích klíčových konceptů,²⁰⁵ třetím je pak *education through leisure* (edukace skrze *leisure*), zmíněný pouze krátce Bullem, Hooseovou a Weedem.²⁰⁶

3.8.1 Education for leisure

Edukace a *leisure* jsou významné domény života člověka a ačkoli jsou často považovány za protikladné, nemusí tomu tak být. Edukace by neměla být spojována výhradně se školní docházkou, neboť se jedná o sociální proces, ve kterém jedinec získává sociální kompetence a ve kterém dochází k jeho osobnostnímu růstu, takže se může stát součástí *leisure*.

Edukaci pro *leisure* a edukaci jakožto *leisure* popsal Parker,²⁰⁷ když vyjadřoval potřebu výchovy a vzdělávání mladých lidí pro plnohodnotný a uspokojující *leisure* v rámci školní docházky. Počátky této edukace v historii pak můžeme nalézt již v roce 1918, kdy US National Education Association (Americká národní asociace vzdělávání) sestavila *Cardinal Principles of Secondary Education* (základní principy sekundárního vzdělávání), ve kterých se objevilo hodnotné užití *leisure* jako jeden ze sedmi cílů edukace. V sedmdesátých letech dvacátého století se pak myšlenka potřeby edukace pro uspokojující a smysluplný *leisure* z důvodu potřeby přípravy lidí pro vstup do společnosti soustředěné na *leisure* rozšířila. Takováto *leisure education* obsahuje hodnoty, zájmy, porozumění a schopnosti, je zaměřena na potřeby jednotlivce a směřuje ke schopnosti využívat *leisure* kreativně a uspokojivě bez závislosti na organizovaných zdrojích.²⁰⁸

Další definice *leisure education* obsahují různé drobné úpravy. Například Mundy²⁰⁹ ji považuje za celoživotní proces cílící na zlepšení kvality života jedince skrze pochopení *leisure* a vlastního vztahu k němu a skrze něj ke svému životnímu stylu a ke společnosti. World Leisure Commission on Education pak roku 2000 definovala *Leisure education* jako celoživotní proces zahrnující rozvoj postojů, hodnot, vědomostí, dovedností a prostředků souvisejících s *leisure*.²¹⁰

²⁰⁵ Srov. HARRIS, D. *Key Concepts in Leisure Studies*, str. 62–67.; SUTHERLAND, J., CANWELL, D. *Key Concepts in Leisure*, str. 53–54.

²⁰⁶ Srov. BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 271–272.

²⁰⁷ Srov. PARKER, S. *The Sociology of Leisure*, str. 95–97.

²⁰⁸ Srov. BRIGHTBILL, C. K., MOBLEY, T. *Educating for Leisure-centered Living*. In SIVAN, A. *Leisure and Education*. In ROJEK, C., SHAW, M., VEAL, A. J. *A Handbook of Leisure Studies*, str. 435.

²⁰⁹ Srov. MUNDY, J. *Leisure Education: Theory and Practice*. In SIVAN, A. *Leisure and Education*. In ROJEK, C., SHAW, M., VEAL, A. J. *A Handbook of Leisure Studies*, str. 435.

²¹⁰ Srov. WORLD LEISURE COMMISSION ON EDUCATION. *International Position Statements on Leisure Education*

Leisure education je situována především do škol, jakožto socializačních institucí, případně do oblasti jednotlivých komunit. Ačkoli je vytvářeno množství doporučení ke změnám v kurikulech, nedařilo se změny prosazovat. Až v posledních patnácti letech došlo na mezinárodní úrovni k uznání výrazné role *leisure* v současné společnosti a potřebě škol poskytovat komplexní výchovu.

Nutno podotknout, že většina současných prací, výzkumů, publikací a doporučení se vztahuje na jedince a skupiny se specifickými potřebami a celkově se tématu *leisure education* nedostává dostatečného zájmu.²¹¹

3.8.2 Education as leisure

Koncept edukace jakožto *leisure* vychází z předpokladu, že vzdělávání a výchova nemusí být striktně vázány na pracovní přípravu či jiné povinnosti spojované se školou a povinou školní docházkou, neboť jak píše Roberts, *leisure* není přesně ohraničen. Podobá se tedy spíše učení (*learning*) než školní docházce (*schooling*), která je ohraničena začátkem a koncem výuky. Učení je podle něj oproti tomu všudypřítomné, stejně jako práce a hra.²¹²

K tomuto tématu dodává Harris,²¹³ že ačkoli je studium v současnosti považováno za nutnost pro možnost kvalifikace pro pracovní proces, existují i četné případy studia pro získávání informací a zkušeností, nikoli pro potřebu získání kvalifikace. Jako příklady uvádí studenta nějakého oboru, který z vlastního zájmu absoluuje předměty oboru jiného nebo jen navštěvuje jeho přednášky bez nároku na následné uznání předmětu. Harris používá neformální termín „*cognitive tourist*“ pro označení lidí, kteří zkoumají příbuzné obory pro rozšíření vlastních obzorů. Další důvody vzdělávání jakožto *leisure* mohou pramenit z niterné potřeby hledání vlastní identity, pokud se jedinec dostane do životní situace, kdy přehodnocuje svůj žebříček hodnot nebo dospěje do stádia přehodnocování dosavadního života. Takovéto studium pak nabízí řadu potěšení odpovídajících *leisure*. Tento jev se často vyskytuje i u univerzit třetího věku. *Education as leisure* je také často spojováno s konceptem *serious leisure*, který je popsán v kapitole 3.3.3.

²¹¹ Srov. SIVAN, A. *Leisure and Education*. In ROJEK, C., SHAW, M., VEAL, A. J., a *Handbook of Leisure Studies*, str. 433–443.

²¹² Srov. ROBERTS, K. *Youth and Leisure*. In SUTHERLAND, J., CANWELL, D. *Key Concepts in Leisure*, str. 54.

²¹³ Srov. HARRIS, D. *Key Concepts in Leisure Studies*, str. 62–67.

3.8.3 Education through leisure

O konceptu edukace skrze *leisure* se zmiňují Bull, Hooseová a Weed. Podle nich má *leisure* velkou možnost přirozeně zahrnout do sebe učení a většina forem *leisure* to činí. Největší potenciál má dětská hra, možnosti ale existují celoživotně.

Velkou příležitost během *leisure* má sociální učení. Bylo prokázáno, že sport v sobě obsahuje výrazný podíl charakterového rozvoje a morálního učení. Učí také soutěživosti a o soutěživosti v rámci nastavených pravidel. Důležité je uvědomovat si tyto možnosti a využívat jich, nezapomenout však na přiměřenost vůči věku a možnostem účastníků.

Godbey²¹⁴ a Csikszentmihalyi²¹⁵ se shodují, že do *leisure* je nutné zahrnout příležitost k učení a osobnímu rozvoji, jinak není dostatečně příjemný a stává se pouze nástrojem ubíjení času, resp. V podstatě přestává být vnímán a prožíván jako *leisure*.

²¹⁴ Srov. GODBEY, G. *Leisure in Leisure in Your Life“ An Exploration*. In BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 271.

²¹⁵ Srov. CSIKSZENTMIHALYI, M. *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. In GODBEY, G. *Leisure in Leisure in Your Life“ An Exploration*. In BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*, str. 271.

4 Závěr

Leisure Studies jsou jako vědní obor situovány do Velké Británie, USA, Kanady, Austrálie a na Nový Zéland. V jiných zemích světa se objevují spíše vědy odpovídající pojmu *Study of Leisure*. Odráží se v nich úzký vztah k sociologii, která stála na počátku úvah o sociologii *leisure* na začátku dvacátého století i při konstituování *Leisure Studies* v padesátých a šedesátých letech. Dodnes se vedou spory o svébytnost *Leisure Studies* jakožto vědy, existence velkého množství asociací, odborných časopisů i monografií společně s přístupem jejich autorů a množstvím univerzitních studijních programů ji však potvrzují. Otázkou dodnes zůstávají hranice mezi *Leisure Studies* a dalšími sociálními vědami.

V současnosti také dochází k otevírání otázky *leisure* jako takového, ke hledání nových a přezkoumávání starých definic a postojů k němu, především ve sféře svobody a nesvobody. V diskusi se střetávají různé převážně sociologické školy, svou roli zde ale hrají i psychologické a filozofické pohledy. Ve zkoumání je zřetelný i vliv historie, spojený s puritánstvím, které stále ovlivňuje vnímání vztahu práce a *leisure* k současnému i posmrtnému životu. To je mimo jiné spojeno s konceptem *serious leisure*, který je významným prvkem úvah o správném užívání *leisure*.

Dalšími otázkami současných *Leisure Studies* jsou různá omezení vážící se k možnostem využívání a trávení *leisure* jednotlivých menšinových skupin populace, jako jsou postižení, staří lidé nebo etnické menšiny. Velkou pozornost poutá vztah *leisure* a genderu, který je zkoumán nejen z pohledu omezení, ale z hlediska celého spektra otázek *Leisure Studies*.

Do kompetencí *Leisure Studies* v neposlední řadě také patří zkoumání faktorů utvářejících podobu či podmínky *leisure* tradičně nahlížených z pohledu ekonomie, politologie a ekologie.

Vliv *leisure* na společnost je patrný i ve vztahu ke sportu a jeho vlivu na zdraví a tělesnou stránku člověka. Vzhled těla hraje v současnosti významnou roli v sebepojetí člověka i v tom, jak je vnímán společností a jak on sám společnost vnímá. Řada studií se zaměřuje také na zkoumání konzumování sportu, například v souvislosti s pojmem

casual leisure. V současné době je navíc rozvíjen koncept *recreation specialization*, který naplňuje význam *serious leisure*. Ten odpovídá na současnou změnu vnímání vztahu práce a volného času (*work – leisure*). V době, kdy mnoho lidí chodí do práce pouze proto, aby získali finanční prostředky a ty využili pro následné trávení volného času, přispívá rozvoji člověka podporováním jeho rozvoje v naplňujících volnočasových amatérských, zájmových nebo dobrovolnických aktivitách.

V rámci *Leisure Studies* se setkáváme i s úvahami o *leisure education*. Jedná se především o přípravu lidí na možnosti vhodného využívání *leisure*, převážně zvažované v intencích školní výchovy. Druhým rozšířeným chápáním *leisure education* je předpoklad, že i vzdělávání může být v některých případech součástí *leisure*.

Tématem *Leisure Studies* jsem se zabýval v rámci svého studia oboru Pedagogika volného času, přičemž mě toto studium vede k otázce, jaký je vztah mezi těmito obory, zda se případně mohou vzájemně obohatit, nebo zda se jedná o dva zcela odlišné světy“ bez významnějšího přesahu. Pokud se pokusím o srovnání *Leisure Studies* s pedagogikou volného času na základě zjištěných informací a znalostí Pedagogiky volného času z předchozího studia podpořeného aktuální publikací Čas volnosti – čas výchovy,²¹⁶ musím konstatovat, že se jedná o do značné míry odlišné vědní obory. Ačkoli se oba zabývají volným časem, resp. *leisure*, nahlízejí jej z různých úhlů.

Leisure Studies jsou ze své podstaty oborem sociologickým, zatímco Pedagogika volného času je obor primárně pedagogický. Tímto rozdílem dochází i k rozchodu hlavních cílů těchto vědních oborů. *Leisure Studies* zkoumají *leisure* jako součást společnosti a její kultury. Pedagogika volného času si klade za cíl výchovu ve volném čase, skrze volný čas a pro volný čas.²¹⁷ Nejbližší ekvivalent pedagogiky volného času v rámci *Leisure Studies* vidím v konceptu *leisure education*. I v této části *Leisure Studies* nacházíme tři výše zmíněné vztahy výchovy/edukace a volného času/*leisure*. Jedná se ale o poměrně okrajovou, i když v poslední době na důležitosti nabírající, oblast celého vědního oboru. Zároveň je velká část teorie *leisure education* zaměřena na výchovu během školního vyučování a na práci se znevýhodněnými skupinami, zatímco Pedagogika volného času vychází z výchovy mimotřídní a mimoškolní, respektive výchovy mimo vyučování²¹⁸ a primárně se zabývá většinou částí mládeže.

²¹⁶ Srov. KAPLÁNEK, M., (ed.) *Čas volnosti – čas výchovy*.

²¹⁷ Srov. Tamtéž, str. 89.

²¹⁸ Srov. Tamtéž, str. 66–84.

Výše zmíněnému odpovídá i skutečnost, že se *Leisure Studies* zaměřují převážně na dospělé (případně nějakým způsobem znevýhodněné) osoby, zatímco Pedagogika volného času se zabývá převážně dětmi a mládeží. V současnosti se tato skutečnost mění a *Leisure Studies* se začínají zabývat mládeží i dětmi, o čemž rozvíjející se *leisure education* vypovídá. Zároveň se do spektra zájmů pedagogiky volného času dostávají dospělí a senioři (například jejich zájmové vzdělávání), takže dochází ke sblížení těchto oborů.

Leisure Studies celkově zahrnují širší škálu zájmů než úžeji zaměřená Pedagogika volného času. Do jejich zájmu spadá navíc například geografie, sportovní studia, rekreologie, cestovní ruch, management, speciální pedagogika a sociální práce nebo také plánování a rozvoj měst. Tato skutečnost se odráží také v kurikulech vysokoškolských oborů a v jejich specializacích. České školy nabízejí podle Baumana²¹⁹ studijní obor Pedagogika volného času, který zahrnuje ve svých studijních plánech převážně vzdělávací oblasti: Vedení zájmových činností, Pedagogické disciplíny a jejich aplikace, dále pak Psychologie a Praxe včetně exkurzí do zařízení. Zastoupení se mezi jednotlivými univerzitami mírně mění, ale na všech čtyřech dosahují tyto čtyři oblasti přibližně 60 % studia. Zároveň je rozlišitelná jistá specializace jednotlivých škol. Výrazné odchylky jsou patrné u Teologické fakulty Jihočeské Univerzity, která klade větší důraz na filozofickou reflexi a studium kultury (i s její duchovní dimenzí) a u Pedagogické fakulty Univerzity Hradce Králové, která se zaměřuje na tělesnou výchovu a sport. Je tedy patrné zaměření Pedagogiky volného času na výchovu a pedagogické ovlivňování volného času mládeže. Také se dá tvrdit, že se jedná o úzký obor patřící do širší rodiny společenských věd. Oproti tomu *Leisure Studies* nabízejí velké množství různých specializací od Managementu sportu nebo volného času a různých akcí (*Sport Management, Leisure and Events Management*), přes Terapeutickou rekreaci (*Therapeutic Recreation*), po Správu rekreačních zařízení (*Recreation Administration*) a další. Ještě větší rozsah nalézáme přirozeně v nabídce jednotlivých předmětů. *Leisure Studies* tak slouží jako zastřešující obor většího množství podoborů.

Na druhou stranu nacházím mezi těmito dvěma obory mnohé společné rysy a předměty zkoumání. Oba se zabývají tímž fenoménem – volným časem respektive *leisure*. V obou případech jsou k definování této oblasti využívány poznatky sociologie,

²¹⁹ Srov. BAUMAN, P. Současné podoby pedagogiky volného času. *Pedagogika*, 4/2012, str. 411–412.

psychologie i filozofie a obě se snaží o zlepšování kvality života lidí v současné postmoderní společnosti. Pro pedagogiku volného času je významné východisko pedagogické (zhodnocování volného času), pro *Leisure Studies* je primární spíše východisko sociologické, resp. východisko kulturních studií, a snaha poznat a případně kriticky zhodnotit situaci člověka ve společnosti, pro kterou je typický „volnočasový životní styl.“

Je jisté, že jsou u nás *Leisure Studies* prozatím poměrně málo známým oborem, resp. potenciálním partnerem pedagogiky volného času, a že je mnoho možností, jak v tomto směru rozvíjet naše poznání. Oba obory si mohou vzájemně nabídnout inspiraci i již získané vědomosti. *Leisure Studies* mohou inspirovat svým sociologickým hlediskem, které je v jejich podání značně rozvinuté. Pedagogika volného času může na oplátku nabídnout dlouho rozpracovávaný vhled do *leisure education*. Zároveň mohou tyto obory spolupracovat na odstraňování zmiňované etnocentricity *Leisure Studies*.

Pokud bych mohl navrhnout pokračování v práci na tématu *Leisure Studies*, navrhol bych zaměření se na jednotlivá témata – sociologická vymezení *leisure* a jejich vztah na vnímání celého oboru, vztah genderu a *Leisure Studies*, na rozdílnosti mezi britskými *Leisure Studies* a americkými *Leisure Sciences*, případně na nově se rozvíjející témata *leisure education* nebo etnocentricita *Leisure Studies*. Tato hlubší zkoumání doporučuji, neboť si uvědomuji, že tato práce poskytuje pouze prvotní náhled velmi široké a zajímavé oblasti, kterou *Leisure Studies* bezesporu jsou.

Seznam použitých zdrojů

- Academy of Leisure Sciences* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.academyofleisuresciences.com>>.
- ADORNO, T. *Prisms*. London: Neville Spearman, 1967. ISBN 026201064X.
- AITCHISON, C. C. *Gender and Leisure: Social and Cultural Perspectives*. London: Routledge, 2003. ISBN 0-415-26156-2.
- ARIES, P. *Centuries of Childhood: a social History of Famili Life*. Lonon: Vintage Books, 1962. ISBN neuvedeno.
- Association for Tourism and Leisure Education* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.atlas-euro.org>>.
- Australian and New Zealand Association for Leisure Studies* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.anzals.org.au>>.
- BAUMAN, P. Současné podoby pedagogiky volného času. *Pedagogika*, 2012, č. 4, str. 404-425.
- BEST, S. *Leisure Studies: Themes and Perspectives*. India: SAGE Publications, 2010. ISBN 978-1-4129-0386-8.
- BLACKSHAW, T., CRAWFORD, G. *The SAGE Dictionary of Leisure Studies*. India: SAGE Publications, 2009. ISBN 978-1-4129-1996-8.
- BRAMHAM, P. Hard and Disappearing Work: Making Sense of the Leisure Project. *Leisure Studies*, 2006, Volume 25, Issue 4, str. 379-390.
- BRIGHTBILL, C. K., MOBLEY, T. *Educating for Leisure-centered Living*. 2nd edn. New York: John Wiley & Sons, 1977. ISBN 0471949140.
- BULL, C., HOOSE, J., WEED, M. *An Introduction to Leisure Studies*. Malaysia: Pearson Education Limited, 2003. ISBN 978-0-582-32503-6.
- Canadian Association for Leisure Studies* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://cals.uwaterloo.ca>>.

- Canterbury Christ Church University* [online]. [cit. 2014-02-15]. Sekce: Undergraduate courses - Tourism and Leisure Studies. Dostupné na WWW: <www.canterbury.ac.uk/StudyHere/Undergraduate/courses/c.asp?courseUrl=tourism-and-leisure-studies>.
- CARRINGTON, B., McDONALD, I. (eds.) *Race, Sport and British Society*. London: Routledge, 2002. ISBN 9781134578160.
- CLARK, J., CRITCHER, C. *The Devil Makes Work: leisure in capitalist Britain*. London: MacMillan, 1985. ISBN 0333233956.
- CRITCHER, C., BRAMHAM, P. TOMLINSON, A. (eds.) *Sociology of Leisure: a Reader*. London: E&FN Spon. 1995. ISBN 0-419-19420-7.
- CSIKSZENTMIHALYI, M. *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. New York: Harper and Row. 1990. ISBN 0-06-092043-2.
- DICTIONARY OF ART HISTORIANS. *Huizinga, Johan* [online]. [cit. 2014-02-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.dictionaryofarthistorians.org/huizingaj.htm>>.
- DITTON, R. B., LOOMIS, D. K., CHOI, S. Recreation Specialization: Re-conceptualization from a Social Worlds Perspective. *Journal of Leisure Research*, 1992, Volume 24, Issue 1, str. 33-51.
- EDGINTON, C., R. History of the World Leisure Organization: a 50-year Perspective and Analysis. *World Leisure Journal*, 2013, Volume 55, Issue, 3, str. 264-297.
- Education-Portal* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://education-portal.com>>.
- ELIAS, N. *The Civilizing Process: Volume One*. Oxford: Blackwell, 1978. ISBN 0631189300.
- ELIAS, N. *The Civilizing Proecess: Volume Two*. Oxford: Blackwell, 1982. ISBN 0631135871.
- ELIAS, N., DUNNING, E. *Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilizing Proces*. Oxford; New York: Blackwell, 1986. ISBN 0631146547.
- Find the Best* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://http://colleges.findthebest.com>>.
- FORSTER, J. *Potential of a Lifetime*. Dunfermline; Fife: Carnegie United Kingdom Trust, 1997. ISBN 090025937X.
- FYSON, A. Sports field to be encouraged, not sold off. *Planning*, 1998 Volume 18, Issue: December.

- GODBEY, G. *Leisure in Leisure in Your Life“ An Exploration*. 4th ed. State College: Venture Publishing. 1994. ISBN 0910251657.
- GODBEY, G. *Recreation, Park and Leisure Services*. Philadelphia: W. B. Saunders, 1978. ISBN 0721641431.
- GOODALE, T. Leisure Sciences: Impractical? Impenetrable? *Parks and Recreation*, 1994, Volume 12, Issue 1.
- GOVERNMENT EQUALITIES OFFICE AND DEPARTMENT FOR CULTURE, MEDIA & SPORT. *Equality Act 2010: Guidance*. [online]. [cit. 2014-03-18]. Dostupné na WWW: <<https://www.gov.uk/equality-act-2010-guidance>>.
- GRUNEAU, R. *Class, Sport and Social Development*. Amherst: University of Montreal Press, 1983. ISBN 0870233874.
- HALL, M., PAGE, S. *The Geography of Tourism and Recreation*. London: Rputledge, 1999. ISBN 0415160049.
- HARRIS, D. *Key Concepts in Leisure Studies*. Reprint. Chippenham: SAGE Publications, 2009. ISBN 978-0-7619-7058-3.
- HAVIGHURST, R. J. The nature and values of meaningful free-time aktivity, in KLEMEIER, R. W (ed.) *Aging and Leisure*. New York: Oxford University Press, 1963. Str. 309-344.
- HAYWOOD, L., KEW, F., BRAMHAM, P., a kol. *Understanding Leisure*. 2nd ed. Cheltenham: Stanley Thornes, 1995. ISBN 9780748720590.
- HUNNICUTT, B. K. The History of Western Leisure. In ROJEK, C., SHAW, M., VEAL, A. J. *A Handbook of Leisure Studies*. Chippenham: Palgrave Macmillan, 2006. ISBN 978-1-4039-0278-8.
- Chinese Leisure Studies/Leisure Stidues of China* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://http://www.chineseleisure.org>>.
- INGHAM, A. W., HARDY, S. Sports Studies through the Lens of Raymond Williams in INGHAM, A. W., LOY, J. W. (eds.) *Sport in Social Development*. Champaign: Human Kinetics, 1993. ISBN 9780873224673.
- JACKSON, E. Leisure Research by Canadians and Americans. *Journal of Leisure Research*, 2003 Volume 35, Issue 3, str. 292-315.
- JENKINS, J., PIGRAM, J. *Encyclopedia of Leisure and Outdoor Recreation*. Padsrow: Routledge, 2003. ISBN 0-415-25226-1.
- KAPLÁNEK, M., (ed.) *Čas volnosti – čas výchovy*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0450-3.

- Kean University* [online]. [cit. 2014-02-15]. Sekce: Physical Education, Recreation and Health Department - Recreation Administration. Dostupné na WWW: <<http://www.kean.edu/~perh/prog-recreationadmin.html>>.
- LAW, C. M. Urban Tourism and Its Contribution to Economic Regeneration. *Urban Studies*, 1992, Volume 29, Issue 3-4 May, str. 599-618.
- Leisure and Recreation Association of South Africa* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.larasa.org.za>>.
- Leisure Studies Association* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://http://www.leisurestudies.org>>.
- LONG, J., SPRACKLEN, K. Positional Play: Racial Stereotyping in Rugby League. *The Buletin of Physical Education*, 1996, Volume 32, str. 18-22.
- McGINNIS, R. The Disabling Society. *Museums Journal*, 1994, Volume 94, Issue 6, str. 27-33.
- MUNDY, J. *Leisure Education: Theory and Practice*. 2nd ed. Champaign: Sagmore Publishing. 1998. ISBN 0585047561.
- National Recreation and Park Association* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.nrpa.org>>.
- NEEDHAM, M. D., SCOTT, D., VASKE, J., J. Recreation Specialization and Related Concepts in Leisure Research. *Leisure Sciences*, Volume 35, Issue 3, str. 199-202.
- PARKER, S. *Leisure and Work*. London; Boston: Allen & Unwin, 1983. ISBN 0043011624.
- PARKER, S. *The Sociology of Leisure*. London: G. Allen and Unwin, 1979. ISBN 0043010768.
- PARKER, S. Towards a Theory of Work and Leisure. in CRITCHER, C., BRAMHAM, P., TOMLINSON, A. (eds.) *Sociology of Leisure: a Reader*. London: E&FN Spon. 1995. ISBN 0-419-19420-7.
- PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7178-944-5.
- ROBERTS, K. *Class in modern Britain*. 2nd ed. Basingstoke: Palgrave, 2011. ISBN 9780230238664.
- ROBERTS, K. Is Leisure Studies “Ethnocentric”? If so, Does This Matter? *World Leisure Journal*, Volume 52, Issue 3, str. 164-176.
- ROBERTS, K. *The Leisure Industries*. Basingstoke: Palgrave, 2004. ISBN 9781403904119.

- ROBERTS, K. *Youth and Leisure*. London; Boston: Allen & Unwin.1983.
ISBN 0043011659.
- ROJEK, C. An Outline of the Action Approach to Leisure Studies. *Leisure Studies*, 2005, Volume 24, Issue 1, str. 13-25.
- ROJEK, C. *Leisure for Leisure*. UK: Palgrave Macmillan, 1988. ISBN: 0333461703.
- ROJEK, C. *Leisure Theory: Principles and Practice*. London & Boston: Palgrave Macmillan, 2005. ISBN: 1403905703.
- ROJEK, C. *The Labour of Leisure*. Chippenham: SAGE Publications, 2010. ISBN 978-1-4129-4553-0.
- ROJEK, C. Leisure theory: retrospect and prospect. *Loisir et Société/Society and Leisure*, 1997, Volume 20, Issue 2, str. 383-400.
- ROJEK, C., SHAW, M., VEAL, A. J. *A Handbook of Leisure Studies*. Chippenham: Palgrave Macmillan, 2006. ISBN 978-1-4039-0278-8.
- ROUTLEDGE: TAYLOR & FRANCIS GROUP. *Annals of Leisure Research* [online]. [cit. 2014-01-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.tandfonline.com/loi/ranz20>>.
- ROUTLEDGE: TAYLOR & FRANCIS GROUP. *Leisure Sciences* [online]. [cit. 2014-03-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.tandfonline.com/loi/ulsc20>>.
- ROUTLEDGE: TAYLOR & FRANCIS GROUP. *Leisure Studies* [online]. [cit. 2014-03-08]. Dostupné na WWW: <<http://www.tandfonline.com/loi/rlst20>>.
- ROUTLEDGE: TAYLOR & FRANCIS GROUP. *Leisure/Loisir* [online]. [cit. 2014-01-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.tandfonline.com/loi/rloi20>>.
- ROUTLEDGE: TAYLOR & FRANCIS GROUP. *Loisir et Société/Society and Leisure* [online]. [cit. 2014-01-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.tandfonline.com/loi/rles20>>.
- ROUTLEDGE: TAYLOR & FRANCIS GROUP. *World Leisure Journal* [online]. [cit. 2014-01-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.tandfonline.com/loi/rwle20>>.
- SAGAMORE JOURNALS. *Journal of Leisure Research* [online]. [cit. 2014-03-09]. Dostupné na WWW: <<http://js.sagamorepub.com/jlr>>.
- SAGAMORE JOURNALS. *SCHOLE: Journal of Leisure Studies & Recreation Education* [online]. [cit. 2014-01-02]. Dostupné na WWW: <<http://js.sagamorepub.com/schole>>.
- SAGAMORE JOURNALS. *Therapeutic Recreation Journal* [online]. [cit. 2014-01-02]. Dostupné na WWW: <<http://js.sagamorepub.com/trj>>.

- SHIVERS, J. S. *Leisure and Recreation Concepts: a Critical Analysis*. Boston; London; Sydney; Toronto: Allyn and Bacon, 1981. ISBN 0205069924.
- SIVAN, A. Leisure and Education, in ROJEK, C., SHAW, M., VEAL, A. J. *A Handbook of Leisure Studies*. Chippenham: Palgrave Macmillan, 2006. ISBN 978-1-4039-0278-8. str. 433-443.
- Southern Connecticut State University* [online]. [cit. 2014-02-15]. Sekce: School of Health and Human Services - *Recreation and Leisure Studies* – Undergraduate – Therapeutic Recreation. Dostupné na WWW: <<http://www.southernct.edu/academics/schools/health/academic-programs/recreationleisurestudies/undergraduateprogram/therarec/>>.
- SPORTS COUNCIL *Developing Sport Through CCT*. 1994. ISBN 1872158885. Str. 6
In BEST, S. *Leisure Studies: Themes and Perspectives*. India: SAGE Publications, 2010. ISBN 978-1-4129-0386-8. Str. 95.
- SPRACKLEN, K. *The Meaning and Purpose of Leisure*. Chippenham; Eastbourne: Palgrave Macmillan, 2009. ISBN 978-0-230-20525-3.
- STEBBINS, R. A. Casual leisure: a conceptual statement. *Leisure Studies*, 1997 Volume 16, Issue 1, str. 17-25.
- STEBBINS, R. A., HARTEL, J. *The serious leisure perspective* [online]. [cit. 2014-02-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.seriousleisure.net/>>.
- SUTHERLAND, J., CANWELL, D. *Key Concepts in Leisure*. Chippenham; Eastbourne: Palgrave Macmillan, 2009. ISBN 978-0-230-22428-5.
- ŠUBRT, J. *Civilizační teorie Norberta Eliase: Sociologie sociálních procesů a figurací* [online]. [cit. 2014-03-14]. Podkapitola „Figurace“. Dostupné na WWW: <http://tucnak.fsv.cuni.cz/~hajek/ModerniSgTeorie/literatura/soliteri/Elias_subrt.pdf>.
- THOMSON REUTERS. *ISI Web of Knowledge: Journal Citation Reports* [online]. [cit. 2014-02-19]. Dostupné na WWW: <<http://admin-apps.webofknowledge.com/JCR/JCR?RQ=HOME>>.
- TORKILDSEN, G. *Leisure and Recreation Management*. 4th ed. London: Routledge, 1999. ISBN 0-419-22940-X.
- Universities Central Council on Admissions UCAS* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://http://www.ucas.com>>.
- University of Illinois* [online]. [cit. 2014-02-15]. Sekce: College of Applied Health Sciences - Department of Recreation, Sport, and Tourism - Sport Management. Dostupné na WWW: <<http://rst.illinois.edu/Undergraduates/SportManagement.aspx>>.

- University of Iowa* [online]. [cit. 2014-02-15]. Sekce: College of Liberal Arts and Sciences – Leisure Studies. Dostupné na WWW: <<http://clas.uiowa.edu/hhp/tracks/leisure-studies/>>.
- University of Ulster* [online]. [cit. 2014-02-15]. Sekce: Leisure and Events Management. Dostupné na WWW: <<http://study.ulster.ac.uk/prospectus/course/201415/2427>>.
- University of Waterloo* [online]. [cit. 2014-02-15]. Sekce: Leisure Studies. Dostupné na WWW: <<https://uwaterloo.ca/recreation-and-leisure-studies>>.
- VAJDOVÁ, Z. *Teorie pro všechny: Norbert Elias (1897-1990)* [online]. [cit. 2014-03-14]. Dostupné na WWW: <<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=110&lst=107>>.
- VALENTINE, K., ALISON, M., SHNEIDER, I. The One-Way Mirror of Leisure Research: a Need for Cross-National Social Scientific Perspectives. *Leisure Sciences*, Volume 21, Issue 3, str. 241-246.
- VEBLEN, T. *The Theory of Leisure Class: An Economic Study of Institutions*. London: Macmillan, 1899. ISBN nevedeno.
- WILLIAMS, R. *Culture*. London: Fontana, 1981. ISBN 0006356273.
- WILLIAMS, R. *Marxism in Literature*. Oxford: Oxford University Press, 1977. ISBN 0-19-875061-2.
- WORLD LEISURE COMMISSION ON EDUCATION. International Position Statements on Leisure Education. *Leisure Sciences*, 2003, Volume 25, Issue 1, str. 97-100.
- World Leisure Organization* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.worldleisure.org>>.

Seznam zkratek

ALS – Academy of Leisure Sciences

ANZALS – Australian and New Zealand Association for Leisure Studies

ATLAS - Association for Tourism and Leisure Education

AUS – Austrálie

BBC – British Broadcasting Corporation

CALS – Canadian Association for Leisure Studies

Can - Kanada

CBRPC - California Board of Recreation and Park Certification

EN - anglicky

FR - francouzsky

HONS. – čestný titul po obhájení bakalářské práce

IRA – International Recreation Association

JoLR – Journal of Leisure Research

LARASA - Leisure and Recreation Association of South Africa

LSA – Leisure Studies Association

NCTRC - National Council for Therapeutic Recreation Certification

NRPA – National Recreation and Park Association

NZ – Nový Zéland

PALS - Promoting Active Leisure for Seniors

UCAS - Universities Central Council on Admissions

UK – Velká Británie (Spojené Království)

USA – Spojené státy americké

WLO – World Leisure Organization

WLRA - World Leisure and Recreation Association

Seznam příloh

- 1) E-mail rozeslaný vybraným odborníkům
- 2) Odpovědi odborníků
- 3) Seznam speciálních vydání odborných časopisů
- 4) Klíčová slova *Journal of Leisure Research*
- 5) Klíčová slova *Leisure Sciences*
- 6) Klíčová slova *Leisure Studies*
- 7) Předměty specializace *Child Life*
- 8) Předměty specializace *Therapeutic Recreation*
- 9) Předměty specializace *Recreation and Sport Business*
- 10) Schéma *Serious Leisure Perspectives*

Přílohy

Příloha 1 – E-mail zaslaný vybraným odborníkům

Dear,

My name is Jan Sattran and I'm a student of Leisure Education at the University of South Bohemia (Czech Republic). I'm working on my master thesis „What is Leisure Studies?“ under the supervision of Dr. Petr Bauman. The aim of the thesis is to introduce the field of leisure Studies to Czech academic audience as the eastern tradition of leisure education has evolved in a quite separate and different way from the tradition of leisure studies and only recently, it seems, the two traditions have been coming a bit closer.

Besides other issues, the thesis looks into the following questions and – if it would be possible for you – I would be very grateful for your „insider“ opinion:

- 1) Which topics have been the most prominent (considered important) for Leisure Studies recently?
- 2) What personalities (authors, researchers, professors, body representatives) have been the most important / influential for Leisure Studies recently?

Thanks a lot in advance for your time and answers.

Best regards,

Jan Sattran

Příloha 2 – Odpovědi odborníků

Kenneth Roberts

Od: "ENSEMBLE KENNETH-ROBERTS18" <kenneth.roberts18@btopenworld.com>

> Komu: Jan Sattran <jansat@centrum.cz>

> Datum: 25.02.2014 11:28

> Předmět: Re: master thesis - What is Leisure Studies?

Dear Jan,

Big questions.

The easiest way I can start to answer is with the attached paper,²²⁰

Ken

²²⁰ V příloze e-mailu byl článek *Is Leisure Studies ethnocentric? If so, Does This Matter?* (publikován v *World Leisure Journal*, Volume 52, Issue 3, 2010)

Tony Blackshaw

> Od: "Blackshaw, Tony" <T.Blackshaw@shu.ac.uk>
> Komu: "Jan Sattran" <jansat@centrum.cz>
> Datum: 25.02.2014 11:49
> Předmět: RE: master thesis - What is Leisure Studies?

Dear Jan

Many thanks for your email.

I think there is currently a disjuncture between leisure studies interpretations of leisure and the multiple worlds of leisure in which men and women indulge themselves in our slippery, shape shifting liquid modernity. But two individuals who stand out from the crowd are Chris Rojek and Peter Bramham – so it would be worthwhile consulting their ideas.

Good luck with your thesis.

Regards

Tony

Marcia J. Carter

> Od: "Marcia J Carter, Re.D., CPRP, CTRS" <MJ-Carter2@wiu.edu>

> Komu: Jan Sattran <jansat@centrum.cz>

> Datum: 25.02.2014 15:13

> Předmět: Re: master thesis - What is Leisure Studies?

see below

Dear Dr. Carter,

My name is Jan Sattran and I'm a student of Leisure Education at the University of South Bohemia (Czech Republic). I'm working on my master thesis „What is Leisure Studies?“ under the supervision of Dr. Petr Bauman. The aim of the thesis is to introduce the field of leisure Studies to Czech academic audience as the eastern tradition of leisure education has evolved in a quite separate and different way from the tradition of leisure studies and only recently, it seems, the two traditions have been coming a bit closer.

Besides other issues, the thesis looks into the following questions and – if it would be possible for you – I would be very grateful for your „insider“ opinion:

- 1) Which topics have been the most prominent (considered important) for Leisure Studies recently? **health, disparities, financial impact, diminishing resources, land, water etc**
- 2) What personalities (authors, researchers, professors, body representatives) have been the most important / influential for Leisure Studies recently? **authors in Leisure Sciences and Leisure Studies and Journal of Leisure Research**

Thanks a lot in advance for your time and answers.

Best regards,

Jan Sattran

Debra Jordan

> Od: "Jordan, Debra" <JORDAND@ecu.edu>
> Komu: Jan Sattran <jansat@centrum.cz>
> Datum: 01.03.2014 22:32
> Předmět: Re: master thesis - What is Leisure Studies?

Let's see — I will answer relatively shortly due to time issues...please forgive me I I seem abrupt.

For prominent topics I would encourage you to access the tables of contents for the Journal of Leisure Research, Journal of Parks and Recreation Administration, Leisure Studies, and Leisure Sciences. If you do not have access to the full journals, you should still be able to see the table of contents on their websites. The titles will give you ideas about what is and what has been seen as important.

That same technique will let you see who the most common authors, researchers are... Some of the faculty to check out are most faculty at the following universities (in the parks, recreation, and tourism departments)

North Carolina State University

University of Illinois

University of Utah

Clemson University

Texas A & M University

Indiana Univ

Penn State Univ

University of North Carolina-Greensboro

Best wishes,

Dr. J

Neil Carr

> Od: Neil Carr <neil.carr@otago.ac.nz>
> Komu: Jan Sattran <jansat@centrum.cz>
> Datum: 26.02.2014 03:25
> Předmět: RE: master thesis - What is Leisure Studies?

Hi Jan, those are two big questions that I think are really difficult (if not impossible) to answer with any certainty (the answers can really only be opinions which are likely to differ from one person to another). Why do I say this, because leisure studies is such a diverse field with so many people working in quite differing areas. Anyway, I will try to help and keep focused on the core of leisure studies rather than spreading out to include the related areas of tourism, recreation, sport, events, and hospitality. Some of the most influential current thinkers would include (in no particular order and by no means a definitive list) people like Tony Blackshaw, Karla Henderson, Chris Rojek, Bob Stebbins. I can think of a huge number of others who are leaders within specific aspects of leisure studies but I'll try and just stick to those I think are influential across the field. I'm also trying to think about this still in academia as opposed to those who are still influential but have retired (that is another list entirely).

Prominent topics - what is leisure has come in for a lot of discussion recently with new ideas emerging

Gendered discourses continue to be prominent, with increasing calls for the studies of men's leisure

Animals and leisure is an emerging theme

Disability and leisure is a strong though probably niche area

We are beginning to see the emergence of leisure studies work out of latin america and asia that looks set to re-shape how the english publishing media view leisure and leisure studies

I know this is a rather vague response but the questions really are difficult to give a more concrete answer to

:)

Robert Stebbins

> Od: robert stebbins <stebbins@ucalgary.ca>
> Komu: Jan Sattran <jansat@centrum.cz>
> Datum: 26.02.2014 21:04
> Předmět: Re: master thesis - What is Leisure Studies?

Dear Jan,

Here are my opinions. Note that they are not listed by order of importance. Prominent topics: gender relations, recreational specialization, serious-casual leisure (the serious leisure perspective), leisure constraints, psychology of leisure, leisure in society (including critical analyses of leisure), sport, leisure education

Contemporary personalities: Chris Rojek (UK), Ken Roberts (UK), A.J. Veal (Australia), Robert Stebbins (Canada), Karla Henderson (USA), Douglas Kleiber (USA), Susan Shaw (Canada), Mihaly Csikszentmihalyi (USA)

Leading international organizations: Leisure Studies Association (UK), World Leisure Organization (headquarters: USA),

Leading international journals: Leisure Studies (UK), Journal of Leisure Research (USA), Leisure Sciences (USA), Leisure Studies Association Newsletter (UK)

Website: www.seriousleisure.net

If you need more information, please feel free to write.

Regards,

Bob Stebbins

Robert Snape

> Od: "Snape, Robert" <R.Snape@bolton.ac.uk>
> Komu: Jan Sattran <jansat@centrum.cz>
> Datum: 25.02.2014 12:26
> Předmět: RE: master thesis - What is Leisure Studies?

Dear Jan,

Thank you for your email. In recent years much research has adopted a cultural studies approaches to leisure, marking a change from the 1970s and 1980s when sociological approaches were more frequently encountered. Themes of social class and socio-economic stratifications in leisure are not currently academically fashionable, though I believe they are important. Professor Ken Roberts remains an outstanding figure in the field; other leading writers include Karl Spracklen and Peter Bramham. You should also look at the work of Chris Rojek which has been critical of leisure studies as a subject field and provides valuable insight. Bob Stebbins' work on serious leisure has also gained a high profile and much current research adopts this approach.

Two books you would find interesting are:

1. E. Kennedy and H. Pussard (eds.) 'Defining the Field: 30 years of the Leisure Studies Association', LSA, 2006
2. C. Rojek, S. Shaw and A.J. veal (eds.) 'A Handbook of Leisure Studies' Macmillan, 2006

Good Luck with your research; it sounds fascinating and important.

Best Regards

Bob Snape

Příloha 3 – Seznam Speciálních vydání odborných časopisů

Leisure Studies

Special Issue: Leisure, Culture and the Olympic Games (2012)

Special Issue: Leisure and the politics of the environment (2011)

Special Issue: Sexy Spaces (2011)

Special Issue: Special Issue on Research Methodologies (2010)

Special Issue: Leisure and Disability (2009)

Special Issue: Fathering through Leisure (2006)

Leisure Sciences

Special Issue: Recreation Specialization in Leisure Research (2013)

Special Issue: People and Nature-Based Recreation (2009-2010)

Special Issue: Normative Perspective on Outdoor Recreation: Part I/II (1996)

Special Issue: Recreation Conflict Research (1995)

Special Issue: Leisure Constraints/Constrained Leisure (1991)

Special Issue: Human Dimensions in Wildlife (1985)

Special Issue: Social Carrying Capacity (1983-1984)

Special Issue: Essays on Park and Recreation Education (1983-84)

Special Issue: Social Relations in Park Settings (1981)

Journal of Leisure Research

Special Issue on Feminist Leisure Research in the Contemporary Era (2013)

Special Issue: Recreation Fees and Pricing Issues in the Public Sector (1999)

A Special Anniversary Issue: JLR Turns 40(2009)

Příloha 4 – Klíčová slova Journal of Leisure Research

Pozn.: Pokud není uveden počet výskytů, rovná se tento 1x.

accessibility		Girlfriend getaways		people with disabilities	
acculturation	2x	GIS		perceived stress	
acculturative stress		global citizenship		personality	
active sport tourism		Grand Canyon National Park		phenomenology	
Activity Engagement		Greenway		physical activity	2x
activity motivation		grounded theory		place attachment	2x
adapted sports		happiness		Place meaning	
adaption level theory		health		positive affect	
adaptive sports and recreation participation		health perception		postmodernism	
addiction		history		preservation versus use	
adolescent girls		horizontal discrimination		productivity	2x
adult playfulness		charity sport events		prospective design	
adventure	2x	Chinese	2x	psychological benefit	
adventure recreation		choice		psychological commitment	
affect	2x	identity	2x	psychological resources	
aging		identity conflict/facilitation		public service	
amateur sports		identity theory		public space	
animal companion		immigration		qualitative	
anonymity	2x	indicators		qualitative research	2x
appreciative recreation		information messages		quality of life	
arousal		instrumental validation		quasiexperimental designs	
assimilation contrast theory		integrative review		queer space	
attachment		intercultural marriage		race	2x
attendance		interpersonal conflict		racial identity	
attention restoration		interracial contact		recreation	2x
attitudes		intersectionality		recreation conflict	
autoethnography	2x	intrinsic motivation		recreation groups	
backcountry		involvement	2x	Recreation Opportunity Spectrum	
behavior		isolation		recreation phases	
behavioral intentions		knowledge utilization		recreation specialization	2x
belly dance		Korea		recreation therapy	
benefit-sought		Korean Americans		recreational fishing	
biculturalism		latent network trait conceptualization		recreational risk-taking	
Big Five		Latinos		recreational sports	
black feminism		Leave No Trace		recruitment	

black studies		Leave No Trace Attitudinal Inventory and Measure		reference price	
body		leisure	12x	refuge	
body politics		leisure activity		relationships	
broaden-and-build theory		leisure constrains	6x	REP scales	
caregivers		leisure identity		requirements-abilities fit	
caregiving		leisure involvement		reseach	3x
casual leisure		leisure outcomes		research and practice	
cellular phone		leisure participation		resistance	2x
ceremony		leisure studies		resource condition norms	
cluster analysis		leisure time		retention	
community		leisure time physical activity		reversal theory	
community benefits		leisure-family conflict		roller derby	
competing priorities		leisure-oriented sociability		RSAs - recreational sports activities	
complementary fit		leisurescape		running	
confirmatory factor analysis	2x	leisuretime		rural	
constraint negotiation	3x	life satisfaction		satisfaction	3x
constraints	4x	life-stage		scale development	2x
constraints negotiation process		longitudinal qualitative research		SCUBA diving	
constructivist grounded theory		management		second generation	
consumptive orientation		marathon running		Segmentation	
continuum		marital satisfaction		self-efficacy	
cooperation		marital satisfaction		Senior Games	
coping	2x	Massively Multiplayer Online Role Playing Game (MMORPG)		serious leisure	6x
coping strategies		meaning in life		sex	
coral reefs		means-end theory		sexually explicit material	
couple leisure		measurement	2x	shopping malls	
creativity		media use		significant others	
cross-validation		mediated leisure		skill levels	
culture		mediation		social capital	
curriculum development		mediation analysis		social class	
cycling		mental illness		social impacts	
daily stress	2x	mentoring		social values conflict	
data collecting		methods	3x	specialization	
data collection		metric		sport	
declining visitation		Middle Eastern dance		Stage-Based Participation	
demand analysis		mixed model analysis		standards of quality	
depression		mixed-methods	2x	stress reduction	

desired management outcomes		mobile phone		striving	
disability	2x	moderation		student	
discrimination		motherhood		study abroad	
drag performer		motivation	2x	summer learning loss	
eating		motivations		supplementary fit	
ecofeminism		motives		systematic review	
ecological belonging		museums		taekwondo	
education travel		narrative inquiry		technology	
efficacy generalizability		national parks	2x	telic flow	
emotions	2x	needs-supplies fit		The Dynamic Model of Affect (DMA)	
empowerment		negotiation		theory-based programming	
entrance fees		negotiation identity		tourism	
environmental focus		negotiation-efficacy		tourism and well-being	
environmental policies		neighborhood		triathlon	
equity		neoliberalism		umpire	
ethnicity		Nigeria		university	
experience preferences		non-Western		urban	
experiential phases		norms		use of research	
extraversion		older adults		visitor experience	
face		online	2x	white privilege	
Facility carrying capacity		online depression communities		Wilderness	
family	3x	online ethnography		wildland recreation	
family functioning		organizational culture		within-person change	
feminism	2x	outcomes-focused management		womanism	
flow		outdoor recreation		women	3x
focus groups		Outdoor recreation experiences		women and leisure	
free time		paid work		women's leisure	
gaming addiction		paratelic flow		writing	
gardening		parental media monitoring		youth	
gender	5x	park and recreation		youth leisure	
genderqueer		participatory cultures		youth outcomes	
generalizability		peer support			

Příloha 5 – Klíčová slova Leisure Sciences

Pozn.: Pokud není uveden počet výskytů, rovná se tento 1x.

access		humanities		positive emotions	
acculturation		hunting		postcolonialism	
acculturative stress		challenge		pragmatism	2x
active family leisure		change		preference heterogeneity	
activity		charity sport events		pre-figurative politics	
activity engagement	2x	children		preservation versus use	
adapted sports		China		private-public space	
adaption level theory		Chinese	2x	product development	
adaptive sports and recreation participation		choice modeling		productivity	
addiction		identity	2x	progression	2x
adolescence		identity conflict/facilitation		prospective design	
adolescent girls		identity theory		protest	
adolescents	3x	immigration		psychological outcomes	
affect		Indigenous Australians		psychological resources	
age		Indigenous people		psychological well-being	
ageing		individualism		public health	
aging	2x	information messages		public space	2x
agrireisure		information theory		purposive leisure	
agri-tourism		instrumental rationality		Q-sort method	
amateur athletes		integrative review		qualitative research	2x
amateur sports		intensity		quality of life	
anarchism		intentional strategy		race	
arts education		interaction		recovery	
assimilation contrast theory		intergroup contact		recreation	
atructural equation modeling		interrole conflict		recreation activity	
attachment		intersectionality		recreation identity	
attitudes		intersectionality		recreation management	
attribution theory		intrinsic motivation		recreation specialization	3x
Australia		invariance tests		recreation specialization (Spec. Issue)	5x
Austria		Involvement		recreational fishing	4x
barriers		Islam		recreational substitution	
behavioral intentions		Latino		reference price	
biculturalism		learning		regulatory focus theory	
Big Society		leisure	14x	REP scales	
biophilia hypothesis		leisure and work		reseach	2x

boredom		leisure attitude		resilience	
broaden-and-build theory		leisure attrition		restorative environment	2x
built environment		leisure constrains	3x	risc communication	
caregivers		leisure constraints	2x	risk	
casual leisure	2x	leisure coping		risk management	
catch-related attitudes		leisure diversification		roadside camping	
citizenship		leisure involvement		roller derby	
civic action		leisure motivation		running	2x
club space		leisure negotiation		rural	
cluster analysis		leisure participation	2x	safety	
collectivism		leisure satisfaction		satisfaction	2x
college students		leisure studies		scale development	
common space		leisure time	2x	seasonal home	
community		leisure travel		second generation	
confirmatory factor analysis		leisure-family conflict		Segmentation	
consequences		life course change		self-construal	
constraint negotiation		life satisfaction		self-determination	
constraints	x	lifestyle		self-determination theory	
continuum		local food systems		sense of community	
cooperation		longitudinal qualitative research		serious leisure	6x
coping style		marathons		service learning	
creative analytic practice		marginalized populations		sexual orientation	
cross-group friendship		mature adults		sexual risk	
cross-validation		meaning holism		significant others	
crystallization		meanings		site preferences	
cultural capital		mediation analysis		site substitution	
cultural exchange		membership motivations		skiing	
cultural politics		meta-analysis		social cohesion	
curriculum development		metric		social justice	
declining visitation		mixed-methods	2x	social policy	
difference		modernity		social science	
disability		mother		social stratification	
discrete choice		motivation	3x	specialization	2x
eating		motivations	4x	sport	
education travel		motives		sport consumption	
emotional health		mountain hikers		Stage-Based Participation	
emotions	2x	mountaineering		stereotype	
encounters		mountine bike racing		stress	
enduring involvement	2x	museums		stress exposure	
environmental policies		narrative		stress severity	
episteme		national park		stress supressing	
equity		national parks		stress-related growth	
escapism		natural resource management		student	

ethnic and cultural understanding		natural science		study abroad	
ethnicity		nature challenge activity		subjective well-being	
ethnography		nearby outdoor recreation		substitutability	
exercise		negotiation identity		survey	
experience	2x	negotiation strategies		sustainable agriculture	
experientialism		neighborhood		taekwondo	
extracurricular		neoliberalism		techne	
face		norms		telic flow	
family	2x	obesity and overweight		theory	2x
family function		older men		theory of planned behavior	
family leisure		omnivores		theory of social change	
family leisure satisfaction		online games		thinking intersectionality	
father		organizational behavior		threat to validity	
father involvement		outdoor education		time-use	
female offenders		outdoor recreation		tourism	2x
feminist analysis		ownership		triathlon	
fiction		panethnicity		university	
fitness		paradigms		urban green spaces	
flow	2x	paratelic flow		USDA Forest Service	
flow experience	2x	parenthood		value rationality	
focus groups		park and recreation		visitation	
forms of leisure		parks	2x	voluntary associations	
free time		participation		volunteer experience	
gambling involvement		partnership		volunteer tourism	
gender	4x	pedagogy		volunteering	
generalizability		perceived discrimination		waterfowl hunters	
GIS		perceived stress		well-being	
global citizenship		performing arts		whiteness	
Goffman		phronesis		wildlife	
Greenway		physical activity	6x	within-person analysis	
grounded theory		place attachment	2x	within-person lagging effect	
growth models		place bonding		women's leisure	
health	2x	place meaning		work stress	
health perception		playfulness		work-family conflict	
highbrows		poetic representation		youth	
Hispanic		politics		youth development	
history		popular culture			

Příloha 6 – Klíčová slova Leisure Studies

Pozn.: Pokud není uveden počet výskytů, rovná se tento 1x.

1968 Olympics		gendered embodiment		policy	2x
Aboriginal		geography	4x	politics	4x
acceleration		global		popular culture	4x
activity		global markets		poverty	
activity addiction		globalisation	3x	power	3x
activity involvement		Goffman		pre-figurative politics	
adjustment		government		procreation	
adolescent deviant leisure		green consumption		protest	
adventure-makert		gym-work		psychological	
ageing	4x	Habermas	2x	public policies	
alcohol		Harry Edwards		public-space	
amateur		health		qualitative	
anarchism		health geography		race	2x
art		health policy		racism	2x
arts		heteronormativity		ready to hand	
arts participation		heterosexuality		recreation	5x
authenticity		higher education		recreation involvement	
autoethnography		hikers		reflexivity	
barriers		history	3x	regeneration	
barriers to exercise		homophobia		regulation	
bees		challenge course		representation	
benefits		Chinatown		residential	
Big Society		identities		resistance	
Black American athletes		identity	3x	retirement-age	
bodyboarding		Illisin		revenue generation	
Bourdieu	5x	immigrant entrepreneurship		reverse culture shock	
Brazil		inclusion and exclusion		risk	
Brighton & Hove		inclusive play		roller derby	
British Columbia		India		ropes course	
bungy jumping		Indigenous peoples		rugby union	2x
butterflies		industrialization		rum	
Canada		inequality	3x	rural Australia	
capital		innovation theory		rural women	

accumulation					
carnavalesque bodies		insects		Scottishness	
citizen media		international quarter		segmentation	
citizenship		interpretative research		self-esteem	
civic action		intersectionality		self-identity	
civic integration		iPod use		serious leisure	
civility		Japan		serious leisure characteristics	
cognitive health		jazz		sexual and gender identities	
commercialism	2x	landscape		sexualised space	
commodification		late modernity		shared leisure	
communitas		leadership	2x	single mothers	
community		learning for leisure		snowboarding	2x
community of practice		legacies		snowboarding facilities	
comparative research		legacy		social capital	
competition formats		leisure	24x	social constructionism	
constraints negotiation		leisure activity engagement		social interaction	2x
consumer culture	5x	leisure and work		social learning	
consumer practice		leisure equality		social media	
consumption	2x	leisure involvement		social movements	
contextual cultural studies		leisure pedagogy		Social policy	
corporate environmental responsibility		leisure services		socialise	
countryside	2x	leisure space		society of leisure	
countryside management		leisure spaces	2x	sociology	3x
countryside policy		leisure theory		sojourners	
couples		lesbian fans		South Korea	
covering		lifestyle	2x	sovereignty	
cricket		lifestyle consumer culture		spectator behaviour	
culture	8x	lifestyle sports		spiritual	
decision-making unit		liminoid		sport	6x
desire		London 2012		sport consumption	
destination choice		low-income		spousal support	
diaspora		loyalty intentions		statistical tests	
difference		machine gambling		stereotype	

digital communication		management plan		straight/heterosexual space	
Dionysiac communities		marginalisation		strip club	
disability		martial arts		students	
disabled children		masculinity		surfing	
disabled young people		mass media		surfing activities	
discourse analysis		media		sustainable entrepreneurship	
Disneyfication		mega events	2x	Taiwan	
Disneyisation		men		temporary fans	
dog agility		men's football		The Justin Campaign	
domestic media technology		men's sexualities		the new leisure movement	
Domestic tourists		merchandising		theatre policy	
domesticity		meta DMU		theory	
drugs		methodology	2x	therapeutic landscapes	
Dualistic Model of Passion		middle-aged American men		thinking intersectionality	
Dublin		migration		third age	
embodiment		modernity		third place	
empowerment		monogamy		time use	
English Premier League		multicultural youth		time utilisation	
entertainment		multicultural youth work		time-use	
environment	2x	music		Toronto	
environmental activism		narcissism		tourism	11x
environmentalism	2x	nature-based sport		tourist event	
equipment		negotiation		tradition	
escapism		negotiation strategies		triggers to exercise participation	
ethnic enclave		neoliberalism	2x	trip DMU	
ethnicity	2x	network theory		trust	
ethnography		new cultural geography		unemployment	
evaluation		new media		urbanisation	
event		New Zeland	2x	values-based management	
events		night-time economy		videogaming	
exercise		Nintendo Wii		visibility	
expedition		noisy sports		volunteerism	
experimental marketing		nostalgia		well-being	2x

factor analysis		Olympics		whisky tourism	
family		Olympics Games	3x	whiteness	
family time		outdoor recreation		wilderness	
fandom	2x	pachinko		wilderness experience programme	
female		parent-child leisure		wilderness therapy	
feminisation		participant constraints		wine tourism	
feminist analysis		participant preferences		WNBA	
fiction		participation	2x	women	
FIFA World Cup		participatory action research		women-only sessions	
football		Patagonia		women's leisure	2x
football fandom		pedagogyc orientation		work-family balance	
Foucauldian		personal effectiveness		World Heritage Site	
free-time	2x	physical activity	2x	young women	
gaze		physical-feminism		youth	
gender	7x	PlayFair 2012		youth culture	
gender performance		pleasure		youth development	

Příloha 7 – Předměty specializace Child Life

Leisure Studies: Child Life Emphasis, UNDERGRADUATE Degree Checklist

Student Name: _____ Student ID: _____

Email: _____ Phone: _____

Projected Graduation Semester: _____

COURSE	SEMESTER COMPLETED	EARNED SH	GRADE	UPPER DIVISION SH
COURSES REQUIRED FOR ADMISSION: (15 SH)				
027:053 or 60:110: Human Anatomy (or equivalent)				
031:001: Elementary Psychology (or equivalent or similar higher-level course)				
034:001 Intro Sociology: Principles or 034:020 Principles of Social Psychology or Intro to Social Psychology 031:015				
096:030 Human Development and Behavior or Human Development Through the Life Span 27:044; OR Introduction to Developmental Sciences 31:014				
169:070 Perspectives on Leisure and Play				
REQUIRED CHILD LIFE COURSES: (33 SH)				
169:061 Recreation Leadership & Programming				
169:077 Introduction to Child Life				
169:160 Intro to Therapeutic Recreation				
169:162 Therapeutic Recreation Clientele				
169:165 Child Life Methods and Materials				
169:166 Child Life Seminar				
169:167 Child Life Practicum (2 SH) 1 st semester				
169:167 Child Life Practicum (1 SH) 2 nd semester				
169:192 Child Life Internship I (12 SH)				
REQUIRED ELECTIVE COURSES: (12 SH)				
<ul style="list-style-type: none"> • 028:174 Understanding Stress and Coping • 031:014 introduction to Developmental Science • 031:013 Intro to Clinical Psychology • 031:063 Abnormal Psychology • 034:022 Introduction to Social Work • 034:061 The American Family • 042:281 Social Work Practice: Chronic & Terminally Ill • 042:186 Death and Dying: Issues Across the Lifespan • 042:238 Intro to Play Therapy • 07C:145 Marriage and Family Interaction • 07C:176 Child Abuse: Asst, Intervention, Advocacy (SU) • 07C:199 Counseling for Related Professions • 07E:114 Parent-Child Relationships • 07U:140 Characteristics of Disabilities • 07U:190 Interdisciplinary Issues in Disabilities • 169:150 Recreation Administration • 169:170 Children and Healthcare • 20E:103 Medical and Technical Terminology (2 SH) • OTHER COURSES APPROVED PER ADVISER 				
TOTAL SEMESTER HOURS TOWARDS DEGREE (60 SH)				
CHECKLIST FOR DEGREE REQUIREMENTS:				
REMAINING GE REQUIREMENTS: _____ _____ _____	TOTAL SH EARNED BY SEMESTER OF GRADUATION? _____	For admission, AT LEAST 24 SH EARNED AT UI? (12 SH if transfer student) _____	For admission, all UI courses & cumul GPA must be 2.5 min.	
	MAJOR GPA: _____ (must be 2.0 overall or better)			

Adviser: _____ Date Reviewed: _____

Notes/Action Items:

Requirement Complete:	Adviser:	Date:
-----------------------	----------	-------

Zdroj:

<http://clas.uiowa.edu/files/hhp/LS%20Child%20Life%20Undergraduate%20Degree%20Checklist%202-11-11.pdf>

Příloha 8 – Předměty specializace Therapeutic Recreation

Leisure Studies: Therapeutic Recreation Emphasis, UNDERGRADUATE Degree Checklist

Student Name: _____ Student ID: _____
 Email: _____ Phone: _____
 Projected Graduation Semester: _____

COURSE	SEMESTER COMPLETED	EARNED SH	GRADE	UPPER DIVISION SH
COURSES REQUIRED FOR ADMISSION: (12 SH)				
07P:025 Elementary Statistics & Inference (or 07P:143, 22M:015, 22M:016, 22S:002, 22S:008, 22S:025, 22S:102)				
027:053 Human Anatomy (or equivalent)				
031:001: Elementary Psychology (or equivalent or similar higher-level course)				
034:001 Intro Sociology: Principles or 034:020 Principles of Social Psychology				
REQUIRED THERAPEUTIC RECREATION COURSES: (38 SH)				
169:060 Leisure in Contemporary Society				
169:061 Recreation Leadership & Programming				
169:150 Recreation Administration				
169:160 Intro to Therapeutic Recreation				
169:161 Assessment & Evaluation in Therapeutic Recreation				
169:162 Therapeutic Recreation: Clientele				
169:163 Concepts & Issues in Therapeutic Recreation				
169:164 Therapeutic Recreation: Rehabilitation				
169:190 Preinternship Seminar (1 SH)				
169:191 Internship I (12 SH)				
REQUIRED SUPPORT COURSES: (9 SH)				
<ul style="list-style-type: none"> • 031:063 Abnormal Psychology: Health Professions or 031:163 Abnormal Psychology • 096:030 Human Development & Behavior • 027:053 Human Anatomy (if not taken earlier) • Nine semester hours of coursework in human services (i.e., aging studies, psychology, sociology, social work, special education)* 	* The nine semester hours can include prerequisites 031:001 and 034:001			
CHECKLIST FOR DEGREE REQUIREMENTS:				
REMAINING GE REQUIREMENTS: _____ _____ _____	TOTAL SH EARNED BY SEMESTER OF GRADUATION? _____ MAJOR GPA: _____ (must be 2.0 overall or better)	For admission, AT LEAST 24 SH EARNED AT UI? (12 SH if transfer student) _____	For admission, all UI courses & cum ul GPA must be 2.5 min. _____	

Adviser: _____ Date Reviewed: _____

Notes/Action Items:

Requirement Complete:	Adviser:	Date:
-----------------------	----------	-------

Zdroj: http://clas.uiowa.edu/files/hhp/checklist_tr.pdf

Příloha 9 – Předměty specializace Recreation and Sport Business

Leisure Studies: Recreation Sport Business Emphasis, UNDERGRADUATE Degree Checklist

Student Name: _____ Student ID: _____
 Email: _____ Phone: _____
 Projected Graduation Semester: _____

COURSE	SEMESTER COMPLETED	EARNED SH	GRADE	NOTES
Recreation Sport Business Core (12 s.h.)				
031:001 Elementary Psychology				
34:001 Introduction to Sociology Principles				
7P:025 Elementary Statistics and Inference				
One of the following: 169:060 Leisure in Contemporary Society 169:070 Perspectives on Leisure and Play 169:072 Leisure and the Arts				
Recreation Sport Business Foundation (18 s.h.)				
169:151 Liability in Recreation and Sport				
169:152 Park and Recreation Facility Management				
169:153 Sport Business Practices				
169:156 Design of Recreation Facilities				
169:158 Recreation and Sport Promotion and Sales				
One of the following : 169:157 Managerial Operations in Sports 169:150 Recreation Administration				
Optional 169:190 Pre-Internship Seminar, 1 s.h. 169:196 Recreation and Sport Business Internship, 9 s.h.				
Recreation and Sport Business Concentration (15 s.h. in any of six areas: Entrepreneurship, Business Studies, Coaching and sport Instruction, Fitness Management, Sport and Diversity, or Self-Defined Emphasis.				
REMAINING GE REQUIREMENTS	MAJOR GPA:	TOTAL SH EARNED THUS FAR		TOTAL SH EARNED BY SEMESTER OF GRADUATION
	UI GPA:			
	OVERALL GPA:	TOTAL SH REMAINING		
	(Min 2.0 overall)			

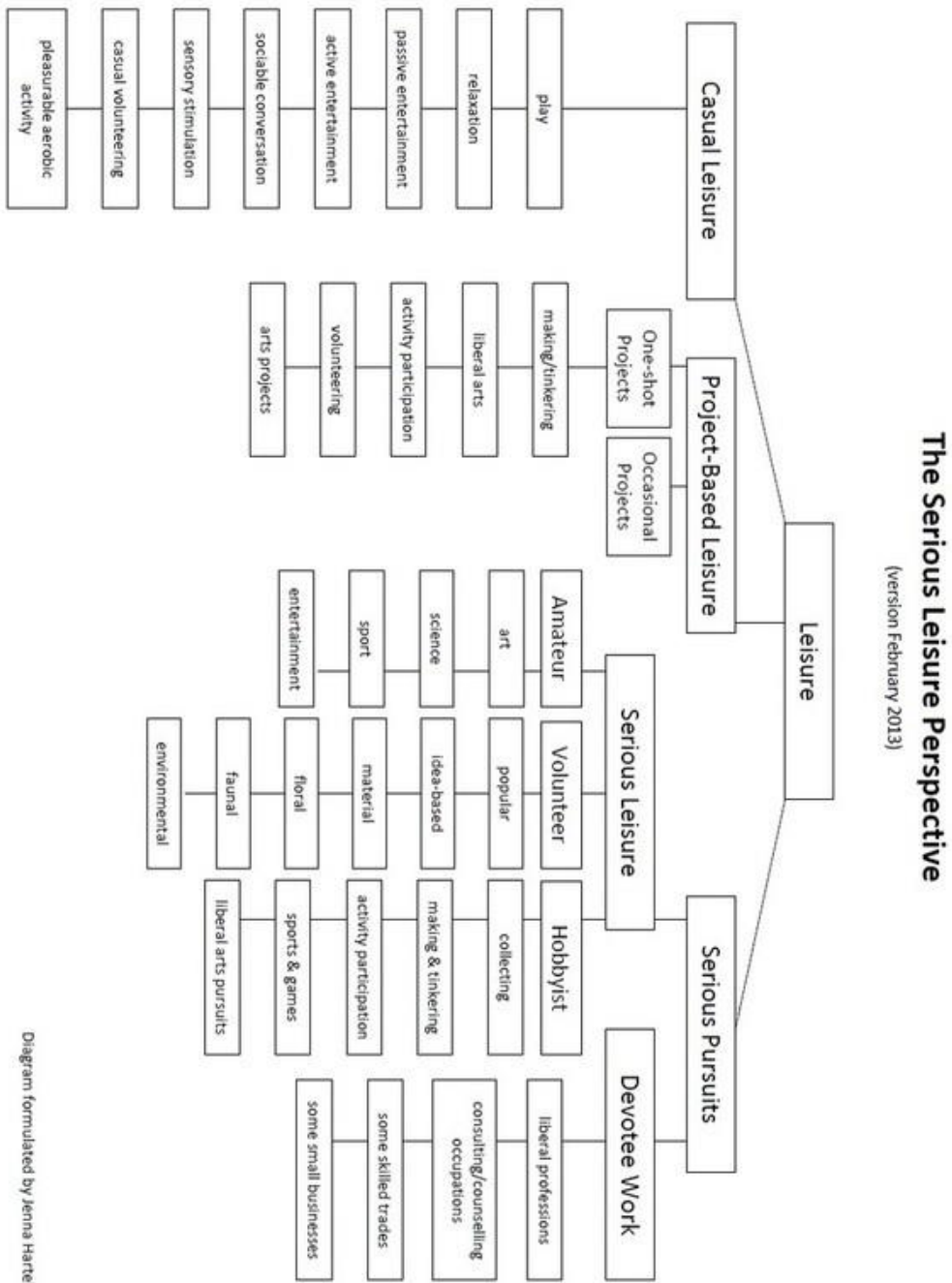
Advisor: _____ Date Reviewed: _____

Notes/Action Items:

Requirement Complete:	Advisor:	Date:
-----------------------	----------	-------

Zdroj: <http://clas.uiowa.edu/files/hhp/RSB%20degree%20checklist%2010-10-13.pdf>

Příloha 10 – Schéma Serious Leisure Perspective

Zdroj: The Serious Leisure Perspective Website, www.seriousleisure.net.

Abstrakt

SATTRAN, J. *Co jsou Leisure Studies?* České Budějovice 2014. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce P. Bauman.

Klíčová slova: Leisure Studies, leisure, paradox leisure, sociologie leisure, leisure restraints.

Práce popisuje *Leisure Studies* – vědu o volném čase rozvíjenou zejm. v anglofonních zemích. Poskytuje přehled o organizační struktuře tohoto oboru, co se týká asociací, univerzitních studijních programů i hlavních oborových časopisů a významných monografií. Uvádí různé způsoby definování pojmu *leisure* a pohledů na tento jev. Popisuje i stručnou historii oboru a věnuje se aktuálním tématům *Leisure Studies*, vybraných na základě vlastního empirického šetření (dotazování odborníků a průzkum klíčových slov nejvýznamnějších oborových časopisů *Leisure Studies*, *Leisure Sciences* a *Journal of Leisure Research*). Jako významná témata *Leisure Studies* byla identifikována: sociologická a psychologická vymezení *leisure*, historie *leisure*, paradox *leisure*, omezení v trávení a využívání *leisure*, vztah genderu a *leisure*, místa pro *leisure* a jejich ekologická a ekonomická perspektiva, sport, tělo a zdraví a *leisure education*. V závěru se práce zamýšlí nad vztahem mezi *Leisure Studies* a pedagogikou volného času.

Abstract

What is Leisure Studies?

Key words: Leisure Studies, leisure, paradox of leisure, leisure sociology, leisure restraints.

This thesis describes Leisure Studies - a science concerning leisure developed mainly in English speaking countries. It provides an overview of the organisation structure of this discipline in terms of associations and university syllabuses as well as major journals and outstanding monographs. Different ways of defining and attitudes towards the phenomenon of leisure together with brief history of this discipline are also brought out. It also deals with the current topics of Leisure Studies, chosen and based on the author's own empirical research, namely experts questioning and a key words study throughout the most distinguished relevant journals *Leisure Studies*, *Leisure Sciences* and *Journal of Leisure Research*. The most significant topics identified in this thesis are as follows: sociological and psychological definition of Leisure, its history, paradox, limitations of experiencing leisure, the relation of genders and leisure, leisure facilities and their ecological and economic prospects, sports, body and health and leisure education. In conclusion the author considers the relation of Leisure Studies and Leisure Time Education.